

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**ESKİ HÜKÜMLÜLERİN
İSTİHDAMINDA YAŞANILAN GÜÇLÜKLER VE
İŞKUR'UN BU KONUDAKİ ROLÜ**

Tufan KARA
İstihdam Uzman Yardımcısı

Ankara 2014

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**ESKİ HÜKÜMLÜLERİN
İSTİHDAMINDA YAŞANILAN GÜÇLÜKLER VE
BU KONUDA İŞKUR'UN ROLÜ**
(Uzmanlık Tezi)

Tufan KARA
İstihdam Uzman Yardımcısı

Tez Danışmanı
Ekrem KAYACI
İstihdam Uzmanı

Ankara 2014

KABUL SAYFASI

TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

İstihdam Uzman Yardımcısı Tufan KARA'ya ait, "Eski Hükümlülerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler ve Bu Konuda İŞKUR'un Rolü" adlı bu Tez, Yeterlik Sınav Kurulu tarafından UZMANLIK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmzası
Başkan:			
Üye:			
Üye:			
Üye:			
Üye:			

Tez savunma tarihi : ...../...../20.....

TEZDEN YARARLANMA

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü İstihdam Uzman Yardımcısı Tufan KARA tarafından hazırlanan bu Uzmanlık Tezinden yararlanma koşulları aşağıdaki şekildedir:

1. Bu Tez fotokopi ile çoğaltılabilir.
2. Bu Tez, pdf formatında internet ortamında yayınlanabilir.
3. Bu Tezden yararlanılırken kaynak gösterilmesi zorunludur.

Tufan KARA
İstihdam Uzman Y.

...../...../20.....

İmza

ÖNSÖZ

“Eski Hükümlülerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler ve İŞKUR’un Bu Konudaki Rolü” isimli bu çalışmada; eski hükümlü kavramı ve 4857 Sayılı İş Kanunu ve diğer kanun ve ilgili mevzuatta eski hükümlü istihdamı ile ilgili olan hususlar incelenmiş, eski hükümlü istihdamında yaşanan sorunlar değerlendirilmiş ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir. İşsizlik, ülkemizin ve dünyadaki pek çok ülkenin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Özellikle de dezavantajlı gruplar, özel politika gerektiren gruplar, istihdamında güçlük çekilen gruplar ya da özel gruplar olarak ifade edilen gruplar içinde yer alan kişilerin istihdam edilmeleri ve istihdam edildikten sonra da işgücü piyasası içerisinde sürekli olarak kalmalarının sağlanması bir hayli zor konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski hükümlüler de istihdam edilmede ve istihdamda kalmada güçlükler yaşanan gruplardan birisidir. Bu çalışmada eski hükümlülerin istihdamının artırılmasında İŞKUR tarafından alınabilecek tedbirler ve yapılabilecek çalışmalar hakkında önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Kurum hizmetleri açısından faydalı olması ve konu ile ilgili yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık etmesi temennisiyle; üç yıllık yetişme döneminde ve Tez hazırlık sürecinde desteklerini gördüğümüz yöneticilerimize, Daire Başkanımız Sayın Abdullah TAŞALTIN’a, Tez danışmanım Sayın Ekrem KAYACI’ya, İstihdam Uzmanlarına, İstihdam Uzman Yardımcılarına, bilgi ve tecrübelerinden doğrudan ya da dolaylı olarak yararlandığım Kurum personeline ve çok sevdiğim aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GRAFİK LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1	TANIMLAR	4
1.1.1	Tutuklu.....	4
1.1.2	Hükümlü	4
1.1.3	Eski hükümlü.....	4
1.2	ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ÖNEMİ.....	5
1.3	ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ İNSAN KAYNAKLARI AÇISINDAN ÖNEMİ.....	9
1.3.1	İç Kaynaklardan Yararlanma	9
1.3.2	Dış Kaynaklardan Yararlanma.....	10
1.4	ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	11
1.4.1	Birinci Dönem (Cumhuriyet Öncesi Dönem)	11
1.4.2	Cumhuriyetin İlanından Sonraki Dönemde Yaşanılan Gelişmeler	11
1.4.3	1961 Anayasası Döneminde Yaşanılan Gelişmeler	12
1.4.4	1982 Anayasası Döneminde Yaşanılan Gelişmeler	13
1.5	ESKİ HÜKÜMLÜLERİN İSTİHDAMINI DÜZENLEYEN KANUNLAR	14
1.5.1	854 Sayılı Deniz İş Kanunu.....	14
1.5.2	931 Sayılı İş Kanunu	14
1.5.3	1475 Sayılı İş Kanunu	15
1.5.4	4857 Sayılı İş Kanunu	15
1.5.5	4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu	17

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAMI

2.1	ESKİ HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞMA HAYATINA GİRİŞTE KARŞILAŞTIKLARI ENGELLER	18
2.1.1	Eski Hükümlü Olma Niteliğinin Getirmiş Olduğu Engeller	18
2.1.2	Ekonomik Nedenlerden Kaynaklanan Engeller	19
2.1.3	Sosyal Nedenlerden Kaynaklanan Engeller	20
2.1.4	Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Engeller	21
2.2	ÖZEL SEKTÖRDE ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAMI.....	23
2.3	KAMUDA ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAM ZORUNLULUĞU.....	24
2.3.1	Kurumdan Eski Hükümlü İşçi Talebinde Bulunulması	24
2.3.2	İşçi Taleplerinin İŞKUR Aracılığıyla Karşılanmasının Tabi Olduğu Esaslar	30
2.3.3	Taleplerin Kurum Tarafından Karşılanma Esasları	31
2.3.3.1	KPSS Kapsamındaki Taleplerle İlgili Aday Listelerinin Belirlenmesi.....	34
2.3.3.2	Kura Usulüne Tabi Taleplerle İlgili Aday Listelerinin Belirlenmesi.....	34
2.3.3.3	Listelerin Kamu Kurum ve Kuruluşuna Gönderilmesi.....	35
2.3.3.4	Ek Liste Gönderme.....	35
2.3.3.5	İkinci Liste Gönderme Yasağı.....	36
2.3.4	Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Yapılacak İşlemler.....	37
2.3.4.1	Tebliğat.....	37
2.3.4.2	Sınav.....	37
2.3.4.3	Sınav Kurulu ve Görevleri.....	37
2.3.4.4	Sınav Sonuçlarının Açıklanması.....	39
2.3.4.5	Sınav Sonuçlarına İtiraz.....	39
2.3.4.6	Yedek Listeden İşçi Alımı.....	39
2.3.4.7	Sınav Sonuçlarının ve Yerleştirmelerin Kuruma Bildirilmesi.....	40
2.4	ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAMI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKİ VERİLER...40	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜMLÜ VE ESKİ HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMLARI

3.1	HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK TEMEL EĞİTİM FAALİYETLERİ.....	45
3.2	HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK OLARAK UYGULANAN SOSYAL VE KÜLTÜREL FAALİYETLER.....	46
3.3	HÜKÜMLÜ VE ESKİ HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ	48
3.4	İSTİHDAM EDİLEN ESKİ HÜKÜMLÜ ÇALIŞANIN İŞLETME İÇERİSİNDE EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ.....	51
3.5	İŞYURLARI KURUMU DAİRE BAŞKANLIĞININ FAALİYETLERİ.....	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ

4.1	DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ	56
4.2	DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN ÜLKEMİZDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	60
4.2.1	Osmanlı Dönemi	61
4.2.1.1	Tanzimat Dönemi Kanunnameleri	61
4.2.2	Cumhuriyet Dönemi.....	63
4.2.2.1	765 sayılı Türk Ceza Kanunu.....	63
4.2.2.2	647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun.....	64
4.2.2.3	2005 Yılında Yürürlüğe Giren Temel Ceza Mevzuatı.....	65
4.2.3	Ceza İnfaz Kurumları Hakkında Genel Bilgiler.....	68
4.2.4	Denetimli Serbestlik Sistemimizin Temel Özellikleri	70
4.2.4.1	Suçlu İle Birlikte Mağdura da Hizmet Etmektedir.....	70
4.2.4.2	Ülke Genelinde Uygulanmaktadır.....	70
4.2.4.3	Karma Personel Rejimi.....	70
4.2.4.4	Merkeziyetçi Yapı.....	71
4.2.4.5	Ceza ve Tedbirlerin Süresi Bellidir.....	71
4.2.4.6	Resmi Niteliğe Sahip Bir Kuruluştur.....	71
4.3	ÜLKEMİZDE UYGULANAN DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN UYGULAMA ESASLARI.....	71
4.3.1	Adli Kontrol.....	72
4.3.2	Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar.....	74
4.3.3	Hapis Cezasının Ertelenmesi.....	76
4.3.4	Koşullu Salıverilme	77
4.3.5	Konutta İnfaz.....	80
4.3.6	Güvenlik Tedbirleri.....	81
4.3.7	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	81
4.3.8	Tedavi ve Denetimli Serbestlik.....	82

BEŞİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMI VE DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK ÜLKE UYGULAMALARI

5.1	CEZAEVİ SONRASI İSTİHDAM	84
5.1.1	Temel Bulgular	84
5.1.2	Eve Dönüş Projesi.....	84
5.1.3	Eve Dönüş Projesi Kapsamında İstihdam Verilerinin Toplanması	85
5.1.4	Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki İstihdam Deneyimleri	86
5.1.5	Cezaevi Programı ve Çalışma Deneyimi	87
5.1.6	Tahliye Sonrasındaki İki Aylık Süreç İçerisinde İş Tecrübeleri	87
5.1.7	Tahliye Sonrasındaki Sekiz Aylık Süreçteki İstihdam Edilme.....	89
5.1.8	İstihdam Başarı Oranı Öngörüsü	90
5.1.9	Özet.....	91

5.2	JACKSONVILLE RE-ENTRY (JRE) PROJECT (JACKSONVILLE YENİDEN GİRİŞ PROJESİ)	93
5.2.1	Eğitim ve Danışmanlık.....	94
5.2.2	Mevcut Eğilimler	95
5.2.3	Eski Hükümlülerin İstihdam Edilmesinin Yararları	95
5.2.4	Başarının Yapı Taşları.....	96
5.3	ESKİ HÜKÜMLÜNÜN EL KİTABI.....	96
5.3.1	Tahliye Hazırlanmak İçin Ne Yapılmalı?.....	96
5.3.2	İşverenlerin Eski Hükümlü İstihdamına Olan Bakış Açılırları	96
5.3.3	İstihdamda Ayrımcılıktan Korunma	97
5.3.4	Eyalet Programlarının Eski Hükümlülere Olan Desteği	97
5.3.5	Mikro Kredi ve Hibeler	98
5.3.6	Birleşik Devletler Çalışma Departmanının Desteklediği Programlar	98
5.3.7	İşsizlik Sigortası.....	99
5.3.8	Ağır Suçtan Hükümlülüğü İşverene Açıklama	99
5.4	ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAM FIRSATLARI.....	100
5.4.1	Rehabilitasyonun İspatı	100
5.4.2	Uygulamalar	101
5.4.3	Sabıka Kaydının Silinmesi.....	101
5.4.4	Beceri Eğitimi ve Uyum Servisleri	102
5.4.5	Federal Destek	102
5.5	DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ	103
5.5.1	Karşılaştırmalı Hukuktaki Durum	103
5.5.2	Amerika Birleşik Devletleri (ABD).....	105
5.5.3	İngiltere	107
5.5.4	Almanya	109
5.5.5	İtalya.....	110
5.5.6	Fransa.....	111
5.5.7	Denetimli Serbestlik Sistemi İle İlgili Uluslararası Belgeler.....	113

ALTINCI BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ARTIRILMASI İÇİN UYGULANABİLECEK AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI, ESKİ HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONUNUN AŞAMALARI, ÖNERİLER VE SONUÇ

6.1	AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI	114
6.1.1	Girişimciliği Destekleyici Programlar	114
6.1.2	Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları.....	115
6.1.3	Mesleki Eğitim Programları.....	116
6.1.4	Doğrudan Kamu İstihdamı.....	117
6.1.5	Eşleştirme, İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri	118
6.1.6	Yatırım ve İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Olarak Uygulanan Teşvikler	120
6.2	ESKİ HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONUNUN AŞAMALARI	121

6.3	ÖNERİLER.....	126
6.3.1	Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılması İçin Önerilen Kanuni Düzenlemeler .	126
6.3.2	Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılmasına Yönelik Genel Öneriler	131
6.3.3	Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılması İçin İŞKUR'a Yönelik Öneriler.....	135
	SONUÇ.....	143
	KAYNAKÇA.....	147
	ÖZGEÇMİŞ.....	152

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 : 1977 Yılından 2013 Yılı Sonuna Kadar Yürütülen Eski Hükümlü Çalışmaları.....	42
Tablo 2 : Eski Hükümlü/TMY İşe Yerleştirme.....	43
Tablo 3 : Kayıtlı Eski Hükümlü/TMY.....	44
Tablo 4 : Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Uygulanacak Meslek ve İş Kurma Kursları Projesi.....	50
Tablo 5 : Hükümlülere Yönelik Kurslar.....	50
Tablo 6 : Eski Hükümlülere Yönelik Kurslar.....	51
Tablo 7 : 2013 Yılı Aralık Ayı Karar Türleri Tablosu.....	68

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1- Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz İçin Gelen Karar Sayılarının Dağılımı ... 67

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
İİMEK	: İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İÖ	: İşsizlik Ödeneği
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KPSS	: Kamu Personel Seçme Sınavı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RG	: Resmi Gazete
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
TMY	: Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralanan
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

Çalışma, pek çok kişi için adeta kaçınılmaz bir zorunluluk aynı zamanda da kişileri mutlu kılan bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan bir işte çalışarak hem hayatını idame ettirecek bir gelire sahip olmakta hem de yaşadığı toplum içerisinde kendini daha değerli, saygın ve güvenli hissetmektedir.

Çalışmanın, ortaya çeşitli değerler koymanın, üretmenin sadece o işte çalışana bir fayda sağlayacağını düşünmek son derece sığ bir bakış açısıdır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan mal ve hizmetlerden toplum faydalanmakta, girişimci kar etmekte ve devlet bu faaliyetler üzerinden vergi alarak topluma yönelik hizmetlerde kullanılmak üzere bir gelir elde etmektedir. Çalışma bu boyutuyla ele alındığında önemi ve büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

İşsizliğin kaynağında esas olarak iki farklı neden vardır. Bu nedenler, karşımıza bazen iradi yani kişinin isteğine bağlı bazen de gayri iradi yani kişinin isteğinden bağımsız nedenler olarak çıkmaktadır. Bu noktada üzerinde dikkatle durulması ve çözüm üretilmesi gereken işsizlik türü gayri iradi işsizliktir. Çünkü burada çalışmak isteyip de iş bulamama durumu söz konusudur. İçinde bulunulan toplumun bazı kesimleri, bir iş bulup çalışmak istemelerine rağmen önlerine çıkan çeşitli nedenlerden dolayı çalışma hayatının dışında kalabilmektedir. Eski hükümlü, engelli, genç, tecrübesiz, farklı etnik kökenlerden gelme gibi nedenlerden dolayı bazı kimseler, iş bulamamakta ya da bir işte çalışıyor olsa bile işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu sayılan gruplara göçmenler, yaşlılar ve kadınlar da dâhil edilebilmektedir. Günümüzde bu gruplar, “dezavantajlı gruplar, özel politika gerektiren gruplar” gibi adlarla tanımlanmakta ve çalışma yaşamına girebilmeleri ve sürdürülebilir bir şekilde istihdamda kalmaları için çok çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar, çoğu zaman devlet ile sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket etmesi ile yürütülmektedir.

Her toplumda çeşitli nedenlerden dolayı bir suç işleyerek cezaevine giren pek çok insan bulunmaktadır. Cezalarını çekip, tekrar özgürlüklerine kavuştuklarında bu kimseler yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerine uygun bir işte çalışmak

istemektedirler. Ancak “eski hükümlü” olma durumu ve işgücü piyasasında bulunan talep yetersizliği dolayısıyla bu kişilerin istihdam edilme olasılıkları düşmektedir.

“Eski Hükümlülerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler ve İŞKUR’un Bu Konudaki Rolü” adlı bu çalışmanın temel amacı; eski hükümlülerin istihdamının artırılmasına yönelik olarak İŞKUR tarafından alınacak önlemlere yönelik öneriler sunmaktır. Bu temel amacın yanında; eski hükümlülerin istihdam edilmelerinde karşılaşılan sorunlar, 4857 Sayılı İş Kanunu’nun ve diğer mevzuatın eski hükümlü istihdamını düzenleyen maddeleri ve eski hükümlü istihdamının mevcut durumu çalışmanın diğer amaçları olarak ele alınmıştır.

Bu çerçevede ele alınan çalışmanın hazırlanmasında; çeşitli kitap, dergi, makale gibi basılı kaynaklardan, mevzuat metinlerinden, internet kaynaklarından ve resmi istatistiklerden yararlanılmıştır.

Çalışma beş ana bölüm ile eski hükümlü istihdamında yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerilerin yer aldığı öneriler ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü; kavramsal çerçeveyi oluşturmakta olup, temel tanımları, eski hükümlü istihdamının önemini, tarihsel gelişimini ve eski hükümlü istihdamını düzenleyen kanunları içermektedir.

İkinci bölümde; eski hükümlülerin çalışma hayatına girişte karşılaştıkları engeller anlatılmaktadır. Söz konusu engeller; “eski hükümlü olma niteliğinin getirmiş olduğu engeller, ekonomik nedenlerden kaynaklanan engeller, sosyal nedenlerden kaynaklanan engeller ve hukuki nedenlerden kaynaklanan engeller” olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; hükümlülere yönelik temel eğitim faaliyetleri, sosyal ve kültürel faaliyetler, hükümlü ve eski hükümlülere yönelik mesleki eğitim faaliyetleri ile istihdam edilen eski hükümlü çalışanın işletme içerisinde eğitimi ve geliştirilmesi konuları incelenmektedir.

Dördüncü bölümde; denetimli serbestlik sisteminin dünyadaki ve ülkemizdeki tarihsel gelişimi ile ülkemizde uygulanan denetimli serbestlik sisteminin özellikleri incelenmektedir.

Beşinci bölümde; eski hükümlülerin istihdamı ve denetimli serbestlik konuları ile ilgili olarak örnek ülke uygulamaları incelenmektedir.

Altıncı bölümde; eski hükümlü istihdamının artırılması için uygulanabilecek aktif istihdam politikaları, eski hükümlülerin rehabilitasyonunun aşamaları, eski hükümlü istihdamının artırılmasına yönelik öneriler ile sonuç kısmı yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1 TANIMLAR

1.1.1 Tutuklu

Çalışmamızın konusunu oluşturan eski hükümlülerin kavramsal tanımlamasını yapmadan önce tutuklu ve hükümlü kavramlarının tanımlarının yapılması yerinde olacaktır.

Tutuklu; “kanun yoluyla hürriyetlerinden alıkonularak bir yere kapatılan kimse” olarak tanımlanabilmektedir.¹ “Tutuk, mevkuf” kelimeleri de tutuklu kelimesi ile eş anlamlı kelimeler olarak kullanılabilir. Tutuklu sıfatı, kişinin henüz kendisine karşı isnat edilmiş olan bir suçtan dolayı ceza almadığını ve dolayısıyla da yargılamanın sürdüğünü ifade etmektedir.

1.1.2 Hükümlü

Hükümlü; en yalın tanımıyla, hakkında ceza hükmü verilmiş kimse olarak ifade edilebilir. Bir başka tanıma göre ise hükümlü şu şekilde tanımlanabilir; “işlemiş olduğu bir suç nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı verilerek, hürriyeti bağlayıcı bir cezaya çarptırarak suretiyle cezaevine konan kişi”.²

1.1.3 Eski hükümlü

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde eski hükümlü tanımı yapılmıştır.

“Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden

---

¹ Türk Dil Kurumu Sözlüğü; “Tutuklu” maddesi.

² Güngör, Özkan; Türkiye’de Hükümlülerin Meslek Edindirilmelerine Yönelik Hizmetler ve Eski Hükümlülerin İstihdam Edilebilirliği, Eskişehir 1997, s.7.

cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri; özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları; ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlardan, Cumhuriyet Başsavcılığında alınan salıverilen hükümlülere ait durum bildirme formu ile durumlarını belgelendirenleri” ifade etmektedir.

Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 3 üncü maddesi de eski hükümlü tanımına yer vermektedir. İlgili tanım aşağıda yer almaktadır.

Eski hükümlü: Bir yıldan uzun süreli bir cezadan veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenleri, cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri, özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları ve ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanları ifade etmektedir.

İki Yönetmelikte yer alan eski hükümlü tanımları arasında dikkat çekici bir fark bulunmaktadır. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte yer alan tanımda “kasten” işlenen bir suç denilirken, Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte ise suçun kasten ya da taksirle işlenmiş olması ile ilgili bir ifadeye yer verilmemektedir. İki Yönetmelik arasındaki bu tanımlama farkının giderilerek tek bir eski hükümlü tanımına yer verilmesi yerinde olacaktır.

1.2 ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ÖNEMİ

İnsanlar, geçimlerini sağlayabilmek, kendilerini gerçekleştirebilmek, hayatlarını anlamlandırabilmek için sürekli bir gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Tabiatıyla gelir elde etmenin yolu da çalışmaktan geçmektedir. Eski hükümlüler de yukarıda sayılan nedenlerden dolayı çalışmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu noktada hiç de istemedikleri bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar ki bu durumdan çıkmak hiç de kolay olmamaktadır. Toplum tarafından yaftalanan bu kimseler, toplumda adeta ikinci sınıf insan muamelesi görmektedirler. Bu ise evrensel insan hakları anlayışına taban tabana zıt bir durumdur. Cezalarını çekmelerine rağmen eski hükümlü ya da suçlu olma etiketi, çoğu zaman bu insanların hayatları süresince peşlerini bırakmamaktadır. Bu

olumsuz tabloya rağmen, Anayasa, Yasa, Yönetmelik vb. yasal düzenlemeler ile insan hakları bağlamında günümüzde yaşanan gelişmeler, eski hükümlüleri topluma kazandırmayı amaçlamakta, aynı zamanda, eski hükümlülerin istihdam edilmesi neticesinde toplumun sağlayacağı kazanımlar, eski hükümlüler açısından olumlu unsurlar olarak görülmektedir. Gerçekten de eski hükümlünün çalışma yaşamında yer alması, yeniden suça karışmasına büyük oranda engel olmaktadır. Bu sayede içinde yaşanılan toplum daha güvenli bir hale gelecektir. Bu, konunun sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, devletin sosyal yardım olarak adlandırılan harcamalarında da bir azalma görülecektir. Zira kişi iş yaşamında yer alarak, artık devletin yardımına muhtaç olarak değil de kendi el emeğinin, alın terinin sonucunda elde etmiş olduğu gelire yaşamını sürdürür hale gelmektedir. Böylece eski hükümlü kişi kendi çabasıyla elde etmiş olduğu gelirin hazzını yaşayacak ve psikolojik açıdan tatmin düzeyi artacaktır.

Günümüzün çağdaş devletlerinde, özel politika gerektiren gruplar için özel önlemler ve çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle de yasal düzenlemelerle bu kimseler, devletin koruması altına alınmaktadır. Sosyal devlet anlayışının gelişmesi, bu türden olumlu değişimleri beraberinde getirmektedir. Artık devlet, vatandaşlarına eğitim, sağlık, savunma, adalet gibi hizmetlerin yanında sosyal korumayı da içeren hizmetleri sunmaktadır. Bu şekilde, düşük gelirli ve toplum tarafından ayrıştırılmış olan kesimlerin refah düzeyleri arttırılmaya çalışılmaktadır. Yürürlükte bulunan T.C. Anayasasının 2 nci maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir hukuk devleti olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yine 1982 Anayasamızın 49 uncu maddesinde çalışmanın, herkesin hakkı ve ödevi olduğu ifade edilmektedir. Anayasamızda 2001 yılında yapılan değişiklikte şu hükme yer verilmektedir;

“Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”³

Anayasa da normlar hiyerarşisinde en tepede yer aldığından dolayı, alt mevzuatın anayasayla paralel hükümler içermesi ve ayrıntılı düzenlemelere yer vermesi, kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu noktadan hareketle çıkarılan kanun, tüzük ve

---

³Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, RG. 9.11.1982-17863.

yönetmelikler ile Anayasamızın ruhuna ve lafzına paralel olarak eski hükümlüler çalışma yaşamının içine çekilmeye ve korunmaya çalışılmaktadır.

Eski hükümlülere yönelik uygulanan sosyal politikalar ile de, bu insanlarımız her alanda korunmaya çalışılmakta ve özellikle de bir iş sahibi olarak çalışma yaşamında yerlerini almaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Yalnız bu iş, hiç de kolay değildir. Çünkü eski hükümlülerin önünde ne yazık ki pek çok engel bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, eski hükümlü kişinin çalışma hayatına girişini zorlaştıran mesleksizlik, tecrübesizlik gibi nedenler, bir kısmı toplumun olumsuz bakış açısından kaynaklanan nedenler, başka bir kısmı işgücü piyasasının dinamiklerinden kaynaklı nedenler olarak sayılabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus da yasal düzenlemelerin yetersizliği ya da eksikliğidir. Sosyal politikada meydana gelen dönüşüm ve değişimlere paralel olarak ülkemizde de eski hükümlü kesime yönelik olarak iyileştirici yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak sorunun kökten çözümünü sağlayabilecek derecede kapsamlı değişiklikler ve çalışmalar şu ana kadar yapılamamıştır. Bunun gerçekleşebilmesi için toplumun büyük bir kesiminin algısının değişerek, eski hükümlülerin içinde buldukları topluma tam manasıyla uyum sağlaması son derece gerekli görülmektedir. Çözümü zor ve toplumda adeta bir dönüşümü gerçekleştirebilecek uzun bir süreci gerektirecek kadar zaman isteyen bir sorun olan eski hükümlü konusu, çözümü neticesinde eski hükümlülere ve topluma sunacağı sosyal ve ekonomik çıktıları düşünüldüğünde üzerinde büyük bir titizlikle durulması gereken bir sorunsaldır.

Eski hükümlülere yönelik olarak politikalar geliştirilirken, uygulanan politikanın sonuçlarından yalnızca eski hükümlülerin değil, aynı zamanda ailelerinin de yararlanacağı düşünüldüğünde sorunun çözümü için çok daha fazla gayret sarf edilmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Uygulanacak kapsamlı politikalar neticesinde aile birliğinin sağlıklı ve sorunsuz bir şekilde devamının sağlanabileceği, bunun çok önemli bir sonucu olarak da toplumun huzur ve sükûnetinin artacağı, unutulmaması gereken başka bir nokta olarak görülmektedir. Gerçekten de içinde bulunduğu toplumla barışık, uyumlu, sağlıklı ve kendine güven duyan bireylerin yetişebilmesinin yolu, sağlam temellere dayanan bir aile yapısından geçmektedir. Tam zıttı olan durum gerçekleştiğinde ise, içinde huzur, güven ve mutluluğun bulunmadığı ailelerde kavgalar, çatışmalar baş göstermekte ve hatta aile birliği parçalanmakta ve çok daha kötüsü aile

bireylerinin birbirlerini öldürmelerine varabilecek çok acı olaylar yaşanabilmektedir. Sırf sorunun bu boyutu bile, eski hükümlü sorununun önemini, boyutunu ve çözülmesinin hayati derecede elzem olduğunu göstermeye yetmektedir.

Ailede sağlıklı bir etkileşimin ve huzurlu bir ortamın süreklilik arz edebilmesi için gerekli olan birtakım şartlar vardır. İlk akla gelebilecek olan etmenler; bireylerin birbirlerini sevmesi, saygı duyması, güvenmesi olarak sayılabilmektedir. Bu soyut kavramların yanında önemli bir unsur olarak sürekli bir gelir de sayılmaktadır. Zira ailenin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için süreklilik arz eden belli bir miktarda gelire ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bunun içindir ki, eski hükümlü bir birey de kendisinin ve ailesinin yaşamını idame ettirebilmek için, bir işte çalışma ihtiyacı hissetmektedir.

Eski hükümlünün ve ailesinin geçimini sağlamak için elde edilmesi gereken gelir, makro açıdan düşünüldüğünde milli gelirin artmasını sağlamaktadır. Yani toplumda ne kadar fazla sayıda insan çalışır ve üretime katılırsa, o toplumun yani devletin milli geliri o kadar yüksek olacaktır. Bunun neticesinde ise sosyal refah artışı yaşanacaktır. Eski hükümlülerin istihdam edilmelerinin sağlanamaması halinde ise bu bireyler, sadece tüketen, üretim süreçlerine katılmayan, devlet ve sivil toplum kuruluşları ya da diğer başkaca unsurlar tarafından sunulan katkı ve yardımlarla yaşayan bireyler olmanın ötesine geçemeyeceklerdir. Bu durum ise kaynakların verimsiz kullanılabilmesine neden olmakta ve bir yığın atıl işgücüne sebebiyet verebilmektedir. Böylece sosyal ve ekonomik açıdan bir kayıp yaşanmaktadır. Üretim faktörlerini oluşturan öğelerin içinde çok önemli bir yere sahip olan işgücünden yeterince yararlanılamaması ülkenin ekonomik gelişimine engel olabilmektedir. İşte bu yönüyle de ele alındığında eski hükümlü istihdamının aslında çok önemli bir yere sahip olduğu daha net anlaşılmaktadır.

Eski hükümlü istihdamı konusunu önemli ve gerekli kılan başka bir neden de, istihdam edilmeyen ve dolayısıyla belli bir gelirden yoksun kalan eski hükümlülerin yeniden suç işleyerek cezaevine girme olasılıklarının artmasıdır. Cezasını çektikten sonra özgürlüğüne kavuşan ve işlemiş olduğu suçun kirinden arınmış olan eski hükümlünün yapması gereken işlerin en başında bir iş bularak çalışmak gelmektedir. Ancak çoğu zaman, eski hükümlü için iş bulmak, uzun ve sancılı bir süreci beraberinde getirmektedir. İş başvurusuna gittiği pek çok yerden eli boş dönmekte ve geçmişte yaşamış olduğu bir olayın kendisini adeta damgalaması sonucunda işverenlerin de

olumsuz, kırıcı ve insan onurunu hiçe sayan tutum ve davranışlarına maruz kalmaktadır. Çaldığı kapıların sürekli yüzüne kapatılması ve bunun sonucunda elde etmeyi umduğu gelirden yoksun kalması neticesinde eski hükümlülerin iç dünyasında ve bunun yansımaları olarak dışavurumlarında hiç de istenilmeyen haller görülmeye başlanacaktır. Bu istenilmeyen durumun belirli bir süre daha devam etmesi sonucunda, kendisini çaresiz ve yetersiz hisseden eski hükümlü, tekrar bir suç işleme ve bunun sonucunda özgürlüğünden ve uyum sağlamaya çalıştığı toplumdan tekrar mahrum kalabilmektedir.

1.3 ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ İNSAN KAYNAKLARI AÇISINDAN ÖNEMİ

Bir kurum veya kuruluş açısından, ihtiyaç duyduğu personeli temin etmek başlı başına bir iştir. Aranılan niteliklere uygun personel bulma çalışmaları, insan kaynakları yöneticileri açısından hayli zorlu bir süreçtir. Bir de aranılan personel, eski hükümlü statüsünde ise, bu personeli bulmak ve istihdam etmek biraz daha zorlu bir süreç haline gelebilmektedir. Bunun nedenleri çok çeşitli olabilmekle birlikte, genelde eski hükümlülere yönelik önyargılar ve yersiz kaygılardan kaynaklanmaktadır.

İşletmeler açısından istihdam edilecek olan eski hükümlünün tespiti son derece önemlidir. Zira yanlış yapılan seçimler sonucunda, işgücünün sürekliliği sekteye uğrayabilmektedir. İstihdam edilen eski hükümlü, işyerine uyum sağlamada sorun yaşadığında, işyerinden ayrılmakta, söz konusu işyerinin tekrardan personel istihdam etme sürecini başlatması gerekebilmektedir.

İşletme biliminin temel tanımlarından birisi olan personel bulma; işletmede bulunan boş pozisyonların, o iş için en uygun kişiler tarafından doldurulmasını temin etmek için yürütülen süreçleri ifade etmektedir. Boş pozisyonların en iyi personeller tarafından doldurulması, işletmenin geleceği için son derece önemlidir. İşletmeler, iç ve dış kaynaklardan yararlanarak, ihtiyaç duydukları personelleri temin etmektedir.⁴

1.3.1 İç Kaynaklardan Yararlanma

İç kaynaklardan yararlanarak personel temininin sağlanmasının belli başlı faydaları bulunmaktadır. Söz konusu faydalar şu şekilde ifade edilebilir;

---

⁴ Bilgin, Leman vd. ; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1561, Eskişehir 2004, s.63.

- Dış kaynaklardan eleman temin edilmesine nazaran zaman tasarrufu sağlamaktadır. Çünkü ihtiyaç duyulan personeller zaten işletme içerisinde yer almaktadır. İşletme, uzun zaman alabilen işe başvuru süreçlerinden kurtulmuş olmaktadır.
- Eleman temini için herhangi bir ödeme yapılmaması nedeniyle işletmeyi, dış kaynak kullanarak belirli bir maliyete girmekten kurtarmış olmaktadır.
- İşletmenin mevcut çalışanlarına işletme için farklı pozisyonlarda çalışabilme ve yükselebileme imkânı sağladığı için, personelin işletmeye bağlılığını arttırmakta ve iş motivasyonunun canlı tutulmasına olanak sağlamaktadır.⁵

1.3.2 Dış Kaynaklardan Yararlanma

Dış kaynaklardan yararlanmanın başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

- Yeni kurulan işletmeler dışarıdan eleman bulmak ve çalıştırmak durumundadırlar. Ayrıca atılım yaparak büyüyen işletmeler de dışarıdan yeni personeller almaya ihtiyaç duymaktadır.
- İşyerindeki verimliliği arttırmak için dış kaynaklardan yararlanmak suretiyle eleman istihdam edilebilmektedir. İşyerinde çalışmaya başlayan eski hükümlüler kendilerini ispat etmek için üst düzey bir çalışma sergileyerek işyerindeki verimliliğin ve üretimin artmasını sağlayabilir. Bunu gören işletmenin diğer çalışanları da kişisel çalışma tempolarını arttırabilirler ve topyekûn işletmenin üretkenlik ve verim düzeyi daha üst seviyelere çıkarılabilir.
- Sadece iç kaynaklardan yararlanarak işletmenin ihtiyaç duyduğu nitelikli personelleri temin etmek olanaksızdır. Özellikle üst düzey bilgi ve tecrübe gerektiren yöneticilik gibi pozisyonlar için işletme dışı kaynaklardan yararlanılmaktadır.
- İşletme dışı kaynaklara başvurmanın bir başka nedeni ise personel maliyetlerini düşürmektir. İşletmeler, ucuz işgücü sağlayarak maliyetlerini düşürmek isteyeceklerdir. Bunun için maliyeti yüksek olan kendi elemanının işine son vererek işletme dışından yeni elemanlar istihdam edebilmektedirler.
- Kimi zaman işletme içinde bulunan eski hükümlü çalışanı daha üst pozisyona getirmek diğer çalışanlar arasında huzursuzluğa yol açabilmektedir. Benzer

⁵ Sabuncuoğlu, Zeyyat; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitabevi, Bursa 2000, s.75.

pozisyonda ve yeterlilikte bulunan diğer işletme çalışanları bu durum karşısında motivasyon kaybı yaşayabilmektedir. Bu ise işletmenin verimliliğini olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsur olduğundan dolayı, işverenler işletme dışından yeni eleman alma yoluna gidebilmektedirler.

- İşletme dışı personel seçmiş olmanın bir başka yararı da geniş bir yelpazeden eleman seçmeye imkân sağlamasıdır.⁶

1.4 ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.4.1 Birinci Dönem (Cumhuriyet Öncesi Dönem)

Konu başlığının Cumhuriyet öncesi dönem olması nedeniyle, Osmanlı Devletinde yaşanan gelişmelere değinmek gerekmektedir. Yüzyıllar boyunca, tarih sahnesinde çok önemli bir aktör olarak yer alan Osmanlı Devleti, ülke yönetimi açısından teokratik yani din temelli bir anlayışa sahip bulunmaktaydı. Devletin sahip olduğu bütün yetkilerin neredeyse tamamı, ülkeyi yönetmekte olan padişahın elinde bulunmaktaydı.

Günümüzde gelinen noktayla karşılaştırıldığında, Osmanlı İmparatorluğunda sosyal politikanın geliştiğini ifade etmek pek olası değildir. Bununla birlikte 1860 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Mecelle, Osmanlı İmparatorluğunda sosyal politikanın gelişimi açısından önemli bir gelişmedir. Bu yargıya varmış olunmasının temel nedeni, Mecelle’de çalışan kesimin korunmasına dair düzenlemelerin bulunmasıdır.⁷

Ancak o dönemde gerek dünyada gerekse de Osmanlı’da sosyal politikaların bugünkü gibi gelişmiş düzeylerde olduğunu söylemek mümkün değildir. Sanayi sektörünün gelişmemiş olmasından dolayı, toplumda güçlü sosyal sınıflar gelişmemiştir.⁸ Buradan hareketle o dönemde, eski hükümlülere yönelik politikaların gelişmediği görülmektedir.

1.4.2 Cumhuriyetin İlanından Sonraki Dönemde Yaşanılan Gelişmeler

29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyetten sonra, Osmanlı Devleti yerini artık genç bir devlete; Türkiye Cumhuriyeti Devletine bırakmıştır.

---

⁶ Sabuncuoğlu; **a.g.e.**, s.78.

⁷ Talas, Cahit; **Ekonomik Sistemler**, Doğan Yayınları, Ankara 1977, s.32.

⁸ Kaşıkçı, Tuba; **İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.14.

“1961 Anayasasından önce yürürlükte olan 1924 Anayasası esas itibariyle klasik hak ve özgürlükleri güvence altına almayı amaç edinmiştir. Bu nedenle 1924 Anayasasında sosyal ve ekonomik hak ve ödevlere oldukça sınırlı yer verilmiştir. Çalışma hayatı ile ilgili 70 inci maddesinde, çalışmanın Türklerin tabii haklarından olduğu belirtilmiş, 79 uncu maddesine sözleşmelerin, çalışmaların serbestlik sınırlarının kanunla düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır.”⁹

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde yürürlükte, 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunumuz yer almaktadır. 148 maddeden oluşan bu kanun incelendiğinde, eski hükümlülerin istihdamına dair herhangi bir hükme yer vermediği görülmektedir.

1.4.3 1961 Anayasası Döneminde Yaşanılan Gelişmeler

20.07.1961 tarih ve 10859 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1961 Anayasası, Kurucu Meclis tarafından hazırlanmış ve halkoylaması ile kabul edilmiştir.

1924 Anayasasına göre daha uzun ve daha ayrıntılı bir metinden oluşan 1961 Anayasası beraberinde birçok yenilik ve değişiklik getirmiştir. Türk tarihinin en özgürlükçü Anayasası olarak kabul edilen 1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükleri ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir.

Konumuz açısından bakıldığında ise, Anayasa, devlete vatandaşına karşı birtakım sosyal ödevleri yerine getirmesi için sorumluluk yüklemiştir. Anayasanın 2 nci maddesinde; Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına ve ‘Başlangıç’ta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu ifade edilmektedir.

Anayasanın 42 nci maddesinde ise çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu, devletin çalışanların insanca yaşaması için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları koruyup, çalışmayı destekleyeceği ve işsizliği önleyici tedbirleri alacağı hükme bağlanmıştır. Çalışma herkesin hakkı olduğuna göre, eski hükümlüler de bir iş bulup, bu işte çalışma hakkına sahiptir. Devlet bu noktada çeşitli tedbirlerle eski çalışanları korumak ve çalışmayı desteklemekle yükümlü tutulmuştur. Anayasa metninden devletin işsizliği azaltıp, istihdamı arttırabilmek için yasal düzenlemeleri yapması ve bu düzenlemeleri hayata geçirerek takibini yapması sonucu çıkarılabilmektedir.

---

⁹ Gürbüz, Yaşar; **Cumhuriyet Dönemi Anayasalarında Sosyal ve Ekonomik Haklar Çağdaş Anayasalarda Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler**, Uluslararası Seminer, 2006, s.121.

Devlet, diğer insanların, eski hükümlülerin istihdamına yönelik olumsuz bakış aıllarını değiştirebilmek için de adımlar atmalı, gerekli çalışmaları yapmalıdır. Buna dayanak olarak ise devletin sosyal tedbirlerle çalışanları koruması şeklindeki anayasa hükmü gösterilebilmektedir. Ayrıca anayasa, eski hükümlüyü, diğer insanların merhametine bırakmak yerine devlete sorumluluk yükleyerek tüm yurttaşlarda olduğu gibi eski hükümlü çalışanların da en azından asgari geçim seviyesinde çalışabilecekleri bir iş bulmaları ve buldukları işte süreklilik temelinde çalışmalarını sağlayacak olan tedbirleri alma hususunda görevli kılmaktadır.

1.4.4 1982 Anayasası Döneminde Yaşanılan Gelişmeler

Halen yürürlükte bulunan Anayasamız, 09.11.1982 tarih ve 17863 sayılı Resmii Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Cumhuriyetin nitelikleri başlıklı 2 nci maddesinde sosyal devlet ilkesi yer almaktadır. Benzer bir hüküm 1961 Anayasasının 2 nci maddesinde de yer almaktadır. Sosyal devlet ilkesi, toplumdaki tüm sosyal politika gerektiren grupları kucaklayıcı, kollayıcı ve koruyucu niteliktedir. Eski hükümlüler, sosyal devlet ilkesi gereğince devlet tarafından korunmalı, hakları kullanmada ve devlet tarafından sunulan hizmetlerden yararlanmada, diğer insanlardan farklı muamelelere tabi tutulmamalıdır.

Anayasanın 5 inci maddesine göre devlet; siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmakla yükümlüdür. Çalışma hakkı, ekonomik haklardan birisi olarak değerlendirildiği için devlet, çalışma hakkının kullanılmasını sınırlayan engellerle mücadele ederek, bu engelleri kaldırmaya çalışacaktır. Eski hükümlülerin de, en temel haklarından biri olan çalışma haklarını kullanırken karşılaşmış oldukları engelleri ve sınırlamaları ortadan kaldırmak devletin görevidir.

Anayasa 49 uncu maddesi ile çalışmanın ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşların hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak buna rağmen, eski hükümlüler, çalışma haklarından mahrum kalabilmektedirler. Bu olumsuz durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Özellikle de toplumun eski hükümlülere karşı önyargılı tutumu ve devletin eski hükümlüleri çalışma yaşamında korumaya yönelik almış olduğu tedbirlerin yetersizliği, eski hükümlü istihdamının önündeki en temel engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devletin görevi, eski hükümlünün istihdam edilmesiyle birlikte sona ermemektedir. İstihdam edilen eski hükümlüyü, istihdam edildikten sonra korumak ve istihdamda kalmasını sağlamak da devletin görevidir. Zira Anayasada çalışanları korumak da devletin görevi olarak sayılmaktadır. İşsizliği önlemeye elverişli ekonomik ortamı sağlayarak eski hükümlü işsizliğini azaltıcı çalışmalar yapmak ve çalıştığı işyerinde, eski hükümlülerin ayrımcı muamelelerle karşılaşmasını önleyecek tedbirleri almak da aynı şekilde devletin görevleri arasında yer almaktadır. Devlet, çalışma hayatı ile ilgili olan görevlerini ne kadar iyi yerine getirirse diğer çalışanlar gibi, eski hükümlüler de o kadar güvenli bir çalışma ortamına kavuşmuş olurlar.

1.5 ESKİ HÜKÜMLÜLERİN İSTİHDAMINI DÜZENLEYEN KANUNLAR

Bu başlık altında, eski hükümlülerle ilgili düzenlemelere yer veren 854 sayılı Deniz İş Kanunu, 931 sayılı İş Kanunu, 1475 sayılı İş Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu incelenecektir.

1.5.1 854 Sayılı Deniz İş Kanunu

Resmi Gazete 'de 29.04.1967 tarih ve 854 sayı ile yayımlanarak yürürlüğe giren Deniz İş Kanunu, eski hükümlülerle ilgili olarak 13 üncü maddesinde bir düzenleme içermektedir.

Kanunun “engelli ve eski hükümlü çalıştırma” başlıklı 13 üncü maddesine göre bu kanunun kapsamına giren işveren veya işveren vekilleri, işyerlerinde İş Kanununun bu konuda koyduğu hükümler ve esaslara göre engelli ve eski hükümlü gemiadamı çalıştırmak zorundadır. Kanun maddesinden anlaşılacağı üzere Deniz İş Kanunu, 4857 sayılı İş Kanununa, eski hükümlü istihdamı konusunda atıfta bulunmaktadır. Yürürlükteki İş Kanunumuz olan 4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesinde eski hükümlü istihdamı hakkında ayrıntılı bir düzenleme bulunmaktadır.

1.5.2 931 Sayılı İş Kanunu

931 sayılı İş Kanunundan önce, yürürlükte 3008 sayılı İş Kanunu bulunmaktaydı. Bu kanun, yerini 1967’de çıkarılan 931 sayılı İş Kanununa bırakmıştır. Ancak bu kanun, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

“1967 yılında çıkarılan 931 sayılı İş Yasasının 25 inci maddesindeki hükümden önce engelli ve eski hükümlülerin çalışma hayatına katılması ve korunması ile ilgili hükümler, özellikle engelli işçiler bakımından toplu iş sözleşmeleri ile düzenlenmekte veya bu kişilerin iş bulabilmeleri işverenlerin insafına bırakılmaktaydı. Fakat iş bulma olanaklarının sınırlı bulunduğu ülkemizde işverenlerin kendiliğinden engelli ve eski hükümlülere iş vermelerini düşünmek oldukça uzak bir olasılıktır.”¹⁰

Gerçekten de, eski hükümlülere yönelik toplumsal bilincin günümüze kıyasla daha sınırlı olarak geliştiği o dönemde, işverenlerin, devletin herhangi bir düzenlemesi olmadan eski hükümlü istihdam etmeleri, pek olası değildir.

1.5.3 1475 Sayılı İş Kanunu

Anayasa Mahkemesinin 931 sayılı İş Kanununu iptal etmesi üzerine, 01.09.1971 tarih ve 1475 sayılı Kanun Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunun “sakat ve eski hükümlü çalıştırma” başlıklı 25 inci maddesinde “işverenler işyerlerinde aşağıdaki esaslar ve ölçüler içinde sakat kimse ile eski hükümlü kimse çalıştırmak ve bunlara meslek, beden ve ruh durumlarına göre iş vermek zorundadırlar.

Yüz işçiye kadar işçi çalıştıran işyerlerinde her tam elli işçiye karşılık bir sakat ve bir eski hükümlü kimse,

İşçi sayısının yüzden fazlası için her yüz işçiye karşılık iki sakat ve iki eski hükümlü kimse çalıştırılır.

Bu maddeye göre çalıştırılacak sakat ve eski hükümlülerin çeşitleri ile hangi cins sakat ve eski hükümlülerin hangi iş kollarında ve hangi işlerde çalıştırılabileceği ve bunların işyerlerinde genel hükümler dışında bağlı olacakları özel ve ücret şartları ile bunların işverenlerce nasıl işe alınacakları; Çalışma, Adalet, Sanayi ve Ticaret, Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Ulaştırma Bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelikte gösterilir.

Genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler veya Kamu İktisadi Teşebbüsleri yahut özel kanuna veya özel kanunla verilmiş yetkiye dayanılarak kurulan banka ve kuruluşlara veya bunlara bağlı işyerlerinin İş Kanununa tabi olmayan daire ve kurumlarında çalıştırılan kimselerin de sakat ve eski hükümlüler arasından ayrılması hakkındaki gerekli usul ve şartlar ile bunun oran ve tutarları ve hangi işlerde çalıştırılacakları yukarıda sözü geçen yönetmelikte gösterilir” denilmektedir.¹¹

1.5.4 4857 Sayılı İş Kanunu

10.06.2003 tarihli ve 25134 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu halen yürürlükte bulunmaktadır.

¹⁰Kutal, Gülten; **Sakatların Ekonomik Hayata Katkısı**, Münir Ekonomi 60. Yaş Armağanı, Ankara 1993, s.321.

¹¹<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13943.pdf>, (06.08.2013).

Kanunun “engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu” başlıklı 30 uncu maddesi, engelli ve eski hükümlü istihdamı ile ilgili hususları düzenlemektedir. Buna göre;

“İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi veya 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.

Bu kapsamda çalıştırılacak işçi sayısının tespitinde belirli ve belirsiz süreli iş sözleşmesine göre çalıştırılan işçiler esas alınır. Kısmi süreli iş sözleşmesine göre çalışanlar, çalışma süreleri dikkate alınarak tam süreli çalışmaya dönüştürülür. Oranın hesaplanmasında yarım kadar kesirler dikkate alınmaz, yarım ve daha fazla olanlar tama dönüştürülür. İşyerinin işçisi iken engelli hâle gelenlere öncelik tanınır.

İşverenler çalıştırmakla yükümlü oldukları işçileri Türkiye İş Kurumu aracılığı ile sağlarlar. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin nitelikleri, hangi işlerde çalıştırılabilecekleri, bunların işyerlerinde genel hükümler dışında bağlı olacakları özel çalışma ile mesleğe yönltilmeleri, mesleki yönden işverence nasıl işe alınacakları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

(Değişik yedinci fıkra: 11/10/2011-KHK-665/28 md.) Bu maddeye aykırılık hallerinde 101 inci madde uyarınca tahsil edilecek cezalar, engellilerin ve eski hükümlülerin kendi işini kurlmaları, engellinin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri, engellinin işe yerleştirilmesi, işe ve işyerine uyumunun sağlanması ve bu gibi projelerde kullanılır. Tahsil edilen cezaların kullanımına ilişkin hususlar, Türkiye İş Kurumunun koordinatörlüğünde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü ile İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, en çok işçi ve işvereni temsil eden üst kuruluşların ve en çok engelliye temsil eden üst kuruluşun birer temsilcisinden oluşan komisyon tarafından karara bağlanır. Komisyonun çalışma usul ve esasları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.”

Eski hükümlü çalıştırılmasında, kanunlardaki kamu güvenliği ile ilgili hizmetlere ilişkin özel hükümler saklıdır.

Kanunun 101 inci maddesinde ise “engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğuna aykırılık” düzenlenmiştir. Buna göre; bu Kanunun 30 uncu maddesinde belirtilen hükümlere aykırı olarak engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her engelli ve eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için idari para cezası verilmektedir. Kamu kuruluşları da bu para cezasından hiçbir şekilde muaf tutulamaz. İdari para cezası miktarı, yeniden değerlendirme oranına bağlı olarak değişmektedir. 2014 yılı için bu miktar 1.903 (bindokuzyüzüç) TL’dir.

4857 sayılı İş Kanunumuz, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)'a engelli ve eski hükümlü işçi istihdamında büyük önem vermiş bulunmaktadır.

1.5.5 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu

05.07.2003 tarih ve 25159 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 32 nci maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarında işçi olarak istihdam edilecek engelli ve eski hükümlülere uygulanacak sınavlara ilişkin usul ve esasların yönetmeliklerle belirleneceği ifade edilmektedir.

Görüldüğü gibi Kurum Kanunumuz, engelli ve eski hükümlü istihdamı ile ilgili olarak Yönetmeliklere işaret etmektedir. İlgili Yönetmelikler, engelli ve eski hükümlü istihdamı ile ilgili olarak ayrıntılı düzenlemelere yer vermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAMI

2.1 ESKİ HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞMA HAYATINA GİRİŞTE KARŞILAŞTIKLARI ENGELLER

İşlemiş oldukları suçun neticesinde kendilerine verilen cezayı çekip, tekrar eski yaşamına dönen eski hükümlülerin önüne pek çok engel çıkmaktadır. Bunlar; toplumsal ve ekonomik engeller olabilmektedir. Konumuz açısından özellikle, çalışma yaşamında karşılaştıkları engeller incelenecektir. Eski hükümlülerin çok az bir kısmının kendine ait bir işyeri olduğu düşünüldüğünde, sorunun çok büyük olduğu görülmektedir. Bundan dolayı, bir işverene bağlı olarak çalışma seçeneğinden başkaca bir alternatif bulunmamaktadır. İşte bu noktada, işverenlerin büyük bir çoğunluğunda kendini gösteren eski hükümlülere yönelik olumsuz bakış açısı görülmektedir. Mesleksizlik, tecrübe eksikliği gibi nedenler de eklendiğinde eski hükümlülerin çalışabilecekleri bir iş bulma olasılıkları oldukça azalmaktadır. Bu olumsuz tabloyu değiştirip, eski hükümlüleri toplumsal yaşamla uyumlu ve çalışan bireyler haline getirebilmek için çok çeşitli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu tedbirler içinde sosyal politikaların uygulanması son derece önemlidir.

Eski hükümlü bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları engeller, başlıca dört grupta toplanabilmektedir.¹²

2.1.1 Eski Hükümlü Olma Niteliğinin Getirmiş Olduğu Engeller

Cezasını çekip tekrar eski yaşamlarına dönen eski hükümlülerin çözüm bulması gereken sorunlarının başında yaşamlarını kimseye muhtaç olmadan sürdürebilecekleri bir işe girip, çalışmak gelmektedir. Ancak, pek çok eski hükümlü için bu hiç de kolay olmamaktadır. Bunun altında yatan nedenlerden birisi ve hatta belki de en önemlisi, toplumun dolayısıyla da bazı işverenlerin eski hükümlülere karşı takınmış oldukları önyargılı tutumlardır.

---

¹² Güngör, Özkan; **Türkiye’de Hükümlülerin Meslek Edindirilmelerine Yönelik Hizmetler ve Eski Hükümlülerin İstihdam Edilebilirliği**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1997, s.23.

İşe giriş aşamasından, çalışılan işyerinde süreklilik arz edecek şekilde istihdam edilmeye dek çalışma yaşamının neredeyse her evresinde, pek çok işveren, eski hükümlülere karşı şüphe, önyargı, isteksizlik ve güvensizlik duyabilmektedir. İşverenlerin sergileyebilecekleri bu olumsuz tutumlar, eski hükümlülerin bazı olumsuz davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Bu davranışların sonucunda, kişi iş bulamadığından dolayı, yeniden suç işleme yönünde eğilim gösterebilmektedir.

Toplumun, eski hükümlülere şüpheyle yaklaşarak, güvensizlik duymak yerine, onlara güvenip, iş vermeleri, eski hükümlülerle yakın ilişkiler kurmaları esasen insani bir görevdir. Bu yaklaşım sergilenebildiğinde hem eski hükümlüler hem de toplum olumlu kazanımlar elde etme fırsatı yakalayabilecektir.

2.1.2 Ekonomik Nedenlerden Kaynaklanan Engeller

Ekonomi, hiç şüphesiz pek çok şeyi derinden etkilemekte ve yön vermektedir. Günlük yaşamda ekonomiyle ilgili hemen her gün incelemeler, analizler, yorumlar yapılmaktadır. Ekonominin gündemde bu kadar yoğun bir yer teşkil etmesinin nedeni, neredeyse her şeyi doğrudan ya da dolaylı etkilemesinden geçmektedir.

İstihdam konusu da tabiatıyla ekonomi ile çok yakından ilişkilidir. Ekonomi ne kadar güçlü ve sağlam temellere oturmuş olursa, kişilerin istihdam edilebilmeleri ve istihdamda kalabilmeleri o kadar kolaylaşmış olmaktadır. Konumuz olan eski hükümlü istihdamı da kaçınılmaz olarak ekonomiden etkilenmektedir. Ekonominin güçsüz olduğu, krizlerin yaşandığı, dolayısıyla da işgücü piyasasının bozulduğu bir ortamda, işsizlere iş bulmak hele bir de eski hükümlülere iş bulmak oldukça güçleşmektedir.

Kırılgan ve güçsüz ekonomik ortamlarda işsizliğin beraberinde getirdiği derin toplumsal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. İnsanların psikolojileri bozulabilmekte, güven duygusu zedelenmekte, aileler dağılmakta ve kişiler suç işlemeye meyilli hale gelmektedirler. Bu koşullar, eski hükümlüler açısından değerlendirildiğinde ise sorunun boyutu genişlemekte ve çözümü de o denli zorlaşmaktadır.

Görüldüğü gibi toplumun içinde bulunduğu ekonomik koşullar, toplumu oldukça etkilemekte ve biçimlendirmektedir. Gerçekten de ekonomisi güçlü devletler ile ekonomik açıdan güçsüz devletler arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır.

Ekonomik açıdan büyük farklılıklar gösteren toplumların hayata bakışları, beklentileri, tutum ve davranışları belirgin farklılıklar göstermektedir. Ekonomisi gelişmiş, işgücü piyasası dengeli ve düzenli olan ülkelerde, diğer dezavantajlı grupların yanı sıra eski hükümlülerin istihdamı da, ekonomik açıdan zayıf olan ülkelere göre daha kolay sağlanabilmektedir.

Tüm zorluklarına rağmen eski hükümlüleri istihdama çekmek için gerekli olan çalışmalar yapılmalı ve eski hükümlü insanlar toplum için bir yük, sorun değil, ekonomik ve insani açıdan bir değer olarak toplumda yerlerini almalıdırlar.

2.1.3 Sosyal Nedenlerden Kaynaklanan Engeller

Eski hükümlü olma niteliği ve ekonomik nedenlerin dışında, eski hükümlülerin istihdamında yaşanan güçlüklerin bir başka nedeni de sosyal nedenlerden kaynaklanan engellerdir. Sosyal engeller de en az eski hükümlü olma niteliğinden kaynaklanan engeller ve ekonomik engeller kadar, eski hükümlülerin istihdamı değerlendirilirken üzerinde düşünülmesi ve dikkatle durulması gereken engellerdir.

Eski hükümlülerin bir iş bulup istihdam edilmesi kadar, istihdam edildikleri işte süreklilik arz edecek şekilde çalışabilmeleri de çok önemli bir konudur. Zira işverenlerin ve işyerinde çalışan diğer kişilerin eski hükümlüleri kabullenebilmeleri çoğu zaman bir hayli vakit almaktadır. Toplumdaki önyargılı bakış açısı nedeniyle ister istemez pek çok işveren ve çalışan, kendileriyle aynı ortamda bulunan eski hükümlü bir çalışan hakkında yanlış, kuşkulu ve anlamsız bazı kanaatler ve kuşkular taşımaktadır. İşte bu sosyal nedenli engellerin, eski hükümlü istihdamında aşılması gereken bir sorun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun da en köklü çözümü, bireylerin, zihin dünyalarında taşıdıkları olumsuz yargılarından arınmasıdır. Aksi takdirde yeni girmiş olduğu ortama uyum sağlamada güçlük çeken eski hükümlü, kendisini tecrit edilmiş biri olarak değerlendirecek, iş yaşamına motive olamayacak ve belki de işi bırakıp tekrardan suça yönelme eğilimi gösterecektir.

Modern dünyanın beraberinde getirdiği kitle iletişim araçları, kısa zamanda pek çok insana ulaşmada ve insanları belirli noktalara yönlendirmede son derece etkili araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu nedenle televizyon, internet, gazete, dergi

gibi araçlar kullanılarak, toplumda eski hükümlülere yönelik yanlış tutum ve davranışların önüne geçilmesi, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

Benzer şekilde özellikle büyük şirketler olmak üzere işletmelerin sahipleri ve yöneticileri, eski hükümlü istihdamının önemi ve boyutları hakkında bilgilendirilmeli ve işletmelerinde eski hükümlüleri istihdam etmeleri halinde, toplumun elde edeceği çıktı ve refah düzeyi hakkında sağlıklı bir bilgiye sahip olmaları sağlanmalıdır.

Gerek kamu, gerek özel sektörde olsun eğitim ve öğretim hizmetleri sunan kurumların da eski hükümlü istihdamı noktasında sağlayabileceği katkılar bulunmaktadır. Bu kurumlarda eğitim gören öğrenciler, eski hükümlüler ve eski hükümlülerin sorunları hakkında eğitilmelidirler. Bu sayede eski hükümlü insanların da toplumda yaşayan diğer insanlar gibi hak ve özgürlüklere sahip oldukları ve bu hak ve özgürlüklere saygı duyulması gerekliliği hususunda bilinçlendirilmelidir. Eğitim kurumları, sadece bünyelerindeki öğrencilerin değil toplumun her kesiminin, eski hükümlüler hakkındaki yanlış ve önyargılı tutum ve davranışlarının değiştirilmesi aşamasında önemli bir yere sahip olmalıdırlar.

Çalışma hayatında önemli bir yere sahip olan sendikalar da baskı grubu olarak önemli bir fonksiyona sahiptir ve kamuoyunu etkileme gücü bulunmaktadır. Sendikalar da çeşitli yollarla, devleti ve vatandaşları eski hükümlüler konusunda harekete geçirebilme olanağına sahiptir. Sendikalar, örgütlü oldukları kamu ve özel sektör işyerlerinde, eski hükümlülerin istihdamını kolaylaştıracak, topluma uyumlarını hızlandıracak, sosyal ve kültürel açıdan gelişmelerini sağlayacak etmenlerin neler olduğu konusunda çalışanları bilgilendirmeli ve bilinçlendirmelidir.

Toparlamak gerekirse, sosyal nedenlerden kaynaklanan engeller, eski hükümlü istihdamı açısından önemli bir sorun olmakla beraber, kamunun ilgili paydaşları ve sosyal tarafların işbirliği ile aşılabilecek engeller olarak görülmektedir.

2.1.4 Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Engeller

Her alanda olduğu gibi istihdam alanında da, yasa koyucunun belirlemiş olduğu kurallar ve çizmiş olduğu sınırlar bulunmaktadır. Yasa koyucu bu yolla, işveren ile çalışan arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Yapılan hukuki düzenlemeler ile çalışma

hayatının sağlam temellere oturtulması ve aksaklıkların, karmaşıkların oluşmaması, oluşması halinde ise giderilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer sosyal politika gerektiren gruplarda olduğu gibi, eski hükümlülerin istihdamı da yasal düzenlemelere bağlanmıştır. Sosyal politika gerektiren grupların çalışma hayatında korunmasına yönelik çalışmalar, son yıllarda hız kazanmıştır. Bunun başlıca nedenleri; sosyal devlet ilkesi ve insan hakları alanında yaşanan gelişmelerdir.

İşverenlerce çeşitli yasal sınır ve koşullarla eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünün getirilmesine dayalı istihdam biçimi, bu alandaki aşamaların son basamağı olmakta ve bu yöndeki uygulamalar çok yeni olarak nitelenebilecek kadar yakın geçmişe dayanmaktadır. Bu nedenle de bu alanda henüz giderilememiş bazı yasal aksaklıkların bulunması doğaldır. Ayrıca eski hükümlülerin çalıştırılmasını öngören yasal hükümler, çok önceleri yürürlüğe giren ve yıllar boyu uygulanabilen yürürlükteki başka yasaların hükümleri ile çelişebilir. Söz gelimi yürürlükteki bir yasa, eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünü düzenleyen hükümleri içerirken, bir başka yasada bir işe girebilmek için “hüküm giymiş olmamak” gibi bir ön koşulu getiren hükümler yer alabilir.¹³ Örneğin ülkemizde, Devlet Memurları Kanunu ile devlet memuru olabilmek için, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde şu hüküm yer almaktadır;

“Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûm olmamak.”

4857 sayılı İş Kanunumuz ise Kanunda belirtilen şartları sağlayan kamu işyerlerine eski hükümlü işçi istihdam etme yükümlülüğü getirmektedir. Bu şekilde yasal düzenlemeler yapılırken yasal boşluk ve çelişkilerin giderilmesi halinde ilgili hükümler işlerlik kazanarak eski hükümlü istihdamının artması yönünde katkısı olacaktır.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi halen yürürlükte olan iki Kanunda içerik itibarıyla birbirleriyle zıt hükümler yer almaktadır. Devlet memuru olabilmek için

¹³ Altan, Ö. Zühtü; **Sosyal Politika**, Açıköğretim Fak. Ya. No: 474, C: II, Eskişehir 1996, s.249-250.

Kanunda sayılan hallerden dolayı mahkûm olmamak şartı getirilirken, kamu işyerlerinde eski hükümlü statüsünde istihdam edilebilmek için tabiatıyla bir suçtan mahkûm olmak şartı aranmaktadır.

Eski hükümlü istihdamının önündeki engelleri kaldırabilmek için mevzuatta yer alan bazı boşlukların, uygun düzenlemeler getirilerek giderilmesi gerekmektedir. Yine, hukuki düzenlemeler arasında bulunan bazı çelişkili sayılabilecek tarafları, eski hükümlü istihdamını arttıracak şekilde yeniden ele alınmalıdır. Burada yasal düzenlemelerin, eski hükümlü istihdamına olan katkısından bahsedilmekle birlikte esas önemli olan nokta, mevzuatta yer alan düzenlemelerin kamu ve özel sektör, tüm işyerlerinde etkili ve konuluş amacına en iyi hizmet edecek şekilde tatbik edilebilmesidir. Aksi takdirde, yasal düzenlemeler ne kadar mükemmel olursa olsun, uygulamada bu mükemmelliği gösteremediği sürece esasında pek de bir anlam ifade etmeyecektir.

Anayasa, kanun, yönetmelik ve diğer alt mevzuatlar hazırlanırken, hitap ettiği toplumun tüm yapısının dikkate alınması ve bu düzenlemelerin ona göre şekillenmesi gerekmektedir. İnsanların, dolayısıyla da ülkenin ekonomik açıdan içinde bulunduğu durum, kültürel ve sosyal yapı, eğitim ve sağlık imkânları vb. tüm etmenlerin sağlıklı bir analizi sonucunda mevzuatsal düzenlemeler yapılarak, eski hükümlülerin istihdamı noktasında çalışmalar yapılmalıdır. Üzerinde dikkatle durulması gereken bir başka husus da, mevzuatta eski hükümlülerle ilgili olarak çeşitli görev üstlenen kurum ve kuruluşların açık, ayrıntılı ve boşluğa, karmaşaya yer vermeyecek şekilde düzenlenmesi gerekliliğidir. Yine, bu kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun başarı düzeyi eski hükümlülerle ilgili yürütülen faaliyetlerin, etkin ve verimli olması açısından son derece önemlidir.

2.2 ÖZEL SEKTÖRDE ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAMI

4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesi, 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Yapılan değişiklikle, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu kaldırılmıştır.

Özel sektör işyerlerinin eski hükümlü istihdam etme yükümlüğünün bulunduğu

son yıl olan 2007 yılında 4 bin 914 eski hükümlü, özel sektör işyerlerinde, kamuda ise sadece 290 eski hükümlü işe yerleştirilmiştir. Özel sektör işyerlerinde istihdam edilen 4 bin 914 kişiden 4 bin 818'i erkek 96'sı ise kadınlardan oluşmaktadır. Kamu sektöründe istihdam edilen 290 kişiden 288'i erkek, 2'si ise kadındır.¹⁴Sadece bu rakam bile, eski hükümlü istihdamının yükünün asıl olarak özel sektör işyerlerine yüklenmiş olduğunu, buna rağmen kamu işyerlerinin ise eski hükümlü istihdam yükümlülüğünü yerine getirmediğini göstermektedir.

26.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve kamuoyunda "İstihdam Paketi" olarak bilinen 5763 sayılı "İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile yapılan değişiklik sonucunda, 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinin eski hükümlü işçi çalıştırma zorunluluğu kaldırılmıştır.

2.3 KAMUDA ESKİ HÜKÜMLÜ İŞÇİ İSTİHDAM ZORUNLULUĞU

2.3.1 Kurumdan Eski Hükümlü İşçi Talebinde Bulunulması

19.09.2009 tarih ve 27354 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", kamu kurum ve kuruluşlarına iş kanunları hükümlerine göre çalıştırılmak üzere, sürekli veya geçici eski hükümlü işçi alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Yönetmelikte, 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete ile yapılan değişiklik ile "terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan" ibaresi eklenmiştir. Böylece kamu kurum ve kuruluşları doldurmak zorunda oldukları zorunlu eski hükümlü istihdam kadrolarını, terörle mücadelede yaralananlar arasından da karşılayabileceklerdir. Bu değişiklik, zaten kısıtlı olan eski hükümlü istihdamını olumsuz yönde etkilemektedir. İşverenlerin pek çoğu zaten eski hükümlü istihdamı hususunda isteksiz ve gönülsüz iken bu türden bir değişikliğin de etkisiyle eski hükümlü istihdamı daha da zorlaşmaktadır.

Yönetmeliğin 2 nci maddesinde, kapsam şu şekilde ifade edilmektedir;

"(1) Bu Yönetmelik;

---

¹⁴ İŞKUR, 2007 Yıllık İstatistik Bülteni.

a) 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idareler, (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar ve (IV) sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunlarla kurulan fonlar ve kefalet sandıkları, özel kanunlarla kurulan kuruluş ve teşekküller ile hizmetlerini genel bütçenin transfer tertiplerinden yardım alarak yürüten kamu kurum ve kuruluşlarına,

b) İştirakler hariç olmak üzere, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile müesseseleri, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun çerçevesinde özelleştirme kapsamında veya programında bulunan kuruluşlardan sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait olanlar ile 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunuyla kurulmuş ve sermayesinin tamamı Hazineye ait kuruluşlara,

c) İl özel idareleri, belediyeler, bunların kurdukları veya üye oldukları mahallî idare birlikleri ile bağlı kuruluşları, müessese ve işletmelerine,

ç) Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına,

sürekli veya geçici eski hükümlü (Ek ibare: RG-6/12/2012-28489) veya terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan işçi alımını kapsar.

(2) Bu Yönetmelik hükümleri iş kanunlarındaki yükümlülükleri saklı kalmak kaydıyla;

a) Birinci fıkranın (b) bendi hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının, il özel idarelerinin, belediyelerin ve bunların kurdukları veya üye oldukları mahallî idare birlikleri ile bağlı kuruluşlarının Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurdukları şirketler ile kooperatifler,

b) Bankalar, borsalar ve bunların müessese, teşebbüs, işletme ve iştirakleri,

c) 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa göre kurulan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları,

için uygulanmaz. Ancak, bu kapsamdaki işçi alım ilanlarının Kuruma bildirilmesi zorunludur. Bu ilanlar Kurum internet sitesinde ve ilgili kamu kurum ve kuruluşunca uygun görülen iletişim araçları ile kamuoyuna duyurulur. Kamu kurum ve kuruluşları işçi alımının adil ve şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlayacak diğer tedbirleri de alır. ”

Yönetmelik, dayanağını 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunundan almaktadır. İş Kanununun 30 uncu maddesinde “engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu” düzenlenmiştir. Buna göre;

“İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi veya 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.”

4.7.2012 tarihli ve 6353 sayılı Kanunun 79 uncu maddesiyle, bu maddenin

birinci fıkrasında yer alan “eski hükümlü işçiyi” ibaresinden sonra gelmek üzere “veya 21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16.6.1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları” ibaresi eklenmiştir. Bu değişiklik, eski hükümlülerin istihdam edilebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Çünkü bazı işverenler, eski hükümlü çalıştırmak yerine, TMY çalıştırmayı tercih edebilir.

Eski hükümlü istihdamında uygulamada yaşanan sıkıntılardan birisi de yönetmeliklerdeki kavramsal farklılıklardır. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ile 25.04.2009 tarih ve 27210 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında yönetmelikte geçen eski hükümlü tanımları birbirinden farklıdır. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelikte eski hükümlü şu şekilde tanımlanmaktadır; eski hükümlü; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri; özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları; ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlardan, Cumhuriyet Başsavcılığında alınan salıverilen hükümlülere ait durum bildirme formu ile durumlarını belgelendirenleri ifade etmektedir. Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte ise eski hükümlü; bir yıldan uzun süreli bir cezadan veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenleri, cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri, özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları ve ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanları ifade etmektedir.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelikte geçen eski hükümlü tanımında “kasten işlenen bir suç” ifadesi yer alırken Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte ise kasıt, taksir ayrımı yapılmamıştır. Dolayısıyla bir yönetmeliğe göre eski hükümlü olarak

değerlendirilen bir kişi diğer bir yönetmeliğe göre eski hükümlü sayılmamaktadır. Yönetmeliklerdeki bu farklılıkların giderilmesi yerinde olacaktır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, eski hükümlü tanımlaması açısından birbirine paraleldir.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin “Kurumdan İşçi Talebi” başlıklı 2 nci bölümünde kurumdan işçi talebinin esasları belirtilmektedir. Yönetmeliğin 5 inci maddesine göre, kamu kurum ve kuruluşlarında işçi olarak istihdam edilecek kişilerde şu koşullar aranmaktadır;

a) 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla Türk vatandaşı olmak,

b) 18 yaşını tamamlamış olmak,

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının özel kanunlarında yer alan özel şartları taşımak,

ç) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde tanımlandığı şekilde eski hükümlü (Ek ibare: RG-6/12/2012-28489) veya 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (ğ) bendinde tanımlandığı şekilde terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan olmak,

d) Ortaöğretim ve üstü eğitim düzeyindeki işçi talepleri için KPSS sınavına girmiş olmak

İŞKUR’dan işçi talebinde bulunacak kamu kurum ve kuruluşlarının uyacağı esaslar aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde ifade edilmektedir. Buna göre;

“(1) Kamu kurum ve kuruluşları işçi ihtiyaçlarını, iş kolu, meslek pozisyonu, öğrenim, iş tecrübesi, ücret, sosyal yardımlar gibi ayrıntularla yazılı veya elektronik ortamda işçinin çalıştırılacağı işyerinin bulunduğu yerdeki Kurum il veya şube müdürlüğünden talep etmek ve Kurum il veya şube müdürlüğü tarafından gönderilenler arasından karşılamak zorundadır.

(2) Kurum il veya şube müdürlüğü tarafından yapılan inceleme sonucunda uygun olmadığına karar verilen talepler, eksikleri giderilmek veya düzeltilmek üzere iade edilir.

(3) (Değişik: RG.26/10/2009-27388) Kamu kurum ve kuruluşları sürekli işçi taleplerini il düzeyinde, geçici işçi taleplerini ise il veya ilçe düzeyinde verirler.

(4) (Ek: RG.26/10/2009-27388) Kamu kurum ve kuruluşlarının il düzeyinde verilen sürekli veya geçici işçi taleplerinin karşılanamaması hâlinde ulusal düzeyde; ilçe düzeyinde verilen geçici işçi taleplerinin karşılanamaması hâlinde, önce il düzeyinde sonra ulusal düzeyde karşılanması yoluna gidilir.”

Yönetmeliğin 6 ncı maddesi incelendiğinde, kamu kurum ve kuruluşlarının işçi ihtiyaçlarını, İŞKUR aracılığıyla temin etmek zorunda olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünce, kamu işyerlerinin işçi talepleri incelenmektedir. 2009 yılında yapılan değişiklikle birlikte kamu işyerlerinin daimi işçi taleplerini il düzeyinde, geçici işçi taleplerini ise il ya da ilçe düzeyinde vermesi esası getirilmiştir.

6 ncı maddenin 4 üncü fıkrasındaki hükümlerle de, kamu kurum ve kuruluşlarının il düzeyindeki sürekli ya da geçici işçi taleplerinin karşılanamaması durumunda, bu taleplere işçi temin edilerek, taleplerin kapatılması için bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre il düzeyindeki taleplerin karşılanamaması halinde tüm ülke genelinde; ilçe düzeyindeki taleplerin karşılanamaması durumunda ise, il düzeyinde bu talebin karşılanması yoluna gidilmektedir. Yine de talep karşılanamazsa bu sefer ulusal düzeyde talebin karşılanmasına çalışılmaktadır.

Yönetmeliğin 7 nci maddesinde, “işçi talebinde dikkat edilecek hususlar” sıralanmaktadır. Buna göre; işçi talep eden kamu kurum ve kuruluşu tarafından, işçinin alınacağı mesleğin niteliğine göre özel şartlar belirlenebilir. Bu şartlar belirlenirken;

“a) Sınava tabi taleplerin; ortaöğretim, önlisans ve lisans düzeylerinden yalnızca birinden yapılması,

b) Eğitim durumlarının, belirli bir eğitim kurumu ismi ifade edilmeksizin, sadece mesleğe uygun bölümlerin belirtilmesi,

c) Cinsiyet ayrımına yer verilmemesi,

ç) İşçinin istihdam edileceği meslek ile işçide aranan şartlar ve istenen belgeler arasında tutarlılık bulunması,

d) Kamu güvenliğine ilişkin hizmetlere yönelik olarak ilgili mevzuatlarda yer alan özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, suç tasnifine göre eski hükümlüler arasında ayırım yapılmaması

hususlarına dikkat edilir.”

Sınava tabi taleplerin, yani Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) puanıyla alınacak taleplerin yalnızca bir eğitim düzeyinden yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu taleplerin, özel olarak bir eğitim kurumunun adının zikredilerek verilmemesi gerekmektedir. Bu noktada belirleyici olan, talepte belirtilen meslekle

örtüşen bölüm ya da bölümlerin ifade edilmesi gerekliliğidir. Bu şekilde; belirli eğitim kurumlarından mezun olmuş olanların lehine, diğer eğitim kurumlarından mezun olan kişilerin aleyhine olacak şekilde talep verilmesinin önüne geçilmektedir. Bu düzenleme, fırsat eşitliği ilkesinin de bir gereğidir.

Kadın-erkek eşitliğinin, çalışma yaşamında sağlanması son derece gerekli ve önemlidir. Günümüzün modern dünyasında bir cinsiyet aleyhine düzenleme yapılması tabiatıyla olası değildir. Bu gerçeklik 7 nci madde de “cinsiyet ayrımına yer verilmemesi” şeklinde ifade edilmektedir. Böyle bir düzenleme yapılmamış ve işverenler cinsiyet ayrımcılığına dayalı taleplerde bulunmuş olsalar, iş barışı ve çalışma hayatında dengesizlikler ve hakkaniyetle bağdaşmayan durumlar ortaya çıkmış olurdu. Bu da insan haklarının ve çalışma hakkının geliştiği dünyamızda ülkemiz açısından hiç de istenilmeyecek bir durum olarak belirirdi.

Bir başka önemli husus da, talepte yer alan meslek ile istihdam edilecek işçiden istenilen nitelikler ve işçiden istenilecek olan belgeler arasında tutarlılığın bulunması gerekliliğidir. Örnek vermek gerekirse, söz gelimi motor teknisyeni olarak istihdam edilecek bir işçiden, öğretim kurumlarının gıda teknisyenliği bölümünden mezun olması ya da gıda teknolojileri hakkında bir yeterliliğe sahip olması beklenemez ve istenemez bir durumdur.

Yedinci maddenin “d” fıkrasında; “kamu güvenliğine ilişkin hizmetlere yönelik olarak ilgili mevzuatlarda yer alan özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, suç tasnifine göre eski hükümlüler arasında ayırım yapılmaması” hüküm altına alınmaktadır. Cürüm işlemek suretiyle cezaevine giren ve cezasını çektikten sonra tahliye edilen hükümlülerin tabiatıyla hepsinin aynı suçtan hüküm giymesi beklenemez. İnsan yaralamadan, gaspa, cinayetten, hırsızlığa kadar çok geniş bir suç yelpazesi bulunmaktadır. Bu suçlar, kişiler tarafından farklı saiklerle işlenebilmektedir. Yönetmelik bu suçlardan herhangi birisini işleyenlerin, diğer bir başka suçu işleyen kimseye göre, işe alınmada daha ayrıcalıklı ya da tam tersine kısıtlayıcı bir duruma sokulmasını engellemektedir. Tabii ki bazı özel hükümler, bu kuraldan istisna tutulmaktadır. Kamu güvenliği, toplumun güvenli ve dengeli bir ortamda yaşayabilmesi açısından son derece önemli olan bir ilkedir. Bünyesinde taşıdığı önem nedeniyle ve isminden de anlaşılacağı üzere güvenlik konusu belli nedenlerden dolayı üzerinde titizlikle durulması gereken bir olgudur. Bundan dolayı belli suçlardan hüküm giymiş

olan kimselerin, kamu güvenliği ile ilgili hizmet sunan kurum ve kuruluşlarda çalıştırılmamasında, suç tasnifine göre eski hükümlüler arasında ayrımcılık yapılmaması ilkesine ters bir durum bulunmamaktadır.

2.3.2 İşçi Taleplerinin İŞKUR Aracılığıyla Karşılanmasının Tabi Olduğu Esaslar

İşçi talebinin ilan edilmesi ve başvuru süreci Yönetmeliğin 8 inci maddesinde kendisine yer bulmuştur. 8 inci madde şu şekilde ifade edilmektedir;

“1) Kamu kurum ve kuruluşlarının işçi talepleri Kurum internet sayfasında ilan edilir. Söz konusu talepler Kurum tarafından uygun görülen diğer iletişim araçları ile de kamuoyuna duyurulabilir.

(2) Talebin ilanından itibaren, adaylara en az on günlük başvuru süresi tanınır. Kamu kurum ve kuruluşlarının işgücü taleplerine yapılan başvurularda kişilerin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde kayıtlı olan adresleri dikkate alınır.

(3) Kamu kurum ve kuruluşlarının talebi hâlinde, kuraya tabi işgücü taleplerine, eğitim düzeyi kısıtlaması yapılmaksızın talep koşullarını taşıyanların tamamı başvurabilir.

(4) (Ek: RG-3/4/2012-28253) İş başvurularında; adayın T.C. kimlik numarası beyanı, adli sicil kaydına ve askerlikle ilişkisi olmadığına dair beyanı ve kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili mevzuat gereği adaylardan talep ettikleri belgelerin aslı veya aslını görmek kaydıyla Kurumca onaylı suretleri tasdik edilerek işleme alınır. Gerekli hallerde, ilgili kamu kurum ve kuruluşu, adayın T.C. kimlik numarasıyla ilgili beyanının teyidi amacıyla, T.C. kimlik numarasının da yer aldığı nüfus cüzdanının aslını göstermesini talep edebilir.”

Sekizinci maddenin 1 inci fıkrasında “www.iskur.gov.tr” adlı İŞKUR internet sitesi aracılığıyla kamu kurum ve kuruluşlarının işçi statüsündeki taleplerinin ilan edildiği ifade edilmektedir. İş arayanlar, Kurum internet sitesini kullanarak iş ilanlarına ulaşabilmekte ve durumlarına uygun işlere başvurabilmektedir. Ayrıca Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerinde bulunan uygun yerlere de iş ilanları asılmaktadır. Bu yolla daha çok insanın iş ilanlarından haberdar olması amaçlanmaktadır.

Taleplere başvuru yapmak için adaylara tanınan on günlük süre, makul bir süre olarak görülmektedir. Bu süre içinde dileyen adaylar, Kurum internet sitesinden, dileyenler ise Kuruma giderek başvurularını yapabilmektedirler. İl düzeyinde işe yerleştirme kuralı gereğince, kamu kurum ve kuruluşlarının bulunduğu ilde ikamet edenlerin talebi veren kurum ve kuruluşa başvuru yapması mümkün iken farklı bir ilde

ikamet edenlerin başvuru yapması engellenmektedir. Bunun kontrolü ise “Adrese Dayalı Nüfus Kontrol Sistemi” aracılığı ile yapılmaktadır.

Bazı durumlarda kamu kurum ve kuruluşlarının talep etmesi halinde, kuraya tabi taleplere başvuran adayların eğitim durumlarına göre talebe başvuruları kısıtlanmadan, talep şartlarını taşıyan tüm adayların başvuruları alınmaktadır. Bu şekilde, belli oranda da olsa başvurular esnetilerek daha geniş kitleleri kapsayan bir başvuru ve işe yerleştirme süreci işletilmektedir.

İş başvuruları yapılırken, Kurum tarafından adaydan belli başlı bazı belgeler istenmektedir. Bu belgeler; iş başvurusunda bulunan adayın T.C. kimlik numarası beyanı, adli sicil kaydına ve askerlikle ilişkisi olmadığına dair beyanı (askerlik hizmetini tamamlamış, muaf ya da tecilli olduğunu belirten beyanı) ile talebi veren kamu kurum ve kuruluşunun ilgili mevzuat kapsamında adaylardan istemiş olduğu belgelerden oluşmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, sayılan belgelerin asıllarının ya da asıllarının Kurum personeli tarafından onaylanarak belgelerin onaylı suretleri ile de işlem yapılabilmesidir. Lüzum görülmesi halinde ilanı veren kamu kurum ve kuruluşu, adayın üzerinde T.C. kimlik numarasının bulunduğu nüfus cüzdanının aslını göstermesini isteyebilmektedir.

2.3.3 Taleplerin Kurum Tarafından Karşılama Esasları

Yönetmeliğin 9 uncu maddesi, kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen taleplerin Kurum tarafından karşılanmasında uyulacak esasları düzenlemektedir. Anılan 9 uncu madde şu şekildedir;

“1) Kamu kurum ve kuruluşlarının ortaöğretim ve daha yüksek eğitim düzeyindeki işçi talepleri KPSS puanıyla; ilköğretim ve daha alt eğitim düzeyindeki işçi talepleri ve eğitim şartı aranmaksızın kömür ve maden işletmelerinin yeraltı işlerinde çalıştırılacaklara ilişkin taleplere gönderilenlerden noter huzurunda çekilecek kura ile belirlenir.

(2) Ortaöğretim ve daha yüksek eğitim düzeyindeki işçi taleplerine başvurabilmesi için KPSS’ye girmiş olmaları yeterlidir; bunlar için herhangi bir puan barajı aranmaz.

(3) KPSS’ye girmiş veya öncelikli gönderme hakkına sahip olmak, işe yerleştirmede tek başına bir hak teşkil etmez.

(4) Kamu kurum ve kuruluşlarına sürekli işçi olarak girmiş olanların, deneme süresi sonunda da çalışmaya devam etmeleri hâlinde, aynı tarihli KPSS puanları ile bir başka kamu kurum ve kuruluşunun sürekli işçi talebine başvuruları kabul edilmez.

(5) Kamu kurum ve kuruluşlarının talep ettiği açık iş sayısı kadar ya da açık iş sayısından daha az aday gönderilmesi hâlinde, açık işlerin gönderilen adaylar arasından karşılanamayan kısmı, 6 ncı maddenin dördüncü fıkrasındaki esaslar doğrultusunda karşılanır. Bu şekilde de açık işin karşılanamaması hâlinde, KPSS şartı aranmaksızın Kuruma kayıt tarihi esas alınarak açık iş sayısının üç katına kadar aday kamu kurum ve kuruluşuna gönderilir. Buna rağmen karşılanamayan talepler için, talep sahibi kamu kurum ve kuruluşu ile görüşülerek, talep şartları değiştirilmek suretiyle yeniden talepte bulunulması sağlanır.”

9 uncu maddede yer alan düzenlemeler incelendiğinde dikkat çeken bazı hususlarla karşılaşılmaktadır. Bu hususlar sırasıyla şu şekilde ifade edilebilmektedir; kamu kurum ve kuruluşlarının ilköğretim ve daha alt eğitim seviyesinde yer alan işçi taleplerinin sonucunda işe yerleştirilecek olanlar, noter huzurunda çekilecek kura sonucunda belirlenmektedir. Eğitim koşula aranmaksızın kömür ve maden işletmelerinin yer altı işlerinde istihdam edilecek kişiler de aynı şekilde noter huzurunda çekilecek kura yöntemiyle belirlenmektedir.

Diğer çok önemli bir husus, eski hükümlülerin ortaöğretim ve daha yüksek eğitim seviyesinde bulunan işçi statüsündeki taleplere başvurabilmeleri için KPSS’ye girmeleri yeterli görülmektedir. KPSS’ye giren eski hükümlülerden taleplere başvurabilmeleri için herhangi bir puan barajı istenmemektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarına “normal” statüsünde işçi alınırken KPSS’den en az 60 puan almış olan adayların, taleplere başvuruları kabul edilmektedir. Bu kural, eski hükümlüler için geçerli değildir. Bu şekilde eski hükümlülerin, kamu kurumlarında istihdam edilmelerinin daha kolay hale getirilmeye çalışıldığı ifade edilebilir.

Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında pek çok kişi tarafından yanlış bilinen ya da yanlış yorumlanan bir hususa yer verilerek, bu yöndeki yanlış algılamanın önüne geçilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşunun ilanına başvuran adaylardan bazıları KPSS ile bazıları ise öncelikli gönderme hakkı ile başvuruda bulunmaktadır. Bu noktada KPSS sınavına girerek ya da öncelik hakkına sahip olarak, kesin olarak, mutlaka kamuda işçi olarak işe yerleştirileceğini düşünen adaylar bulunmaktadır. Hâlbuki KPSS’ye girmiş olmak tek başına işe yerleştirilmeyi garanti etmemektedir. Aynı şekilde taleplere öncelikli statüde başvurmuş olmak da tek başına, işe yerleştirilme de bir anlam ifade etmemektedir.

Bu kısımdaki en önemli düzenlemelerden birisi de Kamu kurum ve kuruluşlarına sürekli işçi statüsünde girmiş olanların, deneme süresi sonunda da çalışmaya devam etmeleri hâlinde, aynı tarihli KPSS puanları ile bir başka kamu kurum

ve kuruluşunun sürekli işçi statüsündeki talebine başvurularının kabul edilmemesidir. Bu şekilde kişilerin aynı tarihli KPSS puanlarını defalarca kullanarak pek çok kamu kurum ve kuruluşunun ilanına başvurarak gereksiz yere sıralamada yer işgal etmelerinin önüne geçilmektedir. İlgili ilana başvuracak olan diğer kişilerin hakları bu usulle korunmuş olmaktadır. Kişi, daha sonraki yıllarda yapılacak olan KPSS'ye girdiğinde ise talep şartlarını da taşıması halinde, başka kamu kurum ve kuruluşlarının işçi statüsündeki taleplerine başvuru yapabilmektedir. Bunu kısıtlayıcı ya da engelleyici bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının taleplerinin Kurum tarafından karşılanma esaslarını düzenleyen 9 uncu maddenin 5 inci fıkrasında ise, kamu kurum ve kuruluşlarının talep ettiği işçi sayısı kadar ya da bu sayıdan daha az bir sayıda söz konusu ilana aday gönderilmesi hakkında nasıl bir yöntemin izleneceği açıklanmaktadır. Bu türden durumlarda aynı yönetmeliğin 6 ncı maddesine atıfta bulunmaktadır. Altıncı maddenin 4 üncü fıkrasında; “kamu kurum ve kuruluşlarının il düzeyinde verilen sürekli veya geçici işçi taleplerinin karşılanamaması hâlinde ulusal düzeyde; ilçe düzeyinde verilen geçici işçi taleplerinin karşılanamaması hâlinde, önce il düzeyinde sonra ulusal düzeyde karşılanması yoluna gidilir” denilmektedir. Bu hükümle, kamu kurum ve kuruluşlarının taleplerinin karşılanması noktasında, aday sayısı bakımından doğabilecek sıkıntılar giderilmektedir. Ancak bazı durumlarda bahsedilmiş olan yöntemle de açık işlerin karşılanamaması gibi bir durum ortaya çıkabilmektedir. Böylesi durumlarda ne yapılacağı 9 uncu maddenin 5 inci fıkrasında şu şekilde ifade edilmektedir;

“ Bu şekilde de açık işin karşılanamaması hâlinde, KPSS şartı aranmaksızın Kuruma kayıt tarihi esas alınarak açık iş sayısının üç katına kadar aday kamu kurum ve kuruluşuna gönderilir. Buna rağmen karşılanamayan talepler için, talep sahibi kamu kurum ve kuruluşu ile görüşülerek, talep şartları değiştirilmek suretiyle yeniden talepte bulunulması sağlanır.”

Görüldüğü üzere Yönetmelik, açık işlerin karşılanamaması halinde doğabilecek sıkıntı ve tikanıklıkları önleme noktasında son derece ayrıntılı düzenlemelere yer vermektedir. Buradaki amaç tabiatıyla istihdamı arttırmak ve istihdama giden yolda uyulması gereken prosedürleri, kolaylaştırarak ve ayrıntılarıyla düzenleyerek eski hükümlü istihdamını olabildiğince yukarılara çıkarmaktır.

2.3.3.1 KPSS Kapsamındaki Taleplerle İlgili Aday Listelerinin Belirlenmesi

Yönetmeliğin 10 uncu maddesinde iki fıkra halinde KPSS kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının işçi talepleriyle ilgili aday listelerinin belirlenmesi esasları düzenlenmektedir. Buna göre, 1 inci fıkranın (a) bendinde “ortaöğretim ve daha yüksek eğitim düzeyindeki taleplere, KPSS puanıyla başvuran talep şartlarına uygun adaylar arasından, en yüksek KPSS puanından başlanmak üzere açık iş sayısının üç katı,” adayın kamu kurum ve kuruluşlarına gönderileceği ifade edilmektedir.

Aynı fıkranın (b) bendinde ise “öncelik hakkına sahip olarak başvuran adaylardan talep şartlarına uygun olanlar arasından, öncelik hakkı sahipliğine ilişkin belgenin tarihi esas alınarak ve eski tarihli belgelerden başlanmak suretiyle, açık iş sayısının üç katı” adayın kamu kurum ve kuruluşlarına gönderileceği ifade edilmektedir.

Bu iki fıkrada sayılmış olan adayların oluşturduğu listeler ayrı ayrı kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilmektedir. Yönetmelik bu maddede Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe atıfta bulunmaktadır. Buna göre adı geçen Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilenlerden talep şartlarına uygun adaylardan başvuranların tamamı öncelik hakkı sahiplerine ilişkin listelere dâhil edilmektedir. 5 inci maddede işe göndermede öncelikli olanlar sayılmaktadır. (c) bendinde ise 3213 sayılı Maden Kanunu kapsamına giren madenlerin çıkartılması veya bunun için gerekli olan işletme ve arama faaliyetleri sebebiyle taşınmaz malları tamamen kamulaştırılanlar sayılmaktadır.

10 uncu maddenin 2 nci fıkrasında ise aynı maddenin 1 inci fıkrasına göre oluşturulan listelere, açık iş sayısı oranlarına bakılmaksızın en son adayın KPSS’de almış olduğu puanla aynı puana sahip olan adaylar ile öncelik hakkı sahipliğine ilişkin belge tarihi ile aynı tarihli belgeye sahip olan başvuru sahipleri de eklenmektedir.

2.3.3.2 Kura Usulüne Tabi Taleplerle İlgili Aday Listelerinin Belirlenmesi

Yönetmeliğin 11 inci maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarının ilköğretim ve daha alt eğitim düzeyinde istihdam edilecek işçilerin kura usulüne tabi olduğu ve bunlarla ilgili aday listelerinin belirlenmesindeki esaslar ifade edilmektedir. İlgili madde aşağıda belirtildiği gibidir.

(1) Kamu kurum ve kuruluşlarınca, ilköğretim ve daha alt eğitim düzeyinde istihdam edilecek işçilerle ilgili listeler, başvuranlar arasından çekilecek kura ile belirlenir. Kura çekimi iş ilanında belirtilen gün, saat ve adreste noter huzurunda yapılır. Adaylar, istemeleri hâlinde kura çekimini izleyebilir.

(2) Kamu kurum ve kuruluşlarınca, sınava alınacak asıl adayların listesi;

a) Kurumun gönderdiği ve başvuruda bulunanların tamamının yer aldığı listeler esas alınmak suretiyle, açık iş sayısının üç katı,

b) Öncelik hakkına sahip olarak Kurum tarafından gönderilenler arasından, açık iş sayısının üç katı

olarak kura çekimi sonucu belirlenir. Kura ile ayrıca, açık iş sayısının üç katı oranında da yedek liste oluşturulur. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilenlerden talep şartlarına uygun adaylardan başvuranların tamamı öncelik hakkı sahiplerine ilişkin listelere dâhil edilir.

11 inci madde incelendiğinde ilköğretim ve daha alt eğitim düzeyinde istihdam edilecek olan işçilerin belirlenmesinde noter huzurunda çekilecek kuranın esas alınacağı belirtilmektedir. Çünkü ilköğretim mezunları için KPSS sınavı yapılmamaktadır. Noter huzurunda çekilecek kuranın sonucunda adayların seçilecek olması seçiminin saydam ve herhangi bir şüpheye yer vermeyip, hakkaniyetli bir şekilde yapılması açısından önemlidir. İsteyen adayların da kura çekimini izleyebilmelerine olanak tanınması da son derece önemli bir düzenlemedir.

Açık iş sayısının üç katı oranında kişinin kuraya katılması da işe alınacak kişilerin belirlenmesi açısından yerinde bir düzenlemedir.

2.3.3.3 Listelerin Kamu Kurum ve Kuruluşuna Gönderilmesi

Yönetmeliğin 12 nci maddesi; kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilecek aday listelerinin, taleplere son başvuru tarihini izleyen günden itibaren 5 iş günü içerisinde sınav yapılmak üzere talebi veren kamu kurum ve kuruluşlarına gönderileceğini düzenlemektedir. Bu listelerin, Yönetmeliğin 10 ve 11 inci maddelerinde belirtilmiş olan esaslara uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir.

2.3.3.4 Ek Liste Gönderme

Kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilmiş olan listelerdeki adayların, talep şartlarında belirtilen nitelikleri taşıması halinde ek liste gönderme uygulamasına gidilebilmektedir.

Yönetmeliğin 13 üncü maddesi ek liste gönderme ile ilgili hususları düzenlemektedir. İki fıkradan oluşan 13 üncü maddenin birinci fıkrası şu şekildedir;

“Talepte bulunan kamu kurum ve kuruluşları, Kurum tarafından gönderilen listelerdeki adayların genel ve özel şartları taşıyıp taşımadığını, sınavdan önce inceler; başvuru sahiplerine ilişkin ispatlayıcı belgeleri saklar. Kamu kurum ve kuruluşları, durumu talep şartlarına uymayan adayları, isimleri ve belgeleriyle birlikte Kuruma ileterek, aynı sayıda ve aynı listeden, sıra gözetilerek bir defaya mahsus olmak üzere ek liste gönderilmesi talebinde bulunabilir.”

Ek liste göndermeyi düzenleyen Yönetmeliğin 13 üncü maddesi incelendiğinde, kamu kurum ve kuruluşlarının sadece bir kez ek liste gönderilmesi talebinde bulunabileceği dikkat çekmektedir.

İkinci fıkra şu şekilde düzenlenmiştir;

“Kamu kurum veya kuruluşlarının yapacağı sınava, Kurum tarafından gönderilenlerden, açık iş sayısının altında katılım olması hâlinde, sınav yapılmadan önce kamu kurum ve kuruluşlarının talebi üzerine, başvuru yaptığı hâlde gönderilen listelere giremeyen en yüksek puanlı kişiden başlanmak suretiyle, Kurum tarafından açık iş sayısının üç katını tamamlayacak şekilde yeni bir liste gönderilir.”

Yukarıda ifade edilen hüküm, bir örnekle şu şekilde açıklanabilir. Sözgelimi herhangi bir kamu kurumunun 5 kişilik açık işi bulunsun. Sınava açık iş sayısının altında bir katılım olması halinde, Kurum tarafından açık iş sayısının üç katı olan 15 sayısını tamamlayacak şekilde yeni bir liste gönderilmektedir. Bu listede, söz konusu kurum sınav yapmadan önce, başvuru yaptığı halde sıralama listesine giremeyen adaylar yer almaktadır.

2.3.3.5 İkinci Liste Gönderme Yasağı

Yönetmeliğin 14 üncü maddesine gelindiğinde, bu maddede kamu kurum ve kuruluşlarının Kurumdan ikinci liste gönderme isteğinde bulunamayacağını ifade edildiği görülmektedir. İkinci liste gönderme yasağı; durumu talepte belirtilen şartlara uygun olanlar arasından, Kurum tarafından en az açık iş sayısı kadar aday bildirilmesine rağmen, kamu kurum ve kuruluşlarınca yerleştirme yapılmayarak iptal edilen talepler için, aynı şartlarda ve aynı yıl içinde yeniden Kurumdan işçi talebinde bulunulamayacağını hüküm altına almaktadır. Bu şekilde kamu kurum ve kuruluşlarının keyfi olarak yerleştirme yapmayarak Kurumdan aynı şartlarda ve aynı yıl içinde işçi talep etmesi engellenerek mükerrer ilanların önüne geçilmektedir.

2.3.4 Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Yapılacak İşlemler

Yönetmeliğin 4 üncü bölümü, kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak işlemleri ifade etmektedir.

Aşağıda bu işlemlerin neler olduğu anlatılmaktadır.

2.3.4.1 Tebligat

15 inci maddede kamu kurum ve kuruluşlarının işçi taleplerine başvuru yapan adaylardan listeye girmeye hak kazanan adaylara yapılacak olan tebligat işlemini ifade etmektedir. Buna göre; sınav gün, saat ve yeri, kamu kurum ve kuruluşlarınca, Kurum tarafından gönderilen listelerde yer alan başvuru sahiplerine, sınav gününden en az beş gün önce ulaşacak şekilde iadeli taahhütlü posta ile tebliğ edilmektedir.

2.3.4.2 Sınav

Yönetmeliğin 16 ncı maddesi iki fıkra halinde kamu kurum ve kuruluşlarının yapacağı sınavı düzenlemektedir.

1 inci fıkrada kamu kurum ve kuruluşlarının işe yerleştireceği adayları, Kurum tarafından gönderilen listelerdeki adaylar arasından yapacağı sınav ile belirlemektedir. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak sınav, yazılı veya sözlü sınav yöntemlerinden biri veya her ikisi de kullanılarak mesleki bilgi ve becerilere ilişkin konulardan yapılmaktadır.

2 nci fıkraya bakıldığında ise söz konusu sınavın kamu kurum ve kuruluşlarınca, Kurum tarafından gönderilen listelerin ulaşmasını takiben otuz gün içinde yapılacağı belirtilmektedir.

2.3.4.3 Sınav Kurulu ve Görevleri

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından istihdam edecekleri işçileri belirlemeye yönelik olarak bir sınavın yapılacağı ifade edilmişti. 17 nci madde ile Yönetmelik bu sınavı yapacak kurulu ve sınav kurulunun görevlerini ifade etmektedir. Madde, üç fıkra halinde ifade edilen sınav kurulunu ve görevlerini tanımlamaktadır. Buna göre sınav kurulu, beş üyeden teşkil edilmektedir. Bu beş kişiden birisi sınav kurulunun başkanı,

diğer dört kişi ise kurulun üyeleridir. Söz konusu başkan ve üyeleri, sınavı yapacak olan kamu kurum ve kuruluşunun atamaya yetkili amiri belirlemektedir.

Sınav kurulu üyelerinden bir üyenin, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Bu düzenleme, eski hükümlü istihdam edecek kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları sınavda eski hükümlülerle ilgili olarak çalışan bir üyenin sınav kurulunda yer alarak etkin ve verimli bir sınav yapılabilmesi açısından son derece yararlı olmaktadır.

Toplantı ile ilgili bilgiler, sınav kurulu üyelerine, toplantı gününden en az 5 gün önceden ve yazılı olarak bildirilmektedir. Söz konusu toplantının günü, saati ve yeri, üyelere bu yöntemle bildirilmektedir.

17 nci maddenin 2 nci fıkrasında sınav kurulu üyelerinin görevleri sayılmaktadır. Buna göre sınav kurulu üyeleri; kamu kurum ve kuruluşlarında eski hükümlü işçi olarak istihdam edilecek adayları belirleyecek olan sınavın yapılacağı yerleri önceden belirlemektedir. Sınav eğer yazılı yapılacak ise sınav sorularını ve cevap anahtarlarını hazırlamak ve mühürlü bir zarfta saklamak ve sınav yapıldıktan sonra da sınav sonuçlarını değerlendirmek sınav kurulunun görevleri olarak sayılmaktadır.

3 üncü fıkrada ise sınava katılan adayların sınav sonucunda aldıkları başarı puanlarının nasıl hesaplanacağı anlatılmaktadır. Hesaplama yapılırken, sınavın yapılış şekli belirleyici olmaktadır.

Hem yazılı hem de sözlü sınav yapılması durumunda adayın KPSS sınavında almış olduğu puanın yüzde ellisi, kamu kurum ve kuruluşunca yapılmış olan yazılı sınav sonucunda alınan puanın yüzde otuzu ve sözlü sınav puanının yüzde yirmisi alınarak adayın başarı puanı hesaplanmaktadır.

Sadece yazılı ya da sadece sözlü sınavın yapılması halinde, adayın KPSS sonucunun yüzde yetmiş ve yazılı ya da sözlü sınav sonucunun yüzde otuzu alınarak hesaplanmaktadır.

Yapılan sınav sonuçları değerlendirildikten sonra başarı puanı en yüksek olan adaydan başlanmak suretiyle açık iş sayısı kadar asıl ve aynı sayıda da yedek liste belirlenerek ilan edilmektedir.

Sınav sonuçları değerlendirildikten ve ilan edildikten sonra, bu sonuçlara itirazların olması halinde ise, bu itirazlar sınav kurulunca incelenmektedir.

2.3.4.4 Sınav Sonuçlarının Açıklanması

Eski hükümlü istihdam edecek olan kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan ve sonuçları değerlendirilen sınavların açıklanması gerekmektedir. Yönetmelik, 18 inci maddesi ile sınav sonuçlarının açıklanmasından izlenecek yolu ifade etmektedir. Buna göre, aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde sınav sonuçları açıklanmış olmaktadır.

Yapılan sınav sonucunda, asıl ve yedek liste belirlenmektedir. Sınav sonuçları, sınavın bitiminden itibaren yedi gün içinde talepte bulunan kamu kurum ve kuruluşları tarafından herkesin görebileceği bir yere asılmak, varsa internet sitesinde ilan edilmek suretiyle açıklanmaktadır. Sonuçlar sınava giren adaylara ayrıca yazılı olarak bildirilmektedir. Sınavda başarılı olan adayların sınav sonuçları iadeli taahhütlü posta ile gönderilmektedir.

2.3.4.5 Sınav Sonuçlarına İtiraz

19 uncu madde ile Yönetmelik sınav sonuçlarına itiraz edilmesi halinde izlenecek süreci ifade etmektedir.

Adaylar, sonuçların tebliğinden itibaren yedi iş günü içinde sınav kuruluna itiraz edebilmektedir. Yapılan itirazlar, sınav kuruluna ulaştığı tarihten itibaren on gün içinde sonuçlandırılarak, nihai karar itiraz sahibine iadeli taahhütlü posta ile bildirilmektedir.

2.3.4.6 Yedek Listedeki İşçi Alımı

Sınavda başarılı olup da işe başlamayanlar ile deneme süresi içinde işten ayrılanların yerine, yedek listenin ilk sırasındaki kişiden başlanmak suretiyle yerleştirme yapılmaktadır.

2.3.4.7 Sınav Sonuçlarının ve Yerleştirmelerin Kuruma Bildirilmesi

Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan sınav sonuçlarının ve işe yerleştirilenlerin Kuruma bildirilmesi gerekmektedir. Yönetmelik 21 inci maddesi ile uyulması gereken hususları iki fıkra halinde düzenlemektedir. Aşağıda söz konusu madde yer almaktadır.

“(1) Kamu kurum ve kuruluşları, sınavı asıl ve yedek olarak kazananlar ile başarısız olanları ve varsa sınava katılmayanları, sınav sonucunun açıklanmasını izleyen onbeş gün içinde liste hâlinde Kuruma bildirir.

(2) Asıl ve yedek listeden işe yerleştirilenler, yerleştirmeyi takip eden onbeş gün içinde Kuruma yazılı olarak bildirilir.”

2.4 ESKİ HÜKÜMLÜ İŞİ İSTİHDAMI İLE İLGİLİ İSTATİSTİKİ VERİLER

2013 yılı içerisinde Türkiye genelinde toplam işe yerleştirme sayısı 671 bin 578 olarak gerçekteşmiştir. Bunların 466 bin 155’i erkek, 205 bin 423’ü ise kadınlardan oluşmaktadır. 636 bin 855 normal statüde yerleştirme, 34 bin 476 engelli statüsünde yerleştirme ve 247 kişi de eski hükümlü ve TMY statüsünde yerleştirme yapılmıştır.¹⁵

2013 yılı istatistikleri de eski hükümlü istihdamının ne kadar düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Ülkemizde söz konusu yılda sadece 247 kişi işe yerleştirilmiştir. Kaldı ki bunun tamamı da eski hükümlü değildir. Bu 247 kişinin içerisinde TMY statüsünde olanlar da bulunmaktadır. Eski hükümlü istihdamı 2013 yılında azalmıştır. İŞKUR 2013 Aralık Ayı İstatistik Bülteni verilerine göre bir önceki yıl olan 2012’de 270 işe yerleştirme yapılmışken 2013 yılında bu sayı 247’ye düşmüştür.

Zorunlu kota sisteminin uygulandığı diğer grup olan engellilerin ise işe yerleştirme sayısı eski hükümlülere göre oldukça yüksek düzeyde gerçekteşmektedir. Bülten verilerine göre 2013 yılı içerisinde 34 bin 476 engelli işe yerleştirilmiştir.

4857 sayılı İő Kanununun ilk halinin 30 uncu maddesinde işverenlerin, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlarda engelli ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru

¹⁵ İŞKUR 2013 Aralık Ayı İstatistik Bülteni.

işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlü oldukları ifade edilmektedir. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranının yüzde altı olduğu ve engelliler için belirlenecek oranın, toplam oranın yarısından az olamayacağı düzenlenmiştir.¹⁶

4857 sayılı İş Kanununun günümüzdeki halinde ise 30 uncu maddede işverenlerin, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi veya 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlü oldukları ifade edilmektedir.

---

¹⁶<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.4857&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4857>, (03.05.2014).

Tablo 1 : 1977 Yılından 2013 Yılı Sonuna Kadar Yürütülen Eski Hükümlü Çalışmaları

Yıllar / Years	ESKİ HÜKÜMLÜLER / EX CONVICT											
	BAŞVURU/ APPLICATIONS			İŞE YERLEŞTİRME / PLACEMENTS								
				Toplam / Total			Kamu / Public			Özel / Private		
	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total
1977			1.609			886			610			276
1978			1.600			810			504			306
1979			1.465			771			552			219
1980			893			497			295			202
1981	1.545	16	1.561	899	7	906	513	1	514	386	6	392
1982	3.585	43	3.628	966	14	980	625	13	638	341	1	342
1983	5.077	56	5.133	1.504	20	1.524	945	13	958	559	7	566
1984	5.185	43	5.228	2.035	24	2.059	1.098	10	1.108	937	14	951
1985	4.229	56	4.285	2.658	34	2.692	903	3	906	1.755	31	1.786
1986	6.078	75	6.153	2.032	20	2.052	1.081	7	1.088	951	13	964
1987	5.229	45	5.274	2.595	24	2.619	1.348	4	1.352	1.247	20	1.267
1988	4.581	41	4.622	2.735	25	2.760	1.480	8	1.488	1.255	17	1.272
1989	6.137	41	6.178	4.232	41	4.273	2.043	19	2.062	2.189	22	2.211
1990	6.594	59	6.653	3.158	26	3.184	1.398	14	1.412	1.760	12	1.772
1991	10.081	145	10.226	2.863	43	2.906	1.032	8	1.040	1.831	35	1.866
1992	6.859	64	6.923	2.509	35	2.544	680	5	685	1.829	30	1.859
1993	5.712	53	5.765	2.785	23	2.808	852	4	856	1.933	19	1.952
1994	4.868	70	4.938	2.370	43	2.413	1.052	5	1.057	1.318	38	1.356
1995	3.557	55	3.612	2.556	39	2.595	997	5	1.002	1.559	34	1.593
1996	3.773	48	3.821	2.129	28	2.157	528	6	534	1.601	22	1.623
1997	3.990	64	4.054	2.068	31	2.099	405	1	406	1.663	30	1.693
1998	5.111	81	5.192	2.297	38	2.335	611	2	613	1.686	36	1.722
1999	13.425	135	13.560	7.200	80	7.280	2.737	15	2.752	4.463	65	4.528
2000	11.233	209	11.442	5.180	65	5.245	910	5	915	4.270	60	4.330
2001	13.959	246	14.205	6.439	123	6.562	711	5	716	5.728	118	5.846
2002	11.963	218	12.181	5.638	109	5.747	408	6	414	5.230	103	5.333
2003	18.815	265	19.080	5.902	95	5.997	191	3	194	5.711	92	5.803
2004	15.141	210	15.351	5.542	106	5.648	438	3	441	5.104	103	5.207
2005	8.654	163	8.817	6.574	120	6.694	632	6	638	5.942	114	6.056
2006	7.670	128	7.798	6.336	118	6.454	301	4	305	6.035	114	6.149
2007	7.157	113	7.270	5.106	98	5.204	288	2	290	4.818	96	4.914
2008	6.483	120	6.603	2.440	41	2.481	189	2	191	2.251	39	2.290
2009	2.231	44	2.275	328	4	332	328	4	332	-	-	-
2010	1.435	23	1.458	222	1	223	222	1	223	-	-	-
2011	1.542	31	1.573	233	4	237	233	4	237	-	-	-
2012	7.542	112	7.654	263	7	270	263	7	270	-	-	-
2013	5.783	85	5.868	246	1	247	246	1	247	-	-	-
TOPLAM	225.224	3.157	233.948	100.040	1.487	104.491	25.688	196	27.845	74.352	1.291	76.646

Kaynak: İŞKUR 2013 Yıllık Tabloları.

1977 yılından 2013 yılı sonuna kadar eski hükümlülerin başvuru ve işe yerleştirme durumlarını gösteren yukarıdaki tablo incelendiğinde; 1977 yılında toplam başvuru sayısının 1.609 ve işe yerleştirme sayısının da 886 olduğu görülmektedir. İşe yerleştirmelerin 610'u kamuda, 276'sı ise özel sektörde gerçekleştirilmiştir. Burada kamunun, eski hükümlü işe yerleştirme rakamları açısından özel sektöre olan belirgin üstünlüğü görülmektedir. 1985 yılına kadar kamu işyerleri, özel sektör işyerlerinden

daha fazla sayıda eski hükümlüyü istihdam etmişlerdir. 1985 yılına gelindiğinde özel sektörün 1.786, kamunun ise 906 kişiyi eski hükümlü olarak istihdam ettiği görülmektedir. 1992 yılından 2008 yılına kadar özel sektörün eski hükümlü istihdam etmede, kamudan belirgin bir şekilde üstün olduğu görülmektedir. Bu tarihten sonra özel sektör işyerlerinin eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu kaldırıldığı için sadece kamu tarafından zorunlu kota kapsamında eski hükümlü istihdamı gerçekleştirilmektedir. 2008 yılında kamu 191, özel sektör ise 2.290 eski hükümlü istihdam etmiştir. Tabloda yer alan rakamlar arasında kadın ve erkek cinsiyet ayrımına 1981 yılında başlanmıştır. Söz konusu yılda kamuda sadece 1 ve özel sektörde ise sadece 6 kadın eski hükümlü işe yerleştirilmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise kamuda 2, özel sektörde ise 39 kadın eski hükümlü işe yerleştirilmiştir. 1977 yılından 2013 yılı sonuna kadar kamuda toplam 27.845, özel sektörde ise 76.646 eski hükümlü istihdam edilmiştir. Tabloda görülmekte olan rakamlar, özel sektöre yeniden zorunlu eski hükümlü istihdamı getirilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Zira görüldüğü üzere özel sektörün, eski hükümlü istihdam etme hacmi, kamuya göre çok daha yüksek düzeylerde gerçekleşmektedir.

Tablo 2 : Eski Hükümlü/TMY İşe Yerleştirme

ESKİ HÜKÜMLÜ/TMYİŞE YERLEŞTİRME							
	Ocak-Aralık 2012			Ocak-Aralık 2013			Değişim Oranı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
ESKİ HÜKÜMLÜ/TMY	263	7	270	246	1	247	% - 9

Kaynak: İŞKUR 2013 Aralık Ayı İstatistik Bülteni.

Yukarıda yer alan tablo, eski hükümlü ve terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralananların 2012 ve 2013 yıllarındaki karşılaştırmalı işe yerleştirme rakamlarını göstermektedir.

Özel sektörün eski hükümlü istihdam etme zorunluluğu bulunmadığı için tabloda sadece kamunun işe yerleştirme rakamları yer almaktadır. 2012 yılında 270 kişi eski hükümlü işçi statüsünde işe yerleştirilmiştir. 2013 yılında ise % 9'luk bir azalışla 247 kişi işe yerleştirilmiştir.

Tablo 3 : Kayıtlı Eski Hükümlü/TMY

KAYITLI ESKİ HÜKÜMLÜ/TMY							
	Şubat 2014			Mart 2014			Değişim Oranı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
ESKİ HÜKÜMLÜ/TMY	14.567	220	14.787	15.085	234	15.319	% 3,6

Kaynak: İŞKUR 2014 Mart Aylık Bülteni.

Yukarıdaki tabloda 2014 yılı Şubat ve Mart ayları arasındaki kayıtlı eski hükümlü ve TMY rakamları birlikte gösterilmektedir. Buna göre 2014 yılı Şubat ayı itibariyle toplam 14.787 kayıtlı eski hükümlü bulunmaktadır. Bunun 14.567 kişisi erkek, 220 kişisi ise kadındır. Mart ayı itibariyle ise kayıtlı eski hükümlü ve TMY sayısı toplam 15.319'dur. Bunun 15.085'i erkek ve 234'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. İki ay arasındaki değişim oranı ise % 3,6'dır.

2013 yılı sonunda ülkemiz genelinde halen çalışan eski hükümlü-TMY sayısı 5.143'tür. Bunun 5.140 kişisi kamu, 3 kişisi ise özel sektördedir. Kamu sektörünün eski hükümlü-TMY açık kontenjan sayısı ise 1.393'tür. Kontenjan fazlası olarak çalışan eski hükümlü sayısı ise 1.683 olarak gerçekleşmiştir. İstanbul ilimiz 576 kişi ile ülkemizde en fazla eski hükümlü çalışan şehrimizdir. Yine İstanbul, 275 kişi ile en fazla açık kontenjanı bulunan ilimizdir. Rize ise 189 kişi ile en fazla kontenjan fazlası olarak çalışan eski hükümlü-TMY'nin bulunduğu ilimizdir.¹⁷

Kamu kurum ve kuruluşlarının açık kontenjanlarını ivedilikle doldurması, eski hükümlü istihdamı açısından son derece önemlidir.

¹⁷ İŞKUR 2013 Yıllık İstatistik Bülteni.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜMLÜ VE ESKİ HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMLARI

3.1 HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK TEMEL EĞİTİM FAALİYETLERİ

Hükümlülerin cezaevinde kaldıkları süreyi iyi değerlendirebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri ve cezalarının infazının ardından istihdam edilebilmelerini kolaylaştırmak ve toplumsal yaşama uyum sağlamalarının temini için eğitim faaliyetlerinin uygulanması gerekmektedir.

Uygulanacak eğitimlerin niteliği ve içeriği ceza ve infaz kurumlarının yapısı ve yeterliliği ile yakından ilişkili olmaktadır. Fiziksel ortamların büyüklüğü, eğitim esnasında kullanılacak olan doküman ve teçhizatın yeterli olması gibi faktörler, hükümlülere kazandırılmak istenilen nitelikleri ve verilmesi planlanan eğitimleri etkilemektedir.

Eğitim programlarının hükümlülere verilmesi ve başarıyla sonuçlandırılması durumunda hükümlüler ve toplum için son derece önemli ve yararlı çıktılar alınabilmektedir. Bu çıktılardan bazıları şu şekilde ifade edilebilmektedir; okuma yazma öğrenmek suretiyle cahillikten kurtulma, yardımseverlik, iletişim becerileri kazanma, ahlaki gelişim, gelişebilecek olaylar karşısında sakin kalıp geçmişte yapılan hatalara düşmemek, toplumsal yaşama uyum sağlayabilmek, geçimini sağlamasına yardımcı olacak meslek kazanabilmek, el becerilerini geliştirmek, sanatsal yönünü geliştirmek.¹⁸

Okuma ve yazma bilmeyen hükümlülerin, gündelik yaşamda kendileri için gerekli olan yazıları okuma ve anlamalarını, Türkçeyi güzel bir şekilde konuşmalarını ve gerekli olan diğer temel bilgileri edindirmek üzere okuma ve yazma programları düzenlenmektedir.¹⁹ Aksi durumda ise; okumayı bilmeyen bir eski hükümlü diğer insanlar tarafından kolaylıkla yapılabilen en temel şeyleri dahi kendi başına, diğer insanlardan yardım almayarak yapamayacaktır. Bu durum bile eski hükümlülerin kendilerini yetersiz ve gereksiz olarak görmelerine neden olabilmektedir. Bunun

---

¹⁸ Turgut, Hüseyin; **Cezaevi İdaresi**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 1986, s.213.

¹⁹ Güngör, Özkan; **Türkiye’de Hükümlülerin Meslek Edindirilmelerine Yönelik Hizmetler ve Eski Hükümlülerin İstihdam Edilebilirliği**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1997, s.29.

sonucunda da bu kimselerin hayattan beklentileri azalmakta, kendilerini mutsuz hissetmekte ve hatta yeniden suç işlemeye müsait hale getirmektedir.

Meslek kazandırma programları da okuma yazma programları gibi önemli işlevlere sahiptir. Zira hiçbir mesleki bilgisi olmayan ve daha önce mesleki eğitim almamış ya da eğitimini yarım bırakmak zorunda kalmış olan tutuklu ve hükümlüler, mesleki eğitim programları ile kendilerine bir meslek edinmiş olmaktadır. Kazandıkları mesleki yeterlilikler, cezalarının infazının ardından yeniden özgürlüklerine kavuştuklarında bir meslekte tutunabilmelerine, iş sahibi olarak yaşamlarını idame ettirebilmelerine olanak sağlayabilmektedir.

3.2 HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK OLARAK UYGULANAN SOSYAL VE KÜLTÜREL FAALİYETLER

İnsan, çok yönlü bir varlıktır. Hükümlü de olsa özgürlüğü kısıtlanmış da olsa sosyal bir varlık olduğu gerçeği değişmemektedir. Bu itibarla ceza ve tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklu bireylere yönelik sosyal programların uygulanması önemlidir. Bu türden programlar uygulanırken, söz konusu programların içeriği ve bu programı uygulayacak olan uzmanların nitelikleri, alana hâkim olma durumları son derece önemlidir. Zira hedef kitle olan hükümlü ve tutuklular, özel uzmanlık gerektiren kesimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı gibi alanında uzman olan kişiler tarafından hedef kitleye dönük psiko sosyal programlar uygulanarak, bu kimselerin ceza ve infaz kurumlarında buldukları süre zarfında rehabilite edilmeleri amaçlanmaktadır. Başarılı olarak sonuçlanması durumunda bu tür çalışmaların ileriye yönelik olarak tutuklu ve hükümlülere olumlu katkıları olmaktadır.

Programların içeriği belirlenirken hükümlülerin özelliklerinin, ruhsal ve fiziksel yapılarının dikkate alınması ve buna göre program yapılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde hükümlülere bir eğitim vermiş olmanın ötesine geçmek pek de mümkün olmamaktadır. Böyle bir eğitimden de esaslı bir fayda beklemek yerinde olmayacaktır.

Programın içeriği, uzmanların alandaki yeterliliklerinin yanı sıra çalışmanın yapılacağı fiziki ortamın da uygun ve yeterli olması bir başka önemli unsur olarak görülmektedir. Bu fiziki ortamlar; normal yaşantılarından cezaevine giren ve cezasının

infazının ardından tekrar normal yaşamlarına dönecek olan insanların yaşamış oldukları düşünsel ve psikolojik değişim ve dönüşüm süreçlerinin yaşatmış olduğu zihinsel karmaşayı çözebilmek için bu insanlara uygulanacak programların mekânı olması nedeniyle büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Cezaevinde geçirilen zamanın, hükümlülerin gelişimlerine ve normal yaşamlarına tekrar döndüklerinde yeniden eski yaşamlarına ve çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştırıcı unsurları içerecek şekilde değerlendirilmesi önemli görülmektedir. Yaşanabilecek olaylar karşısında soğukkanlı, bilinçli hareket edebilme ve içinde bulunulan toplumu doğru algılayabilme, suç işlemenin sonucunda getirmiş olduğu bunalımları iyi analiz edebilme ve tekrardan suç işlemeye yaklaşmama türünden davranışların hükümlülere kazandırılması çok büyük yararlar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, vicdan, dürüstlük, yardımseverlik, dostluk, sevgi, saygı gibi sayılabilecek insani erdemlerin kazandırılması ve yaşantıya uygulanabilir hale getirilmesi mümkün kılındığında, toplum tarafından adeta tecrit edilen kişiler yerine takdir edilen, sevilen ve saygı duyulan insanlarla karşılaşılacaktır.

İnsan, sosyal bir varlık olması nedeniyle, beslenme, barınma, güvenlik gibi temel gereksinimlerinin yanında, kendini mutlu hissettirecek çeşitli uğraşlara da ihtiyaç duymaktadır. Kültürel faaliyetler, sanatsal aktiviteler, spor müsabakaları ve içeriği çeşitli şekillerde geliştirilmiş ve zenginleştirilmiş olan yarışmaların yapılması, hükümlü ve tutuklular için son derece önemli etkinliklerdir.

Bundan dolayıdır ki cezaevlerinde yapılmakta olan kültürel faaliyetlerin sayısı artmakta ve bu faaliyetlerden yararlanan hükümlü sayısı artış göstermektedir. Yapılan kültürel faaliyetlerin boş zamanı iyi bir şekilde geçirmenin yanı sıra daha farklı olumlu sonuçları da olmaktadır. Bu etkinliklerin sonucunda hükümlülerin sosyalleşme, hayatı anlama ve hayattan zevk alma, geleceğe umutla bakma olasılıkları artmaktadır. Bu tür kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere, o bölgede bulunan halkın katılımının sağlanması da hükümlülerin rehabilitasyonunu olumlu yönde etkilemektedir. Bölge halkı ile hükümlüler, bu faaliyetler dolayısıyla bir araya gelerek ve çeşitli paylaşımlarda bulunarak, etkileşim sağlamaktadır. Örneğin; hükümlülerin oynadığı bir tiyatro oyununu izleyip, aslında bu insanların daha öncesinde belki de hiç göremedikleri bir yönünü fark etmiş olacaklardır. Sanatsal, kültürel ve diğer sosyal faaliyetler

önyargıların kırılıp, insanların birbirlerine güven duyup, daha sağlıklı ve güvenli bir toplumda yaşamının olanaklı kılınmasında önemli bir işleve sahiptir.²⁰

Hükümlüler, yaşamış oldukları olumsuz olaylar nedeniyle, kendilerini toplumdan dışlanmış hissedebilmektedir, hatta bazen de kendilerini işe yaramayan insanlar olarak görebilmektedirler. Yapısı gereği insan, sevmeye, sevmeye, kabullenilmeye ve takdir edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Sosyal faaliyetler sayesinde, hükümlüler bu duygularını belirli ölçüde tatmin edebilmektedirler.

Yukarıda ifade edildiği gibi, hükümlülere yönelik kültürel faaliyetlere, cezaevinin bulunduğu yerleşim yerlerinin etrafında yaşayan halkın da katılım göstermesi, çift yönlü bir fayda sağlamaktadır. Bunun birincil kısmı, hükümlülerin kendilerini geliştirmeleri, nitelik ve özgüvenlerini artırmaları ve nihayetinde özgürlüklerine kavuştuklarında topluma kolay uyum sağlamalarıdır. Olayın ikincil faydası ise, toplumun eski hükümlülere karşı göstermiş olduğu tutumda görülebilecek yumuşama ve hatta belki de olumsuz önyargının tamamen ortadan kalkmasıdır. Bilindiği üzere, toplumun önemli bir kesimi, eski hükümlülere karşı mesafeli durmakta ve önyargılı bir tavır takınmaktadır. Bu kişilerle konuşmaktan, karşılaşmaktan ve hatta selam vermekten bile imtina edilmektedir. İşte kültürel etkinlikler adeta bir köprü vazifesi görerek, toplumla eski hükümlüyü birbirine bağlamakta ve empati yapabilme, ilişki kurabilme gibi yetileri geliştirmektedir.

3.3 HÜKÜMLÜ VE ESKİ HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ

Hükümlü ve eski hükümlülerin mesleki becerilerini geliştirmeye yönelik olarak verilen mesleki eğitimler, bu kişilerin cezaevinden çıktıktan sonra iş bularak işgücü piyasasında yer almalarına yardımcı olması nedeniyle üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Bir işe girebilmek ve girdikten sonra da işyerinde çalışmaya devam edebilmek için o alandaki mesleki bilgiye tam olarak sahip olabilmek gerekmektedir.

İŞKUR, işgücünün niteliğini artırmak için çeşitli mesleki eğitim kursları düzenlemektedir. Bu kurslar, işverenlerin ihtiyaç duydukları mesleklerde işsizlerin

---

²⁰ Güngör; a.g.e., s.40.

mesleki niteliklerini arttırmak suretiyle istihdam edilebilirlik düzeylerini yükseltmek amacıyla verilen kurslardır.

İŞKUR'un hükümlülere yönelik olarak düzenlemiş olduğu mesleki eğitim kursları da bulunmaktadır. İstihdam edilmelerinde güçlük çekilen gruplar arasında yer alan bu insanlar, İŞKUR tarafından önemsenmekte ve istihdam edilmelerini kolaylaştıracak çeşitli eğitimlerden faydalanmaları sağlanmaktadır. Ayrıca İŞKUR, Adalet Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan işbirliği ile cezaevlerindeki hükümlülere, cezaevinden çıktıktan sonra iş bulmalarını kolaylaştırmak maksadıyla çeşitli mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.

Eski hükümlülere yönelik olarak düzenlenen kursların sayısının, niteliğinin ve kurslara katılan kişi sayısının artırılması gerekmektedir. Kurslara başlayan eski hükümlülerin, katılmış oldukları kurslara devamlılığının sağlanması da büyük önem taşımaktadır.

İŞKUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın işbirliği ile düzenlenen ve 2004, 2005, 2006 yıllarını kapsayan "Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Uygulanacak Meslek ve İş Kurma Kursları Projesi" güzel sonuçları olan başarılı bir çalışmadır.²¹

Projenin amacı; ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan yetişkin ve çocukların tahliye edildikten sonra iş kurmalarını ya da çalışacak bir iş bulmalarını kolaylaştırmak maksadıyla işgücü yetiştirme kursları düzenlemektir.

2004, 2005 ve 2006 yıllarını kapsayan projenin sonunda toplam 98 adet kurs düzenlenmiştir. Bu kurslardan toplam 2.146 kişi faydalanmıştır. Proje ile ilgili detaylı bilgi Tablo 4'te yer almaktadır.

---

²¹<http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/projeler.aspx#dltop>, (04.05.2014).

Tablo 4 : Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Uygulanacak Meslek ve İş Kurma Kursları Projesi

Yıllar	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
2004	8	236
2005	56	1.332
2006	34	578
TOPLAM	98	2.146

Kaynak: <http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/projeler.aspx#dltop>.

Tablo 5 : Hükümlülere Yönelik Kurslar

Yıllar	Kurs Sayısı	Kursiyer
2007	224	3.134
2008	243	3.450
2009	304	4.082
2010	394	5.243
2011	294	3.951
2012	334	4.483
2013	112	1.538

Kaynak: İŞKUR 2007-2013 Aralık Aylık Bülten Tabloları.

Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre; 2007 yılında 224 adet kurs düzenlenmiş olup bu kurslara 3.134 kursiyer katılmıştır. 2008, 2009, 2010 yıllarında düzenlenen kurs ve kurslara katılan kursiyer sayısı artış göstermiştir. 2011 yılında ise 294 kurs düzenlenmiş ve 3.951 kişi bu kurslara katılım göstermiştir. 2012 yılında düzenlenen 334 kursa 4.483 kursiyer katılmıştır. 2013 yılında ise 112 kurs düzenlenmiş ve 1.538 hükümlü kursiyer bu kurslara katılmıştır.

Tablo 6 : Eski Hükümlülere Yönelik Kurslar

Yıllar	Kurs Sayısı	Kursiyer
2007	47	598
2008	40	466
2009	21	264
2010	20	240
2011	20	220
2012	20	198
2013	7	88

Kaynak: İŞKUR 2007-2013 Aralık Aylık Bülten Tabloları.

Yukarıdaki tabloda 2007 yılından 2013 yılı sonuna kadar eski hükümlülere yönelik olarak düzenlenmiş olan kurslar yer almaktadır. En fazla kurs 2007 yılında düzenlenmiştir. Düzenlenen 47 kursa 598 eski hükümlü kursiyer katılmıştır. Sonraki yıllarda düzenlenen kurs ve kurslara katılan eski hükümlü sayısı azalış göstermiştir. 2013 yılında ise 7 adet kurs düzenlenmiş ve 88 eski hükümlü bu kurslara katılmıştır.

3.4 İSTİHDAM EDİLEN ESKİ HÜKÜMLÜ ÇALIŞANIN İŞLETME İÇERİSİNDE EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİ

Eğitim, hayat boyu süren bir süreci ifade etmektedir. Eğitim, ailede başlayıp, okulda devam eden ve çevredeki diğer unsurlarla olan etkileşimlerle sürekli gelişen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler de çalıştırdıkları personele çeşitli nedenlerle eğitimler vermektedirler. Verilen eğitimlerle, çalışanların hem işleri ile ilgili konularda bilgileri ve yeterlilikleri arttırılmakta hem de hayatın diğer alanlarında lazım olabilecek bilgiler işletme çalışanlarına verilmektedir.

Eski hükümlü çalışanlar da işyerlerinin bir unsuru olması hasebiyle bu eğitimlere katılmaktadırlar. Günümüzde birçok alanda çeşitli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeleri takip edebilmek ve çağın getirdiği yenilikleri yakalayabilmek için işletme içinde verilen eğitimleri dikkatle takip etmek ve eğitimde kazanılan nitelikleri yapılan işlere uygulamak gerekmektedir. Diğer insanlara göre, eski hükümlüler eğitime daha fazla ihtiyaç duyabilmektedir. Bu itibarla işletmelerin, eski hükümlü çalışanlarının eğitimlerine daha fazla özen göstermesi gerekmektedir.

3.5 İŞYURLARI KURUMU DAİRE BAŞKANLIĞININ FAALİYETLERİ

4301 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun, 9.8.1997 tarih ve 23075 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır. Bu Kanun ile İşyurtları Kurumu oluşturulmuştur. Söz konusu kurum, Adalet Bakanlığının bağlı kuruluşudur.

4301 sayılı Kanununun 1 inci maddesinde İşyurtları Kurumunun kuruluş amacı ifade edilmektedir. Buna göre; işyurtlarının amacı hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarının korunması ve geliştirilmesi ya da bir meslek ve sanat öğrenmelerini sağlamaktır.

İşyurtları Kurumunun kuruluş amacını ifade ettikten sonra, işyurtlarının bir tanımını yapmak yararlı olacaktır. 4301 sayılı Kanununun 6 ncı maddesindeki işyurtları tanımı aşağıda yer almaktadır.

“İşyurtları, hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek, bu suretle üretilen ekonomik değerleri pazarlamak için ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerdir.”

İşyurtları Kurumunun organlarına bakıldığında Yüksek Kurul, İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı ve İşyurtlarından oluşan bir yapı ile karşılaşılmaktadır.

Ülkemizde bulunan ceza infaz kurumu işyurtlarında çok çeşitli ürünler üretilmektedir. Dokumacılıktan ayakkabıya, gümüş işlemeciliğinden mobilyaya kadar birbirinden farklı iş kollarında pek çok ürünün üretimi yapılmaktadır.

Hükümlülerin işyurtlarında çalıştırılmasının en temel amacı; tahliyelerinin ardından hayatlarını idame ettirmelerine yardımcı olabilecek sanat ve meslekleri öğrenmelerini sağlamaktır. Hükümlünün tekrar suç işlemesini önlemek, yeniden toplumla kaynaşmasını sağlamak, toplumu suç ve suçluya karşı korumak ise işyurtlarının gerçekleştirmeye çalıştığı diğer ikincil amaçlardır.

Pek çok hükümlünün suça bulaşmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi de düzenli bir işe sahip olmamasıdır. Bundan dolayı birçok hükümlü için işyurtlarında

geçen süre, çalışma bilinç ve alışkanlığı ile mesleki becerilerin geliştirilmesi açısından çok önemli bir fırsattır.

Ceza infaz kurumu işyurtlarında çalışan hükümlü ve tutukluların ekonomik ve sosyal hakları bulunmaktadır. Bu haklar, aşağıda sıralanmaktadır.

- İşyurtlarında üretimi gerçekleştirilen ürünlerin satışından elde edilen gelirden pay verilmektedir.
- Çalışan hükümlü ve tutuklular, meslek hastalığı, iş kazası, analık ve hastalık sigorta kollarında sigortalanmaktadır.
- Hükümlü ve tutuklulara emeklerinin karşılığı olarak gündelik ödemesi yapılmaktadır.
- Diğer hükümlü ve tutuklulardan alınan iâşe bedeli, işyurtlarında çalışan hükümlü ve tutuklulardan alınmamaktadır.²²

İşyurtlarında hükümlü ve tutuklularca üretilen ürünlerin pazarlanması aşamasında 4734 Sayılı Kamu İhale Kanununun, işyurtlarına bir kolaylık sağladığı görülmektedir. Buna göre işyurtlarında mal ve hizmetlerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca satın alınması durumunda, ihale sürecinin uygulanmayacağı Kanunun 3 üncü maddesinde düzenlenmiştir.

İşyurtları tarafından çok çeşitli mal ve hizmet üretimi, kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından satın alınmaktadır. Bu mal ve hizmetler, 6 ana başlık altında toplanmaktadır. El sanatları ürünleri, tarım ve hayvancılık ürünleri, endüstri ürünleri, hizmet sektörü, inşaat ve onarım işleri ve uygulamalı sosyal tesis işletmeciliği olarak sınıflandırılan mal ve hizmetlerin içerisinde pek çok alt ana başlık bulunmaktadır. Sözelimi; el sanatları ürünleri başlığının altında mermer işleme, hediyelik eşya, takı tasarım gibi sanatlar bulunmakta iken, endüstri ürünleri ana başlığının altında hazır giyim, unlu mamuller, mobilya, tabela ve ipek baskı gibi pek çok bileşen yer almaktadır.²³

Cezaevi idaresi ve özel sektör arasında yapılan işbirliği son derece önemlidir. Buna göre ceza infaz kurumlarında bulunan atölyelerde, cezaevi idaresi ile özel sektör

---

²²<http://www.iydb.adalet.gov.tr/default.asp?islem=tanitim>, (25.12.2013).

²³<http://www.iydb.adalet.gov.tr/default.asp?islem=tanitim>, (25.12.13).

arasında imzalanan protokol çerçevesinde tutuklu ve hükümlüler, özel sektörün işinde işçi olarak çalıştırılmaktadırlar.

Cezaevi idaresi ile özel sektör arasındaki işbirliğinin temel ilkeleri şunlardır;²⁴

- Hükümlülerin sağlık, sigorta ve yemek giderleri kurum tarafından karşılanmaktadır.
- İş eğitimi, özel sektör tarafından yapılmaktadır.
- Yapılacak çalışmalar kurum sınırları içerisinde yapılmaktadır.
- İşyerinin güvenliği kurum tarafından sağlanmaktadır.
- Hükümlü çalıştırma ücreti ödenmektedir.
- Doğalgaz, su, elektrik gibi üretimden kaynaklanan maliyetler özel sektör tarafından karşılanmaktadır.

Yapılan işbirliği sonucunda elde edilen faydalar üç ana başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar; “hükümlülere, özel sektöre ve topluma sağlanan faydalar” olarak gruplandırılabilir.²⁵

Hükümlülere sağlanan faydalar şunlardır;

- İş ahlakı ve disiplini kazanma,
- Tahliye sonrasında yeni bir hayata başlamak için ilk adımı atma,
- Meslek öğrenme,
- İş tecrübesi kazanma,
- İhtiyaçlarını karşılamak için kullanabileceği bir gelir,
- Diğer hükümlülerin ödediği iase bedelini ödememe,
- Olası iş kazalarına karşı sigortalanma.

Özel sektöre sunulan faydalar şu şekildedir;

- Yüksek olan üretim maliyetlerini düşürme imkânı,
- Düşük ücretli işgücü,
- Tahliye sonrasında çalıştırabileceği yetişmiş eleman,

²⁴<http://www.iydb.adalet.gov.tr/default.asp?islem=tanitim>, (25.12.13).

²⁵<http://www.iydb.adalet.gov.tr/default.asp?islem=tanitim>, (25.12.13).

- İş atölyelerine kira ödememe,
- Hükümlülere yarar sağlamış olmanın verdiği manevi tatmin.

Topluma sağlanan faydalar aşağıda yer almaktadır.

- Hükümlülerin aileleri üzerindeki maddi yükü hafifletme,
- Vatandaşlardan toplanan vergilerle finansmanı sağlanan infaz sisteminin devlete olan külfetini hafifletme,
- Ceza infaz kurumlarında bulunan atıl işgücünü, ekonomiye faydası olan bireyler haline getirme,
- Çeşitli suçları işleyerek topluma zararları dokunmuş insanları, üretken, verimli insanlar haline getirme.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ

4.1 DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Denetimli serbestlik sisteminin dünyada izlemiş olduğu gelişimi irdelemek için önce İngiltere’de sistemin temellerinin nasıl atıldığının incelenmesinde yarar vardır.

Gözetim müessesesinin ilk izleri İngiltere’de, kolonilere sevk cezasında görülmektedir. 1678 ve 1682 yılları arasında İngiltere’de idam cezasına çarptırılan mahkûmların bu cezaları infaz edilmemiştir. Bu kişiler, idam edilmek yerine Avustralya ve Amerika’ya sürgüne gönderilmişlerdir. Zamanla hâkimler ölüm cezası yerine sürgün cezasını daha çok tercih etmeye başlamışlardır. Sürgün edilmesine hükmedilmiş olan kişiler, sürgün edildikleri yeri terk edip İngiltere’ye döndükleri zaman idam cezaları infaz edilmekteydi. Ancak zamanla bu sert uygulama hafifletilmiştir. Sürgüne gönderilmiş olan mahkûmların, belirli bir süre için izinli olarak İngiltere’ye gelmelerine müsaade edilmiştir. Bu uygulama, ceza hukukunda yer alan “gözetim” müessesinin temelini ve başlangıcını oluşturmaktadır.²⁶

İngiltere’de yaşanmış olan gelişmeler ifade edildikten sonra, Amerika Birleşik Devletleri’nde, denetimli serbestlik sisteminin gelişimi şu şekilde özetlenebilir;

Amerika Birleşik Devletleri, yüz elli yıl önce denetimli serbestlik sistemini uygulamaya başlamıştır. Richard Whister’in öncülüğünde Philadelphia’da 1776 yılında kurulan dernek, denetimli serbestlik sistemi açısından son derece dikkat çekicidir. Çünkü bu dernek, cezaevinden çıkan mahkûmlara bireysel yeteneklerine uygun işler bulmuştur. Bu şekilde bu kişilerin işsiz kalıp, çaresizlikten dolayı yeniden suç işleyip cezaevlerine girmelerini önlemek amaçlanmıştır.²⁷

ABD’de gözetim sistemi zamanla sadece koşullu salıverilenler hakkında değil, mahkûmiyet yoluna gitmeden serbest bırakılan küçükler hakkında da uygulanmak suretiyle günümüzdeki gözetim sisteminin esasları belirmeye başlamıştır. Boston’da

---

²⁶KAMER,V.Kadri; **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s.16.

²⁷http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/25.sayi/09_27_16.htm, (04.05.2014).

onaltı yaşından küçükler cezalarının tespiti yerine, güvenilir kimselerin denetimi altına konulmaya başlanmıştır. Uygulamada iyi sonuçlar veren müessese zamanla kanunlaştırılmış ve özellikleri tespit edilmiştir. Başlangıçta bu iş fahrî olarak çalışan kimseler tarafından yapılmakta iken, 1878’de Boston, 1880 yılında da Massachusetts’de devlet memurları tarafından yapılacağı kabul edilmiş, bu resmî teşkilât yanında özel kişilerin de gözetim memuru olarak hizmet görmelerine izin verilmiştir.²⁸

Denetimli serbestlik sisteminin ABD’de zamanla gelişerek, küçükleri de kapsayacak şekilde uygulandığı ve ayrıca sadece devlet memurlarınca değil aynı zamanda, kamu çalışanı olmayan kişilerce de küçüklere yönelik olarak gözetim hizmetlerinde bulunulabileceği anlaşılmaktadır.

Kara Avrupa’sında cezanın ertelenmesi sistemini kabul etmiş olan ilk ülke Belçika’dır. Fakat Belçika sisteminde gözetime yer verilmemiştir. Ancak müessesenin uygulanması sırasında, deneme süresi içinde suç işleyerek mükerrir olan kişilerde, bu durumun nedeni gözetim müessesesinin yokluğuna bağlanmış ve bir gözetim teşkilâtı kurulması yönünde güçlü bir düşünce belirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda 15.5.1912 tarihli Kanun ile yalnız küçük suçlular hakkında gözetimin uygulanacağı kabul edilmiştir.²⁹ Belçika bu yönüyle ABD’ye benzemektedir. ABD’de de küçük suçlular hakkında gözetim müessesesi bulunmaktadır.

İsviçre, kantonlardan oluşan bir ülkedir. Gözetim müessesesi, İsviçre sistemine de girmiştir. Aşağıda, gözetim müessesesinin gelişim süreci özet bir şekilde ifade edilmektedir.

Gözetim müessesesi İsviçre’de İngiliz-Amerikan hukukunun etkisi altında kabul edilmiş ve yirmibeş kantondan oluşması ve âdemi merkeziyet sisteminin uygulanması nedeniyle, ilk önce 1838 senesinde St. Gallen Kantonunda koşullu salıverilen kimseler hakkında, 1864 senesinde de Aargau Kantonunda ceza infazında progresiv sistemin kabul edilmesi sonucunda, bu sistemin son aşaması olan koşullu salıverilmeye zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra, 29 Ekim 1892 tarihinde Cenevre Kantonu tecil müessesesini gözetim ile birlikte kabul etmiştir. Zamanla diğer kantonlar da tecilde gözetimi ihtiyarî olarak uygulamıştır. 1918 tarihli İsviçre Ceza Kanunu

---

²⁸ Önder, Ayhan; **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, İstanbul 1963, s.246-247.

²⁹ Önder, age. , s.247.

Tasarısı ve 1937 tarihli Ceza Kanunu, müesseseyi kabul etmiş ve ihtiyarî olarak da uygulanmasına yer vermişlerdir.³⁰

İngiltere, ABD, Belçika ve İsviçre denetimli serbestlik sistemlerinin gelişimi özetlenmesinin ardından Hollanda denetimli serbestlik sisteminin tarihi gelişimi de aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Hollanda'da Denetimli Serbestlik Servisi 1823 yılında "Mahkûm Moral Gelişim Derneği" adıyla kurulmuştur. Derneğin kurucuları İngiliz sistemini kuran John Hovard'dan etkilenen tüccarlardı. Amaçları mahkûmları eğitip, onlara dini konularda rehberlik ederek tekrar suç işlemelerini önlemektir. 1910'lardan itibaren hükümet bu faaliyetleri resmen desteklemeye başladı ve bunun için Hollanda hukukuna özel bir kısım ilave ederek hükümet organlarının denetimli serbestlik organlarıyla olan ilişkilerini düzenledi. Böylelikle ilk Hollanda Denetimli Serbestlik ve Yardım Kanunu ortaya çıkmış oldu.³¹

Hollanda'da denetimli serbestlik sistemi kurulurken İngiliz sisteminden etkilendiği ve Hollanda denetimli serbestlik sisteminin, bir dernek faaliyetiyle başlamış olduğu görülmektedir.

1986 yılında Hollanda'da, Ulusal Denetimli Serbestlik ve Yardım Kurumları Federasyonu kurularak, 19 farklı derneğin her mahkeme bölgesinde bu çatı altında faaliyet göstermesi sağlanmış, 1995 yılında servisler arasındaki ilişkiyi yürüten "Yeni Hollanda Denetimli Serbestlik ve Yardım Başkanlığı" kurularak günümüzdeki anlamda daha merkezî bir yapı oluşturulmuştur.³²

Fransa'da gözetim sisteminin kurulması, epey zahmetli süreçlerin sonucunda gerçekleşmiştir. 19 uncu yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Anglo-Amerikan uygulaması ilke olarak parlamentoda benimsenmişse de, bu yalnızca bir düşünceden ibaret kalmıştır. Fransa'da o yıllardaki durum, cezaların sadece basit bir tecilden oluşmakta idi. Bu dönemde söz konusu olan kurum, 1884 yılında senatör Berenger'in Cezaların Hafifletilmesi ve Ağırlaştırılması Hakkındaki kanun teklifinde yer alan fikirlere

---

³⁰ Önder; **a.g.e.**, s.247-248.

³¹ Özdemir, Metin; **Denetimli Serbestlik Tedbiri Olan Hükûmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s.13.

³² Özdemir; **a.g.e.**, s.13.

dayanmaktadır. Bu önerinin içeriği ise çeşitli uluslararası kongrelerde tartışma konusu olmuş ve tasarının esasları arasında yer alan “cezaların infazının geri bırakılması” hususu ilk defa Belçika’da 1882’de kabul edildikten sonra, Fransa’da ise 1891’de kanunlaşabilmiştir. Fransa’da 1891 tarihli “Tecil Kanunu” deneme süresi içinde failin gözetime tâbi tutulmasını kabul etmemekle beraber, erteleme bu ilk şeklinin denetimli serbestlik rejimine benzer bir biçimde meydana getirildiği ifade edilmiştir.³³

Gözetim sisteminin Fransa’da yerleşmesi, çok kolay olmamıştır. İlk önce Meclis tarafından benimsenmiş, ancak bu durum fiiliyata geçirilememiştir. Cezaların infazının geri bırakılması konusu da Belçika’da, Fransa’dan daha önce kabul edilmiştir.

Fakat sonraları 22.7.1912 tarihli Küçük Suçlular ve Gözetim Kanunu, failin onüç ile onsekiz yaş arasında olması durumunda gözetim uygulanacağını ve bu görevin de özel şahıslar veya hayır kurumlarınca yerine getirileceğini kabul etmiştir.³⁴ Fransız sistemi bu yönüyle belli oranda ABD sistemine benzemektedir. ABD’de küçüklere yönelik olarak uygulanacak gözetim, devletin yanı sıra özel şahıslar tarafından da yerine getirilebilmektedir.

Denetimli serbestlik kurumunun olgunlaşmış Fransız ceza hukukunda yer alması 20. yüzyılın ortalarında gerçekleşebilmiştir. Denetimli serbestlik konusunda suçlu küçüklerin durumuna ilişkin olan fikirlerin ise oldukça hızlı bir şekilde gelişme gösterdiği görülmüştür. Hem mahkûmiyetin bildirilmesinden önceki, hem de sonraki dönemde gözetimle salıverme biçimindeki sistem 2 Şubat 1945 tarihli kararname ile kabul edilmiştir.³⁵

Yetişkinler hakkında ise, aynı sistem birçok engellerden geçtikten sonra yasalaşabilmiştir. 1950’li yıllara doğru gelindiğinde Fransız Hükûmeti aşamalı bir şekilde bazı şehirlerde sınırlı olarak sistemi deneme girişiminde bulunmuştur. 1952 yılında hükümet tarafından bu denemelerin resmîleştirilmesi amacıyla bir kanun teklifi sunulmuşsa da, bu teklif meclis tarafından reddedilmiştir. Nihayet, Fransız Ceza Usul Kanununun 738 ve devamındaki maddelerinde ifade edilen gözetimli erteleme, kanunun

---

³³ Erbaş, Coşkun; **Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme ve Fransa’daki Uygulaması İle Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu Öntasarı Metinleri**, 1996, s.25.

³⁴ Önder, **a.g.e.**, s.247.

³⁵ Erbaş, **a.g.m.**, s.25-26.

yayınlanmasından yararlanarak ve bu kanun için verilen yetkiye istinaden hazırlanan kanun hükmünde kararnameye dayanılarak kanunlaştırılmıştır.³⁶

İngiltere, ABD, Hollanda gibi ülkelerle karşılaştırıldığında Fransa'da denetimli serbestlik sisteminin kurulması daha zahmetli ve daha geç gerçekleşmiştir. Çeşitli girişimlerin ardından Fransız Ceza Usul Kanununda yerini bulmuştur.

İngiltere'de denetimli serbestlik sisteminin nasıl ortaya çıkmış olduğu ifade edilmişti. 21 inci yüzyıla gelindiğinde ise bu ülkede denetimli serbestlik sisteminde birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler özetle şu şekildedir;

2000'li yıllarda yapılmış olan revizyon ile İngiltere'de denetimli serbestlik sistemine resmi olarak ulusal bir perspektif kazandırılmıştır. Ülke genelinde 42 bölgede denetimli serbestlik merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerde çok sayıda kişinin takibi yapılmaktadır. Örneğin; uyuşturucu ile tedavi hakkındaki denetimli serbestlik kararları, bu konuda uzmanlaşmış olan denetimli serbestlik merkezi birimi tarafından takip edilmektedir. İngiliz Hükümeti, uyuşturucu tedavisine harcanmak üzere, yerel yönetimlere kaynak aktarmaktadır. Bu itibarla yerel yönetimlerin bünyesinde alkol ve uyuşturucu timi yer almaktadır. İfade edilen bu tim; denetimli serbestlik memurları, güvenlik güçleri ve yerel yönetim birimlerinin üyelerinden oluşmaktadır. Hükümet tarafından ayrılan kaynağın nasıl kullanılacağına söz konusu tim karar vermektedir.³⁷

İngiltere'den başlanarak, ABD, Belçika, İsviçre, Hollanda ve Fransa'da denetimli serbestlik sisteminin kurulması sırasında yaşanan gelişmeler özetlenmiş ve 2000'li yıllarda İngiltere'de yapılmış olan revizyon anlatılarak, denetimli serbestlik sisteminin dünyadaki gelişimi, anılan ülke örnekleri çerçevesinde ifade edilmeye çalışılmıştır.

4.2 DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN ÜLKEMİZDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Denetimli serbestlik sisteminin ülkemizde göstermiş olduğu tarihsel gelişimi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki başlığa ayırıp, incelemek yerinde olacaktır.

---

³⁶ Erbaş; **a.g.m.**, s.26.

³⁷ Kamer; **a.g.e.**, s.19.

4.2.1 Osmanlı Dönemi

Denetimli serbestlik sisteminin Osmanlı Devletindeki gelişimi incelenirken “şahsa kefalet sistemi”ne değinmekte yarar vardır.

Denetimli serbestlik sisteminin Anglo-Sakson hukukundaki önemli bir gelişme olarak kabul edilen “kefalet (bail)” isimli müessesenin bir benzerinin Cumhuriyet Dönemine kadar Osmanlı Devleti’nde uygulandığı görülmektedir. Esasen bir İslam Hukuku müessesesi olan şahsa kefalet, şüpheli veya sanığın mahkemeye veya önceden belirlenmiş bir yere getirileceğine kefil olmayı ifade etmektedir.³⁸

Şahsa kefalet ile günümüzdeki denetimli serbestlik sistemi arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır.

Şahsa kefalette bir kişiye, şüpheli veya sanığın belirtilen zamanda mahkemede hazır bulundurulması konusunda bir yükümlülük yüklediği ve bu yükümlülüğün mecburi olarak denetim ve gözetimi içerdiği dikkate alındığında denetimli serbestlik uygulamalarına benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak şahsa kefalet, resmi bir denetim görevlisi tarafından yürütülen bir denetim faaliyetini içermemesinden dolayı günümüzdeki denetimli serbestlik uygulamalarından ayrılmaktadır.³⁹

4.2.1.1 Tanzimat Dönemi Kanunnameleri

Tanzimat Dönemi 1256, 1267 ve 1274 tarihli ceza kanunnamelerinde günümüzdeki denetimli serbestlik uygulamalarına benzeyen üç ayrı yaptırım bulunmaktadır. Bu yaptırımlar; nefy cezası, zaptiye nezareti altında bulundurulmak cezası ve kalebentlik cezasıdır.⁴⁰

Nefy Cezası: Nefy kelimesinin günümüzdeki karşılığı; sürgün etmek, birisini kendi rızası olmadan bir yerden başka bir yere nakletmek, sürmek anlamlarına gelmektedir.⁴¹

Nefy cezasının uygulamasına göre, kişinin sürgün edileceği yerler mutlaka devletin sınırları içerisinde olmalıydı. Bu ceza, üç aydan üç yıla kadar süreli olarak

³⁸<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

³⁹<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

⁴⁰<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

⁴¹www.sozluk.net/osmanlica/NEFY.htm, (24.04.2014).

verilebileceği gibi, müebbet olarak da verilebilmekteydi. Bu cezaya mahkûm olan kişiler kısıtlama altına alınmazlar ve mallarını istedikleri gibi kullanıp tasarruf edebilirlerdi. Nefy cezası ile mahkûm edilenler gönderildikleri yerden başka bir yere gidememelerine rağmen, şahsi hürriyetlerine hiçbir kısıtlama getirilemezdi. Bu kimseler diledikleri işte çalışabilir, aileleriyle birlikte orada yaşayan diğer insanlar gibi özgür bir biçimde yaşayabilirlerdi. Ancak söz konusu yerden ayrılmaları durumunda ise hapisle cezalandırılırlardı. Nefy ile cezalandırılan suçlular bu esaslar dışında herhangi bir denetime veya yükümlülüğe tabi tutulmazlardı.⁴²

Zaptiye Nezareti Altında Bulundurulmak Cezası: 1274 tarihli Kanunda düzenlenmiştir ve sadece bu Kanunda yer almaktadır. Bu cezanın amacı, kişilerin tekrar suç işlemelerini önlemektir. Bu cezaya çarptırılan kişi devlet tarafından ikamet men edildiği yerlerde kalamazdı. Ancak yasak olmayan yerlere gidip yerleşebilir ve bunu yaparken, tezkerede belirlenen güzergâhı takip etmek, vardığında yerel zabıtaya tezkeresini sunmak gibi bazı yükümlülükleri bulunmaktaydı. Mahkûm, olur da bu şartlara uymazsa bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktaydı.⁴³

Kalebentlik Cezası: Söz konusu bu ceza yalnızca 1274 tarihli Kanunda düzenlenmiştir. Kalebentlik, devlet tarafından belirlenmiş olan kalelerin birinde hapis olarak kalmak manasına gelmektedir. Süreli olduğunda üç yıldan beş yıla kadar, müebbet olduğunda ise ölüncüye kadar sürmektedir. Kalebentlik cezasını gerektiren bir suça hükmedildiğinde hüküm temyiz mahkemesince onandıktan sonra hükümlü, devlet tarafından tespit edilen yerlere gönderilirdi. Bu yerler etrafı kale surlarıyla çevrilmiş emniyetli yerlerdi. Bu yerlere örnek olarak Diyarbakır, Akka, Sinop ve Rodos gösterilebilir. Devlete fazla külfet olmaması için cezanın infazı en yakın yerde olurdu.⁴⁴

Zaptiye nezareti altında bulundurulmak cezasında olduğu gibi, kalebentlik cezası da yalnızca 1274 tarihli Kanunda düzenlenmiştir. İki cezanın da ortak amacı toplumun huzur ve güvenliğini sağlayarak, suç işlenmesini önlemektir.

Kaleden dışarı kaçmamak koşuluyla bu cezaya çarptırılan kişi, kale içerisinde özgür bir kimsenin sahip olduğu hakların neredeyse tamamına sahipti. Ancak asayişin

---

⁴² dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/26/199.pdf, (24.04.2014).

⁴³ Gökçen, Ahmet; **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, s.69 vd.

⁴⁴ Gökçen; **age.**, s.61.

sağlanması ya da firarın önlenmesi için kale içinde ve çevresinde bulunan memurlar gerekli tedbirleri alabilirler, bu doğrultuda mahkûmun bazı kişilerle görüşmesini engelleyebilirlerdi. Kalebent edilen kişiler, kale içerisinde bulunan ve diğer ahalinin kullanmış olduğu arazilerden kiralamak, satın almak, satmak ve orada bir şeyler yetiştirmek suretiyle yararlanabilmekteydiler. Ayrıca bu kişiler kendi sanatlarını da icra edebilmekteydiler.⁴⁵

Kalede hapis olarak bulunan kişinin arazilerden yararlanarak çeşitli ürünler yetiştirmesine ve sahip olduğu becerileri icra edebilmesine izin verilmesi suretiyle, mahkûmun rehabilite edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kale içerisinde özgür insanların sahip olduğu hakların neredeyse tamamına sahip olan mahkûmun, firar etmesini önlemek amacıyla bazı kimselerle iletişiminin engellenmesi ise gayet doğal bir önlemdir.

İfade edilen her üç ceza türünde de modern denetimli serbestlik uygulamalarında görülen, hapsedmek yerine özgür bırakma, belirli bir yere gitme veya gitmeme, devlet tarafından kontrol altında tutulma gibi özellikler bulunmakla birlikte, denetimli serbestliğin esası olan, denetim görevlisi tarafından denetlenme ve bu kapsamda belirli yükümlülükleri yerine getirme gibi özellikler bulunmamaktadır.⁴⁶

4.2.2 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Dönemi başlığı altında, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ve 5237 sayılı TCK sırasıyla incelenecektir.

4.2.2.1 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1926 yılında yürürlüğe girmiş ve 2005 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 11 inci maddesinde cürümlere özgü cezalar ile kabahatler için uygulanacak olan cezalar düzenlenmiştir. Cürüm işlenmesi halinde uygulanacak olan cezalar şunlardır; “ağır hapis, hapis, sürgün, ağır cezayı nakdi, hidematı ammeden memnuiyet”. İdam cezası ise, 2004 yılında kaldırılmıştır. Kabahatler

---

⁴⁵Gökçen; age., s.61.

⁴⁶<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

bakımından ise; “hafif hapis, hafif cezayı nakdi, muayyen bir meslek ve sanatın tatili icrasdır”.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda bugünkü manada denetimli serbestlik içeren uygulamalar ile benzerlik gösteren yaptırımlar şunlardır; sürgün cezası, emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında bulundurma cezası ve tedbiri, uyuşturucu madde bağımlıları hakkında uygulanan güvenlik tedbirleri, alkol bağımlıları hakkındaki güvenlik tedbirleri ve dilenciler için boğaz tokluğuna çalışma tedbiridir.⁴⁷

4.2.2.2 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun

647 sayılı Kanun, 13.07.1965 tarihinde kabul edilerek 12050 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunun 1 inci maddesinde infaz açısından cezalar; “uzun veya kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar ile para cezası” olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır. 4 üncü maddede, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirler düzenlenmiştir. 4 üncü maddedeki düzenlemeye göre; ağır hapis hariç kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçlunun kişiliğine, çeşitli hallerine ve suçun işlenmesindeki özelliklerine göre mahkeme tarafından;

1. Kabahatlerde beher gün karşılığı bir milyon ila iki milyon lira hafif, cürümlerde ise iki milyon ila üç milyon lira hesabıyla ağır para cezasına,

2. Aynen iade veya tazmine,

3. Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etmeye,

4. Bir yılı geçmemek şartıyla belirli bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men’e,

5. Her nev’i ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar muvakkaten geri alınmasına çevrilebilir.

Bu düzenlemede kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine öngörülen sınırlı sayıdaki bu seçenek yaptırımlar, denetimli serbestlik içeren uygulamalara benzemekle

⁴⁷ <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

birlikte, hiç birisinde uzman bir denetim görevlisinin gözetimi öngörülmediği için çağdaş anlamda denetimli serbestlik düzenlemesi niteliğinde değerlendirilmemektedir.⁴⁸

4.2.2.3 2005 Yılında Yürürlüğe Giren Temel Ceza Mevzuatı

2005 yılında, ceza adalet sisteminin esasını oluşturan temel kanunlar olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGİK)'un yürürlüğe girmesiyle beraber yeni bir döneme girilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde ve 2005 yılına kadarki Cumhuriyet döneminde, denetimli serbestlikle benzerlik gösteren bir takım kurumlar bulunmakla beraber, hiçbirisi çağdaş anlamda denetimli serbestlik düzenlemesi niteliğinde değildir.

Bu dönemde denetimli serbestlik, bir teşkilatlanma biçimi olarak ortaya çıkmadığından ve yeterli kanuni zemini bulunmadığından, öngörülen benzer düzenlemeler de istenildiği ölçüde uygulanamamıştır. Ancak ceza infaz kurumlarında yaşanan aşırı kalabalıklaşma, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilen kişilerin sayısındaki fazlalık ve hafif suçlar işlemiş olan suçluların toplum içerisinde rehabilite edilmesinin tercih edilmesi yönündeki anlayışın yaygınlaşması, hem suçlulara hem de suç mağdurlarına yardım anlayışının gelişmesi gibi nedenlerden dolayı denetimli serbestlik sisteminin kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu doğrultuda denetimli serbestlik, uzun süren hazırlık çalışmalarından sonra, 2005 yılında yürürlüğe giren temel ceza mevzuatında toplum içinde infazı öngörülen yaptırım ve tedbirlerin yerine getirilmesi ile suç mağdurları ve faillere yardım edilmesi amacıyla yönelik olarak 2005 yılında yapılan düzenlemeler sayesinde ceza adalet sistemi içerisindeki yerini almıştır.⁴⁹

2005 yılının Haziran ayında yürürlüğe giren TCK, CMK ve CGİK'da düzenlenen adli kontrol, kısa süreli hapis cezasına alternatif yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, cezanın şartlara bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi, büyüklere, çocuklara, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrirler ve özel tehlikeli hükümlülere yönelik denetimli serbestlik tedbiri, cezanın konutta infazına dair

⁴⁸<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

⁴⁹<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

düzenlemeler, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile birlikte öngörülen yükümlülükler nedeniyle, bunların etkin bir şekilde uygulanabilmesine ilişkin sistemin kurulması amacıyla denetimli serbestlik hizmetlerinin yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları yapılmış ve bu doğrultuda hazırlanan tasarı yasalaşarak 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu adı altında 20 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁰

Kanunun adı ilk önce “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu” iken daha sonra 6291 sayılı Kanun İle adı “Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Bu Kanunla birlikte ülkemizde denetimli serbestlik sistemi kurulmuş olmaktadır. Denetimli serbestlik sisteminin kurulması ile birlikte, soruşturma sürecinde sanığın özgürlüğünden yoksun bırakılmaması, kısa süreli ceza alanların ceza infaz kurumlarına girmeden cezalarının infaz edilmesi, cezası infaz edilen hükümlülerin yeniden topluma kazandırılması gibi hususlar hukuk sistemimize dâhil olmuştur.

Ülkemizde denetimli serbestlik sisteminin kurulmasının belli başlı nedenleri şu şekilde sıralanabilmektedir;

Hükümlüler, cezalarının infazından sonra tekrar özgürlüklerine kavuşmaktadırlar. Bu noktada bu kimselerin takibi yapılmamaktaydı. Denetimli serbestlik sisteminin kurulmasıyla birlikte eski hükümlülerin tahliye sonrasındaki durumları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu yolla, eski hükümlülerin, içinde buldukları topluma uyum sağlamaları ve dolayısıyla tekrar bir suç işleyip yeniden cezaevine girme ihtimalleri azaltılabilmektedir. Bu ise denetimli serbestliğin hiç de azımsanmaması gereken bir sistem olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Uyuşturucu madde kullanan ya da bulunduran sanık ve hükümlüler, uzmanların gözetiminde rehabilitasyona tabi tutulmuyordu. Bunun yanı sıra uyuşturucu kullanan kişiler sadece suçlu olarak görülüyor ve bu kişilerin rahatsız oldukları, ilgiye ihtiyaç duydukları gerçeği göz ardı ediliyordu.⁵¹

Cezaevlerinin doluluk oranları artış göstermektedir. Mümkün olduğunca az sayıda kişinin cezaevlerinde tutulması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için iki

⁵⁰<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>, (02.05.2014).

⁵¹ Kale, Mustafa; **Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi**, Yüksek Lisans Tezi; Sivas 2009, s.21.

olasılık bulunmaktadır. Ya suç işleme oranları azalmalı ya da suç işleyen kişilerden bazılarını cezaevi yerine değişik alternatifler uygulanmalıdır. İşte bu noktada denetimli serbestlik müessesesi gündeme gelmektedir. Bu şekilde cezaevlerinin doluluk oranı bir nebze de olsa azaltılabilmektedir. Denetimli serbestlik sistemi ile suçtan zarar görmüş olan mağdurlara da çeşitli hizmetler verilmektedir. Bu hizmetler, psikolojik, sosyal ve ekonomik hizmetler olarak sıralanabilmektedir. Denetimli serbestlik kurumu sayesinde eski hükümlülerin yanı sıra suçtan zarar gören kimseler de desteklenmektedir.⁵²

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, denetimli serbestlik hizmetleri hakkındaki istatistikî bilgileri yayınlamaktadır. Grafik 1’de denetimli serbestlik müdürlüklerine infaz için gelen karar sayılarının dağılımı gösterilmektedir.

Grafik 1: Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz İçin Gelen Karar Sayılarının Dağılımı

Kaynak: <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>

Grafik incelendiğinde denetimli serbestlik müdürlüklerine infaz için gelen karar sayısının her yıl arttığı görülmektedir. 2006 yılında 15 bin 525 olan bu sayı, 2013 yılında 345 bin 215’e ulaşmıştır. Bir önceki yıl olan 2012’de ise bu sayı 219 bin 633 olarak gerçekleşmiştir.

⁵² Kale, Mustafa; **Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi**, Yüksek Lisans Tezi; Sivas 2009, s.21.

Tablo 7 : 2013 Yılı Aralık Ayı Karar Türleri Tablosu

2013 YILI ARALIK AYI İSTATİSTİKLERİ			
KARAR TÜRLERİ	YETİŞKİN	ÇOCUK	TOPLAM
Adli Kontrol (CMK 109)	42.160	3.833	45.993
Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)	115.695	9.235	124.930
Seçenek Yaptırımlar (TCK 50)	3.805	1.715	5.520
Erteleme Süresinde Denetimli Serbestlik (TCK 51)	670	379	1.049
Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)	2.896	528	3.424
Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7, 8, ve 9)	173	12	185
Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4-6)	1.985	0	1.985
Konutta İnfaz (CGTİHK 110/2)	147	0	147
Etkin Pişmanlık (TCK 221/5)	249	53	302
Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)	0	293	293
Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6)	6.471	0	6.471
Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı (CGTİHK 105/A)	54.689	0	54.689
TOPLAM	228.940	16.048	244.988

Kaynak: <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>.

Yukarıdaki tabloda 2013 yılı Aralık ayına ait istatistikî bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde en fazla kişi hakkında verilen karar türünün Türk Ceza Kanununun 191 inci maddesi uyarınca “tedavi ve denetimli serbestlik” kararı olduğu görülmektedir. 115 bin 695 yetişkin ve 9 bin 235 çocuk olmak üzere toplam 124 bin 930 kişi hakkında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiştir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun uyarınca verilen “konutta infaz” kararı 147 kişi hakkında verilmiştir. 2013 yılı Aralık ayı istatistiklerinde en az sayıda verilen karar, konutta infaz kararı olmuştur. Tabloda yer alan kararların toplamı 228 bin 940 yetişkin ve 16 bin 48 çocuk olmak üzere 244 bin 988’dir.

4.2.3 Ceza İnfaz Kurumları Hakkında Genel Bilgiler

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü verilerine göre ülkemizde 12.11.2013 tarihi itibarıyla toplam 361 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumların kapasitesi ise 153 bin 340 kişidir. 361 ceza infaz kurumunun dağılımı şu şekildedir;

- 305 adet kapalı ceza infaz kurumu,
- 46 adet açık ceza infaz kurumu,
- 5 adet kadın kapalı ceza infaz kurumu,
- 1 adet açık kadın ceza infaz kurumu,
- 3 adet çocuk kapalı ceza infaz kurumu,
- 1 adet çocuk eğitimevi.

Ceza infaz kurumlarının tutuklu ve hükümlüler için uygun şartları sağlaması gereklidir. Sağlıklı, emniyetli, yeterli büyüklükte ve diğer fiziksel şartlar bakımından optimal özellikleri taşıması gerekmektedir. Son yıllarda, uluslar arası normlara uymayan pek çok ceza infaz kurumu kapatılmıştır. Bununla birlikte çağdaş özelliklere sahip yeni ceza infaz kurumları da yapılmaktadır.

Ülkemizde uygulanan denetimli serbestlik sistemine hâkim olan temel ilkeler şunlardır;

5402 sayılı “Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu”, denetimli serbestlik sisteminin temel ilkelerini ifade etmektedir. Kanunun “temel ilkeler” başlıklı 4 üncü maddesinde bu ilkeler şu şekilde ifade edilmektedir;

“a) İnsan onuruna saygı ve dürüstlük: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; insan haklarına saygı, dürüstlük ve kararlılık çerçevesinde hareket eder; görevlerini yerine getirirken aşağılayıcı, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranışlarda bulunamaz.

b) Gizlilik: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; suçtan zarar gören, şüpheli veya sanık, hükümlü ya da bunların ailesi hakkında öğrenmiş olduğu bilgilerin gizliliğini korumak zorundadır. Bu bilgiler Kanunun zorunlu kıldığı haller dışında hiçbir kurum ve kişiye verilemez.

c) Tarafsızlık: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; görevleri ile ilgili belgeleri inceleyebilir; ancak buradan elde ettiği bilgilerle ilgili olarak soruşturmanın gizliliği ilkesine uymak, tarafsızlığına gölge düşürecek davranış ve ilişkilerden kaçınmak ve davanın taraflarına eşit uzaklıkta olmak zorundadır.”

Görüldüğü gibi Kanun, insanlığın evrensel değerleri olan insan onuruna saygıyı ve dürüstlüğü, denetimli serbestlik hizmetlerinde görev alan çalışanlar için uyulması gereken ilkeler olarak ifade etmektedir. Ayrıca gizlilik ve tarafsızlık ilkeleri de uyulması gereken temel prensiplerdir.

4.2.4 Denetimli Serbestlik Sistemimizin Temel Özellikleri

Ülkemizde uygulanan denetimli serbestlik sistemi, kimi özellikleri ile diğer ülke uygulamalarından ayrılmakla beraber, temelde pek çok ülke uygulamasına benzer bir yapı sergilemektedir.

Denetimli serbestlik sistemimizin belli başlı özellikleri 5402 sayılı Kanun incelendiğinde şu şekilde sıralanabilmektedir;

4.2.4.1 Suçlu İle Birlikte Mağdura da Hizmet Etmektedir

Ülkemizde uygulanan sistemle suçlu, mağdur ve mağdurun geride bırakmış olduğu mirasçıları devletin denetimli serbestlik kapsamında sunmuş olduğu hizmetlerden yararlanmaktadır.

Koruma Kurulları, suçtan zarar gören kişilere ve eski hükümlülere çeşitli hizmetler sunmaktadır. 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun “koruma kurullarının görevleri” başlıklı 17 nci maddesinde koruma kurullarının görevleri şu şekilde ifade edilmektedir;

“a) Müdürlüklerden iletilen suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümü ile ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin meslek veya sanat edilmelerinde, iş bulmalarında, sanat sahibi olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak isteyenlere araç ve kredi sağlanmasında, işyeri açmak isteyenlere yardım edilmesinde ve karşılaştıkları diğer güçlüklerin çözümünde yardımcı olmak, çocuk ve genç hükümlülerin öğrenimlerine devam etmelerini sağlamak, diğer hükümlülere bu konuda yardımcı olmak,

b) Kanunla verilen diğer görevleri yapmak”

4.2.4.2 Ülke Genelinde Uygulanmaktadır

Denetimli serbestlik sistemimiz, ülkemizin tamamında uygulanmak suretiyle ulusal bir nitelik taşımaktadır.

4.2.4.3 Karma Personel Rejimi

Denetimli serbestlik sistemimizin karma personel rejimine sahip olmasının altında yatan neden, sistemin kamu görevlileri ve gönüllü olarak çalışan sivil toplum olarak ifade edilen kişilerden teşekkül etmesidir.

4.2.4.4 Merkeziyetçi Yapı

5402 sayılı Kanunun “kuruluş” başlıklı 6 ncı maddesi şu şekilde düzenlenmiştir;

“1) Bu Kanunda belirtilen görevleri yerine getirmek üzere, Genel Müdürlük bünyesinde Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, adalet komisyonunun bulunduğu yerlerde denetimli serbestlik müdürlüğü ile koruma kurulu kurulur.

2) Denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerine ilişkin danışma organı olarak Bakanlıkta Denetimli Serbestlik Hizmetleri Danışma Kurulu oluşturulur.

Görüldüğü üzere Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, Denetimli Serbestlik Müdürlükleri ile Koruma Kurulları ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Danışma Kurulu, denetimli serbestlik hizmetleri ile ilgili olan iş ve işlemleri yürütmektedirler.

“Teşkilat” başlıklı yedinci maddede ise şu ifade yer almaktadır; “denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetleri, Bakanlık merkez teşkilatında daire başkanlığı, taşra teşkilatında müdürlükler ve koruma kurulları tarafından yürütülür.”

Kanunun altıncı maddesinde geçen “genel müdürlük” ifadesi ile “Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü” kastedilmektedir. İfade edilen Kanun maddelerinden anlaşılacağı üzere denetimli serbestlik sistemi merkeziyetçi bir yapı göstermektedir.

4.2.4.5 Ceza ve Tedbirlerin Süresi Bellidir

Ülkemizde uygulanmakta olan denetimli serbestlik sisteminde ceza ve tedbirlerin süresi bellidir. Süresi belli olmayan ceza ve tedbirlere yer verilmemektedir.

4.2.4.6 Resmi Niteliğe Sahip Bir Kuruluştur

5402 sayılı Kanunda belirtildiği üzere denetimli serbestlik sistemi, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı olan bir sistemdir.

4.3 ÜLKEMİZDE UYGULANAN DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN UYGULAMA ESASLARI

Bu başlık altında; adli kontrol, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, hapis cezasının ertelenmesi, koşulla salıverme, konutta infaz, güvenlik tedbirleri, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, tedavi ve denetimli serbestlik konuları, ana hatlarıyla incelenecektir.

4.3.1 Adli Kontrol

Ülkemizde uygulanan denetimli serbestlik sisteminin uygulamaya yönelik esaslarından olan adli kontrol müessesesi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenmiş bulunmaktadır.

Adli kontrolün çeşitli tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir;

Adli kontrol, tutuklamanın alternatifi ve istisnasıdır.⁵³ Tutuklamanın kişiye vereceği zararı önlemek için şartların bulunması halinde, tutuklamaya alternatif olarak adli kontrol tedbiri uygulanabilmektedir.

Adli kontrol, şüpheli ve sanık hakkında tutuklamayı gerektirici nedenlerin varlığı halinde, süresi en fazla üç yıl ve daha az hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma ve kovuşturma evresinde alınabilen önlem ve yükümlülüklerdir.⁵⁴

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuzun 109 uncu maddesinde adli kontrolün şartları belirlenmiş durumdadır. Bu koşullar; Kanunun 100 üncü maddesinde belirtilmiş olan tutuklama nedenlerinin varlığı ve soruşturması yapılmakta olan suçun cezasının üst sınırının üç yıl veya daha az olmasıdır.

5271 sayılı Kanunun 109 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında adli kontrol kapsamında uygulanabilecek önlemler sayılmıştır. Adli kontrol tedbirleri şunlardır;

- a) Yurt dışına çıkamamak.
- b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.
- c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

---

⁵³ Yaşar, Osman; **Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu**, Kişisel Yayınlar, Ankara 2005, s.489.

⁵⁴ İlgün, Candaş; **Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s.33.

d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek.

f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

g) Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.

h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak.

i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

j) Konutunu terk etmemek.

k) Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek.

l) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek.

Adli kontrol kararı, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise görevli ve yetkili mercii tarafından verilmektedir. Mahkeme, Cumhuriyet Savcısının istemi durumunda, adli kontrol kapsamında kişinin uyması gereken yükümlülükleri, azaltabilir, arttırabilir ya da tamamen kaldırabilir.⁵⁵

---

⁵⁵ Şentuna, Mustafa Tarık; **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama ve Adli Kontrol**, Genişletilmiş 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s.129.

Adli kontrol, beş şekilde sona ermektedir.⁵⁶ Aşağıda bu beş durum açıklanmaktadır.

1) Şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşünü aldıktan sonra hâkim veya mahkeme tarafından adli kontrol kararı kaldırılabilir.

2) İtiraz edilmesi üzerine üst mahkeme tarafından kaldırılabilir.⁵⁷

3) Tutuklama kararı verilmesi suretiyle adli kontrol uygulaması sona erdirilebilir. CMK'ya göre; adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.

4) Kişi hakkında güvence tedbiri uygulanmış ise, güvence miktarının yatırılması ile adli kontrol sona erer.

5) Son olarak ise, mahkemenin kararında belirli bir süre belirtilmiş ise söz konusu sürenin dolması ile adli kontrol sona erer.

4.3.2 Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar

Bazı kimseler için, hapis cezasına mahkûm edilmiş olmak, işlenmiş olduğu suç nedeniyle pişmanlık duyması için yeterli olmaktadır. Eğitim seviyesi, yaşadığı sosyal çevre gibi nedenlerle tesadüfî suçlu özelliği taşıyan bireylerin, mahkûm oldukları cezalarının infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir zorunluluk taşımıyorsa, ceza infaz kurumlarının doğurduğu sakıncalarda dikkate alındığında kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan bireyin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi faydalı olacaktır.⁵⁸ Bu şekilde, kişinin içinde bulunduğu toplumdan uzaklaşarak, topluma yabancılaşmasının önüne geçilebilir. Ayrıca, cezaevlerindeki doluluk oranının artışına da mani olunabilir.

Hapis cezalarının ne kadarının kısa süreli olarak kabul edilmesi gerektiği hususunda görüş birliğine varılabilmemiş değildir. Bu konu; uluslararası kongrelerde de

---

⁵⁶ Savaş, Abdullah; **Adli Vergi Cezalarında Denetimli Serbestlik Sistemi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011, s.66.

⁵⁷ Savaş; **a.g.e.**,s.66.

⁵⁸ Meran, Necati; “Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, Adalet Dergisi, Sayı 27, Ocak 2007.

tartışılmış, 1950 yılında Hollanda'nın Lahey kentinde yapılan 12 nci Uluslararası Ceza Hukuku Kongresinde üç aya kadar olan hapis cezaları kısa süreli olarak kabul edilmiş, 1960 yılında Londra Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Uygulanacak Muamele Hakkında Birleşmiş Milletler Kongresinde ise üst sınır altı ay olarak kabul edilmiştir.⁵⁹ Kısa süreli hapis cezaları ile ilgili olarak uluslararası alandaki durum yukarıda ifade edilmiştir. Ülkemizde ise Türk Ceza Kanunu, kısa süreli hapis cezasının süresini tespit etmiştir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre; hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar TCK'nın 50 nci maddesinde düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre aşağıda sayılanlara çevrilebilmektedir.

a) Adli para cezasına,

b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine,

c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,

d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,

e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya.

---

⁵⁹ Öztürk, Bahri, M.Ruhan Erdem; **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Yeni TCK'ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s.290-291.

4.3.3 Hapis Cezasının Ertelenmesi

TCK'nın 51 inci maddesi, hapis cezasının ertelenmesini düzenlemiştir. Bu maddeye göre; işlemiş olduğu suçtan dolayı iki yıl ya da daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilmiş olan kişinin cezası ertelenebilmektedir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler için üç yıldır.

Hapis cezasının ertelenebilmesi için birtakım koşullar bulunmaktadır. Bu şartlar söz konusu 51 inci maddede şu şekilde ifade edilmektedir;

Kişinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması ve suçu işledikten sonra yargılama sürecinde göstermiş olduğu pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekmektedir.

Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenmektedir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz.

Denetim süresi içinde mahkeme tarafından hükümlü hakkında şu hususlara karar verilebilmektedir;

a) Bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesine,

b) Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,

c) Onsekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine

Hükümlünün denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülöklere, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi halinde;

ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilmektedir.

TCK'nın 51 inci maddesinde infazın sona ermesi de düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna göre; denetim süresi ykmllklere uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılmaktadır.

4.3.4 Koşullu Salıverilme

Koşullu salıverilme müessesesi, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun, koşullu salıverilme başlıklı 107 nci maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

İlgili Kanun incelendiğinde koşullu salıverilme ilgili esasların ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu müessese ile hükümlülerin ceza infaz kurumlarında olumlu davranışlar sergilemeleri özendirilmektedir. Aynı zamanda bu kişilerin, infaz kurumundan çıkarılarak, bir an önce topluma yeniden uyum sağlamaları amaçlanmaktadır.

Koşullu salıverilme ilgili esaslar Kanunun 107 nci maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir;

Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekmektedir.

AĞırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olan hükümlüler otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar ise cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler.

Koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre;

a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzaltı,

b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz,

c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzaltı,

d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz,

e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla yirmisekiz yıldır.

Koşullu salıverilen hükümlünün tâbi tutulacağı denetim süresi, yukarıdaki fıkralara göre infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadardır. Ancak süreli hapislerde hak ederek tahliye tarihini geçemez.

Hükümlü, denetim süresinde, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında, ücret karşılığında çalıştırılabilir.

Onsekiz yaşından küçük olan hükümlüler, denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam ederler.

Hâkim, denetim süresinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir. Bu kişi, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya yanında çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

Hâkim, koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak; denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasını veya belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir.

Bir hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, hükmü veren mahkemeye; hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemeye verilir. Mahkeme, bu

raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir. Mahkeme, raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır.

Koşullu salıverilme kararının geri alınması hâlinde hükümlünün;

a) Sonraki suçu işlediği tarihten itibaren kalan cezasının aynen,

b) Yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, bu yükümlülüklerle uymama tarihi ile hak ederek salıverilme tarihi arasındaki süreyi geçmemek koşuluyla takdir edilecek bir sürenin,

Ceza infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra aynı hükmün infazı ile ilgili bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez.

Denetim süresi yükümlülüklerle uygun ve iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır.

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasına;

a) Hükümlü geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilirse, hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi tarafından,

b) Hükümlünün bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmemesi hâlinde koşullu salıverilme kararına esas teşkil eden hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi veya koşullu salıverilme kararını vermiş olan mahkeme tarafından, dosya üzerinden karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır.

Ceza infaz kurumlarındaki yoğunluğu azaltması, bu kurumlarda çalışan personelin iş yükünü azaltması da koşullu salıverilmenin yararlarındandır. Hükümlü

açısından yararları da düşünülduğünde, bu müessesenin infaz sistemi açısından olumlu olduğu ifade edilebilir.

4.3.5 Konutta İnfaz

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 110 uncu maddesinde düzenlenmiştir.

Suçluların yaş ve cinsiyetleri dikkate alınarak mahkûm oldukları hapis cezasının ceza infaz kurumunda çektirilmesi, çoğu zaman cezalandırmakla güdülen amaçla bağdaşmayan sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Hatta cezanın infazıyla güdülen yeniden sosyalleşme amacının ileri yaştaki hükümlülerle ilgili olarak gerçekleşmesini beklemek, çoğu zaman mümkün değildir. İleri yaştaki hükümlülerin toplumsal ortama girmeden, sözgelimi ikamet ettiği evde infazının sağlanması, infaz kurumlarındaki mekân sorunu bakımından da büyük önem taşımaktadır.⁶⁰

Konutta infazın koşulları, 5275 sayılı Kanununun 110 uncu maddesinin 2 nci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre;

- a) Kadın veya altmışbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları altı ay,
- b) Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları bir yıl,
- c) Yetmişbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları üç yıl veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkeme tarafından karar verilebilir.

Kanununun 110 uncu maddesinde konutta infaz usulünün gereklerine geçerli bir sebep olmaksızın uyulmaması hâlinde, cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirilmesine karar verileceği belirtilmektedir.

---

⁶⁰ Kamer, V. Kadri; “Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesinde Yeni Dönem: Denetimli Serbestlik”, *Adalet Dergisi* Sayı: 32, 2008.

4.3.6 Güvenlik Tedbirleri

Güvenlik tedbirleri kavramını Platon'a kadar götüren yazarlar bulunmaktadır ve Platon'un ceza ile suçluyu iyileştirmek için ruhun ilâcı olarak alınacak önlemler arasında ayırım yaptığı, Seneca'da da benzer fikirlere rastlanıldığı belirtilmektedir. Güvenlik tedbirlerinin teorik bakımdan gerçek kaynağını pozitivist doktrinde aramak gerekmektedir. Suçlunun tehlike hali kavramı, güvenlik tedbirlerini doğal bir sonuç olarak ortaya çıkarmıştır.⁶¹

Güvenlik tedbirlerinin neden uygulanması gerektiği konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Aşağıda ifade edilmiş olan neden, güvenlik tedbirlerinin uygulanmasıyla ilgili olarak ifade edilen önemli sebepler arasında yer almaktadır.

Bilhassa suç işlemeye ehil olmayan, fakat toplum için tehlikeli olan ve ceza kanunlarında suç olarak belirtilen fiilleri işleyen kimselerin cezai yaptırımlara tabi tutulamaması ve bu tür kişilere yönelik önleyici ve iyileştirici önlemlerin mevcut olmaması güvenlik tedbirleri uygulamasının temel nedenlerinden biri olmuştur.⁶² Güvenlik tedbirleri yalnızca suç işleyen kişiye, suçun konusuna ve suçta kullanılan araca yönelik olarak uygulanmaktadır.

4.3.7 Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesinin 5 inci fıkrasında hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına değinilmiştir. Buna göre; sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonucunda verilen ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise mahkeme tarafından hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir.

Hükümün ertelenmesi, yargılanan kişi hakkında kurulacak hükümün, belli şartlara bağlı olarak, sonraki bir zamana bırakılmasıdır. İlk kez suç işleyen kişi açısından, ceza hükmü kurulmasının yarardan çok zarar getireceği düşüncesinden hareketle kabul edilmiş bir kurumdur. Erteleme kurumunu kendi içinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, duruşmanın ertelenmesi, hükümün kurulmasının ertelenmesi, hükümün

---

⁶¹ Çolak, Haluk, Uğurtan Altun; "Güvenlik Tedbirleri ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununa Göre Yaptırım Teorisindeki Yeri", **Adalet Dergisi**, Sayı: 22, 2008.

⁶²Dilberoğlu, Ahmet Vedat; **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.34.

açıklanmasının ertelenmesi ve cezanın ertelenmesi olarak kategorize etmek mümkündür.⁶³

Ceza Muhakemesi Kanununu 231 inci maddesinin 6 ncı fıkrasında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için gerekli olan koşullar sayılmaktadır. Bu koşullar; sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi olarak ifade edilebilir.

4.3.8 Tedavi ve Denetimli Serbestlik

Uyuşturucu maddelerin imal ve ticaretine ilişkin suçlar, gerek ulusal mevzuatta gerekse uluslararası mevzuatta düzenleme konusu olmakta ve bu suçların önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Günümüzde uyuşturucu madde ticaretinin boyutları, geniş çaptaki etkileri düşünüldüğünde çok ciddi noktalara ulaşmıştır.⁶⁴ Yazılı ve görsel basında gerek ülkemizde gerekse de diğer ülkelerde uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti ile ilgili haberlere sıkça rastlanmaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 191 inci maddesinde; kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ile ilgili hususlar, tedavi ve denetimli serbestlik arasındaki ilişki anlatılmaktadır. Buna göre; kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden ya da bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Bu suçtan dolayı açılan davada mahkeme, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kimse hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine; kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, denetimli serbestlik tedbirine karar verebilmektedir.

Hakkında tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilen kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun

---

⁶³ Artuç, Mustafa; **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2009, s.1.

⁶⁴ Yavuz, Hakan; “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerin Ruhsatsız Olarak İmal ve Ticaretine İlişkin Suçlar ve Kanununun Yer Bakımından Uygulama Kurallarının Bu Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 23, 2005.

davranmakla yükümlüdür. Hakkında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak tavsiyede bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir. Tedavi süresince devam eden denetimli serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam olunur. Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanma süresinin uzatılmasına karar verilebilir. Ancak, bu durumda süre üç yıldan fazla olamaz. Tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranan kişi hakkında açılmış olan davanın düşmesine karar verilir. Aksi takdirde, davaya devam edilerek hüküm verilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMI VE DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK ÜLKE UYGULAMALARI

5.1 CEZAEVİ SONRASI İSTİHDAM

Bu başlık altında; Amerika Birleşik Devletlerindeki hükümlüler hakkındaki temel bulgular, Eve Dönüş Projesi, hükümlülerin cezaevine girmeden önceki ve tahliye sonrasındaki iş deneyimleri konuları ele alınacaktır.

5.1.1 Temel Bulgular

Cezaevinden çıktıktan sonraki sekiz aylık süreç içerisinde eski hükümlülerin % 65'i işe başlamış, ancak işe başlayanların % 45'i çalışmaya devam etmektedir. Hükümlülerin çoğu, salıverildikten sonra aile ya da arkadaşlarının yardımıyla hayatlarını devam ettirmektedirler. Hükümlülük süresi içerisinde çalışanlar ve iş eğitimi programlarına katılanlar, salıverildikten sonra istihdam anlamında daha iyi sonuçlar elde etmişlerdir. Tahliye edildikten sonra hükümlülerin % 48'i istemelerine rağmen mesleklerini geliştirmek için programlara katılamamışlardır. Bunlardan birçoğu bu programlardan habersizdirler. Eski hükümlülerin çoğu arkadaş ve aileleri vasıtasıyla iş bulmuştur, ancak uzun süreli istihdam için en başarılı strateji eski işyerlerine geri dönmektir. Salıverildikten sonra daha yüksek getirili işlerde çalışanların, ilk bir yıl içerisinde tekrar hapse girme oranları çok düşüktür.⁶⁵

Yukarıda ifade edilen bulgular, eski hükümlülerin iş yaşamında çeşitli sıkıntılar yaşadığını göstermektedir. Buna rağmen, cezaevinde geçirdiği süreyi iyi değerlendirenler, iş bulma konusunda diğerlerine göre avantajlı durumdadır. Tahliye sonrasında tatmin edici bir işte çalışanların yeniden suç işleme olasılıkları azalmaktadır.

5.1.2 Eve Dönüş Projesi

2001 yılında başlayıp, 2006 yılının Haziran ayında sona eren “Eve Dönüş” çalışmaları, suçluların yeniden toplumsallaşmasında başarıya ulaşmış ve ulaşmamış faktörleri inceleyerek yeni çözümler bulmuştur. Toplanan veriler yeniden uyumla (aile

⁶⁵http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

desteği, istihdam vb.) birlikte tekerrürü önlemeye yönelik tedbirleri içermektedir. Eve dönüş projesinin hedef kitlesi, en az bir yıl eyalet hapishanesinde kaldıktan sonra, tekrar Chicago, Illinois, Cleveland, Ohio, Houston ve Teksas'a geri dönmüş erkek hükümlülerdir. Illinois ve Teksas'daki cezaevlerinde kalan hükümlüler, salıverilmeden önce rehabilitasyona tabi tutulmuşlardır. Rehabilitasyon süresince, isteyen hükümlülere yapılan bu çalışmalar hakkında bilgi ve anketler sunulmuştur. Rehabilitasyon sürecinde hükümlülere, cezaevlerine girmeden önceki ve tahliye olduktan sonraki görüşlerini aktarmaya yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmeyi yapan personellerden iki tanesi, tahliye edilen tüm hükümlülerin, tahliyelerinin ardından takiplerini gerçekleştirebilmek için gerekli koordinasyonu kurmuşlardır.⁶⁶

2001 ve 2006 yılları arasında uygulanmış olan Eve Dönüş Projesi, eski hükümlülerle ilgili olarak bilgi toplanması açısından önemli bir projedir. Çeşitli eyaletlerde uygulanmış olan projeye benzer projelerin ülkemizde de uygulanması, eski hükümlü istihdamına katkı sağlayacaktır. Uygulanacak projelerle, eski hükümlülerin rehabilitasyonunun etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve eski hükümlülerin istek ve beklentileri hakkında bilgi sahibi olunması ve bunun sonucunda da eski hükümlü istihdamının, mevcut durumundan daha üst düzeylere çıkarılması olanaklı hale gelebilir.

5.1.3 Eve Dönüş Projesi Kapsamında İstihdam Verilerinin Toplanması

Eve dönüş çalışmalarında, hükümlülere işgücüne katılım, tutukluluk öncesindeki istihdam durumu, tutukluluk süresindeki yaşamış oldukları deneyimler ve tahliye sonrasındaki tecrübeleri hakkında birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu kişilerden alınan bilgiler, salıverilmelerinden otuz gün önce toplanmış ve cezaevine girmelerinden altı ay önceki bilgileri içermektedir. Söz konusu bu kişilere, daha önce kaç işte çalıştıkları, haftalık toplam çalışma süreleri, işin türü ve kazançları sorulmuştur. Hükümlülere ayrıca, cezaevinde buldukları süre içerisinde çalışmış iseler, haftalık kaç saat çalıştıkları ve bunun karşılığında elde etmiş oldukları kazanç sorulmuştur. Yine bu kişilere, salıverildikten sonraki beklenti ve planları, nasıl bir iş bulabilecekleri, ne kadar

---

⁶⁶http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

gelir elde etmeyi hedefledikleri, iş bulma noktasında karşılaşılabilecekleri olası sorunlar hakkında sorular yöneltilmiştir.⁶⁷

Eve Dönüş Projesi, kişilerin hüküm giymeden önceki, cezaevindeki ve cezaevinden tahliye olduktan sonraki yaşantılarını kapsayıcı niteliktedir. Eski hükümlülere yöneltilen sorularla, bu kimseler hakkında çok yönlü bilgi sahibi olunmaya çalışılmaktadır.

Yapılan bire bir görüşmeler, tahliyeden sonraki iki ve sekiz aylık dönemler halinde devam etmiş ve eski hükümlülere aşağıda ifade edilen sorular yöneltilmiştir.

- Hangi yöntemle iş aradıkları,
- Eski hükümlü olmalarının, iş arama sürecine olan etkileri,
- Ne kadar süre içerisinde iş buldukları,
- Çalışma kapasiteleri,
- Ne kadar gelir elde ettikleri,
- İşlerinden memnun olup olmadıkları,
- İşyerlerinin, ikamet ettikleri yere olan uzaklığı ve işyerlerine olan ulaşımı nasıl sağladıkları sorulmuştur.⁶⁸

5.1.4 Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki İstihdam Deneyimleri

Proje kapsamındaki önemli hususlardan birisi de hükümlülerin cezaevine girmeden önceki iş tecrübeleridir. Aşağıda, istihdamla ilgili verilere yer verilmektedir.

Eve dönüş projesi kapsamındaki hükümlülerden birçoğu, tutuklanmadan önce, aktif olarak çalışmaktaydılar. Bunların üçte ikiden fazlası (%68'i) cezaevine girmeden önceki altı aylık zaman diliminde yapı, bakım, temizlik, otomotiv ve yemek endüstrisinde çalışmaktaydılar. Bu kişilerin ortalama saatlik ücreti dokuz Amerikan Dolarıdır. İstihdamın ötesinde hükümlülerin, diğer pek çok gelir getirici kazançları

⁶⁷http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁶⁸http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

bulunmaktadır. Proje kapsamındaki hükümlülerin sadece % 35'i illegal faaliyetlerden gelir elde etmekteydiler. Bununla birlikte bu kişilerin sadece % 11'inin tüm geliri illegal faaliyetlerden oluşmaktadır.⁶⁹

5.1.5 Cezaevi Programı ve Çalışma Deneyimi

Hükümlüleri, tahliye sonrasındaki yaşama daha kolay uyum sağlar hale getirebilmek için, cezaevlerinde bazı programlar uygulanmaktadır. Aşağıda cezaevi programı ve çalışma deneyimi ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Hükümlülerin yaklaşık yarısının (% 53'ü) hükümlülük süresi boyunca çalıştıkları raporlanmıştır. Bu kişilerin % 9'u, halkın içinde "mahkûm çalışma izni" kapsamında çalışmaktadır ve ortalama saatlik kazançları 20 Centtir. Pek çok hükümlü (% 65'i) ayrıca cezaevinde eğitim ve istihdam programları süresince yeni beceriler edinmeye çalışmışlardır. Hükümlülerin % 20'si GED (General Educational Development) Genel Eğitimsel Gelişim ve diğer eğitim programlarına katılmayı reddetmiştir.⁷⁰

5.1.6 Tahliye Sonrasındaki İki Aylık Süreç İçerisinde İş Tecrübeleri

Salıverilen hükümlülerin birçoğunun en önemli hedefi iş bulmaktır. Bu kişiler tahliyelerinin ardından zamanlarının % 79'unu iş arayarak geçirmekteydiler. İş aramayanların, en yaygın iş aramama nedeni, cezaevinde buldukları zaman dilimi içerisinde halen iş sahibi olmalarıdır. Bu durumun oransal değeri % 27'dir. Aktif olarak iş aramama nedenlerinden birisi de sağlık sorunlarının olmasıdır. (% 15), sürekli özürlerinin bulunması (% 15), bir başka neden okula devam zorunluluğunun bulunması (% 10), tedavi programlarına katılma ve ev hapsinde bulunma (% 6), başkasının bakımına muhtaç olma (% 5), çalışmak istemeyenler (%4) ve diğer nedenler (% 29).⁷¹

Eski hükümlülerin tahliye edildikten sonra, çözüme kavuşturmaları gereken sorunların en önemlilerinden birisi de, bir işe girip, gelir elde etmektir. Proje sonuçları da bunu destekler niteliktedir. Buna göre; eski hükümlüler zamanlarının büyük bir çoğunluğunu iş arayarak geçirmektedirler. Bununla birlikte, bazı eski hükümlüler tahliye olduktan sonra iş aramamaktadır. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

⁶⁹http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷⁰http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷¹http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

Proje sonuçlarına göre, sağlık sorunları ve çalışmak istememe bu nedenlerden bazılarıdır.

Birçok katılımcı (% 86), arkadaş ve akrabaları vasıtasıyla, gazete ilanları, denetimli serbestlik personeli, kamu istihdam görevlisi ile iletişime geçmek gibi birçok iş arama yöntemini kullanmıştır. Denetimli serbestlik personeline başvuruların % 20'si, bu kişilerin, iş arama sürecindeki katkılarından memnuniyet duymuşlardır. Katılımcıların çoğu (% 70), sicil kayıtlarının iş bulmalarını zorlaştırdığını ifade etmiştir.⁷²

Ülkemizde de, iş arama sürecinde benzer yöntemler kullanılmaktadır. ABD'de olduğu gibi ülkemizde de adli sicil kayıtlarının bulunması, eski hükümlülerin iş bulmalarında önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Salıverilmeden sonraki iki aylık süreç içerisinde katılımcıların % 43'ü istihdam edilmiştir. Ancak bunların % 31'i hâlihazırda çalışmaya devam etmektedirler. Bir işte çalışmaya başlayanların, günlük ortalama çalışma süresi, yaklaşık olarak 14,5 saattir. En yaygın işler yapı işleri ve beden işçiliği (% 27), bakım (% 12), fabrikalardaki bant işçiliği (% 12). Çalışan eski hükümlülerin % 72'si tam zamanlı olarak istihdam edilmekte ve saatlik ücretleri 2 ile 80 Amerikan Doları arasında değişmekle birlikte bunun ortalaması 8 Dolara tekabül etmektedir.⁷³

Proje sonuçlarından anlaşıldığına göre, ABD'deki eski hükümlülerin günlük ortalama çalışma süreleri oldukça yüksektir. Bu çalışmanın karşılığı olarak elde etmiş oldukları kazanç oldukça düşüktür. Bu durum, eski hükümlülerin içinde buldukları hali göstermesi açısından oldukça çarpıcıdır.

Bu kişilerin büyük bir bölümü, adli sicil kayıtlarının kendilerini iş bulma noktasında olumsuz yönde etkilediğini düşünmelerine rağmen, işe girenlerin % 87'si işverenlerinin, bu durumu bilmelerine rağmen kendilerini işe aldıklarını ifade etmiştir. En çok raporlanan yüksek iş tatmini (% 88) yapılan işin sevilmesi, yapmış oldukları işin kendilerine iyi imkanlar sağlayacağını düşünülmesi (% 75) ve iş arkadaşları ile iyi

---

⁷²http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷³http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

ilişki kurulması (% 90)'dır. Bununla beraber, % 47'lik oranı teşkil eden grup, işin sağlamış olduğu maddi getirinin kendilerini tatmin etmediğini ifade etmiştir.⁷⁴

5.1.7 Tahliye Sonrasındaki Sekiz Aylık Süreçteki İstihdam Edilme

Hükümlülerin tahliye edilmesinden sonraki iki aylık zaman zarfında resmi makamların, bu kişilerin istihdam edilmesindeki aracılık payı % 28'dir. Buna ilave olarak en yaygın iş arama stratejileri, arkadaş ve ailelerin yardımı % 73, bireysel iş başvurusu % 62, gazete ilanları % 57'dir. İstihdam edilen hükümlülerin % 13'ü, kendilerine iş bulmada resmi kurumların yardımcı olduğunu söylemişlerdir. Hükümlülerin çoğu (% 71), sicil kayıtlarının iş bulmalarını etkilediğini ifade etmiştir. En yaygın nedenlerden birisi de kişisel sağlık sorunları ve ileri yaştır. (%32). Sadece % 4'lük bir kesim çalışmak istemediği için iş aramadığını belirtmiştir.⁷⁵

Salıverilmeden sonraki sekiz aylık süreçteki istihdam durumu ile iki aylık süreçteki istihdam durumu, paralellik göstermektedir. Kullanılan iş arama yöntemleri, sicil kayıtlarının iş bulmalarına olan olumsuz etkisi, iki ve sekiz aylık süreçte benzer şekilde gerçekleşmiştir.

Salıverilmeden sekiz ay sonra hükümlülerin önemli bir kısmı, iki aylık döneme nazaran daha başarılı bir şekilde istihdam edilmiştir. Tahliyeden sonra % 65'i istihdam edilmiştir. Bu kişilerin büyük bir bölümü, adli sicil kayıtlarının kendilerini iş bulma noktasında olumsuz yönde etkilediğini düşünmelerine rağmen, işe girenlerin % 80'i işverenlerinin, sicil kayıtlarından haberdar olduğunu ifade etmişlerdir. En yaygın işler yapı işleri ve beden işçiliğidir (% 24), yemek endüstrisi (% 12), bakım (% 10)'dur. Saatlik ücretleri 2 ile 90 Amerikan Doları arasında değişmekle birlikte bunun ortalaması 9 Dolara tekabül etmektedir. İşe yerleşen eski hükümlülerin önemli bir bölümü (%72), haftada en az 40 saat çalışmakta, % 40'ının kırk saatten fazla, % 15'inin ise 60 saatten fazla çalıştığı raporlanmıştır.⁷⁶

Sekiz aylık dönemde, iki aylık döneme oranla, istihdam edilme daha yüksek seviyede gerçekleşmiştir. İki aylık dönemde, eski hükümlülerin % 43'ü istihdam edilmiş iken sekiz aylık dönemde bu oran % 65'e çıkmıştır. Tahliye sonrasındaki iki ve

⁷⁴http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷⁵http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷⁶http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

sekiz aylık süreçlerde dikkati çeken bir nokta, işverenlerin büyük bir çoğunluğunun eski hükümlü istihdamına olan olumlu yaklaşımlarıdır. İki ve sekiz aylık süreçlerdeki istihdam edilen eski hükümlülerin almış oldukları ortalama saatlik ücretler birbirine oldukça yakındır. İki aylık süreçte 8 Dolar olan günlük ortalama kazanç, sekiz aylık süreçte ise ortalama 9 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

İşyerine ulaşımında sorun yaşayanların oranı oldukça düşüktür. İşyerine ulaşım ortalama olarak otuz dakikadır ve ortalama uzaklık ise on mildir. Böyle olmakla birlikte hükümlüler, altmış dakikayı geçecek ulaşım süresine bile razıdır. % 64'lük bir kesim, işe araba ile gitmekte, % 42'si kendi araçları ile gitmekte iken % 21'i başka kimselerin araçları ile gitmektedir. İşe gitmek için ikinci en yaygın yöntem, toplu taşıma (% 26)'dır. Sadece % 4'ü gerekli olmasına rağmen ulaşım aracı kullanmamaktadır. İşe girişten sonraki iki aylık sürenin geçmesinin ardından, işyerinde çalışmaya devam eden eski hükümlülerdeki memnuniyet düzeyi şu şekildedir; çalışanların % 90'ı yaptığı işten memnun, % 91'i iş arkadaşları ile iyi ilişkiler kurmakta, % 79'u yapmış oldukları işin kendilerine iyi imkânlar sağlayacağını düşünmektedir. % 51'i ise almış olduğu ücretten memnun değildir.⁷⁷

5.1.8 İstihdam Başarı Oranı Öngörüsü

Bazı bireylerin iş bulma noktasında başarılı olmalarına rağmen diğerlerinin bunlar kadar başarılı olamamasının nedenlerini tespit edebilmek için birtakım öngörülerde bulunulmuştur. Bu konuda iki etmen analiz edilmiştir. Bu etmenler, sekiz ay sonrasında iş sahibi olma ve salıverildikten sonra iş bulma konusunda geçen zamanın oranıdır. Teksas ve Ohio'daki hükümlüler, istihdam konusunda daha iyi sonuçlar elde etmiştir. Bu durum, eyaletler arasındaki iş olanakları arasındaki farklılıklar, eyaletlerde alınan özel önlemler ve uygulanan politikalar arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yaşça daha genç olanlar sekiz aylık dönemde daha yüksek istihdam oranı ve daha uzun çalışma sürelerine sahiptirler. Tutukluluk öncesinde iyi bir istihdam geçmişi olan bireylerin çoğu salıverildikten sonra istihdam edilmiştir. Cezaevine girmeden önceki altı aylık dönem içerisinde bir işte çalışıyor olanların % 51'i, tahliyelerinin ardından sekiz ay içerisinde bir iş bulmuşken, cezaevine girmeden önce bir işte çalışmıyor olanların sadece % 30'u cezaevinden çıktıktan sonra bir iş

⁷⁷http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

bulabilmiştir. Cezaevinde çalışanların, salıverildikten sonra iş bulma olasılığı, tıpkı eski işverenlerinin yanında işe başlayanlarda olduğu gibi yüksektir.⁷⁸

Yaşı daha genç olan, cezaevine girmeden önce herhangi bir iş tecrübesine sahip olan ve cezaevinde düzenlenen eğitim programlarına katılan eski hükümlülerin, istihdam edilme olasılıkları artmaktadır.

5.1.9 Özet⁷⁹

İstihdam, hükümlülük sonrasında yaşama yeniden tutunabilmek için önemli bir bileşendir. Sabit bir gelir sağlamanın yanında, bir işte çalışıyor olmak insana, topluma yeniden uyum sağlamada karşılaşılabilecek zorluklara göğüs germede sağlam bir duruş ve güven duygusu verir. Birçok eski hükümlü, iş bulmada birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu rapordaki önemli bulgulardan birisi de, cezaevine girmeden önce herhangi bir işte çalışmayanların, tahliye olduktan sonra iş bulma noktasında sıkıntıya düşeceği. Cezaevi idarecileri ve hizmetlileri, şu noktaya dikkat etmelidirler; başarılı olmayan bir çalışma hayatı ve eğitim seviyesi olanlar, salıverilmeden sonraki süreçte iş bulma noktasında ilave bir desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca, yapılan bu çalışma kapsamında örneklenen hükümlülerden, hükümlülük öncesinde uyuşturucu madde bağımlısı olanlar, tahliye edildikten sonraki iki aylık süreç içerisinde yeniden uyuşturucu madde kullanımına yönelmektedirler ve sekiz aylık dönemde iş bulma becerileri ise neredeyse hiç yoktur. Bununla beraber bu kişilerin sadece % 39'u cezaevindeyken uyuşturucu madde tedavisi görmüşlerdir. Sürekli ve kanıta dayalı tedavi süreci (evidence-based treatment), eski hükümlülere uyuşturucuyla mücadelede yardımcı olacak ve onları iş bulmaya yönlendirecektir. Benzer şekilde yeniden normal hayata dönmeye çalışan eski hükümlülerden gelir düzeyi düşük olanlar, kullanmış oldukları ilaçların temininde maddi açıdan desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Cezaevindeyken çalışan ya da mesleki eğitim alanlar, salıverildikten sonra iş bulmada daha iyi sonuçlar almaktadırlar. Ayrıca tahliyelerinin ardından birçok hükümlü, mesleki becerilerini geliştirmek için çeşitli kamusal programlara katılmaktadır. Bu programlara katılmayanların yaklaşık yarısı ise böyle bir programın

---

⁷⁸http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

⁷⁹http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf, (08.05.2014).

varlığından haberdar olmayanlardır. Bu bulgular, tahliye öncesinde hükümlülere verilen, topluma uyum sağlamayı kolaylaştırıcı programların önemine işaret etmektedir.

İşe girme prosedürü, tahliye edilenler için başlı başına zor bir süreçtir. Eski hükümlülerin yalnızca belirli alanlarda çalıştırılmasına yönelik sınırlamalar ve bu kişilerin önemli bir kısmının, kendilerini istihdam eden işverenlerin kendileri hakkındaki olumsuz düşüncelerinden dolayı kaygılıdır. İş görüşmesi öncesinde istenilen adli sicil kayıtları, daha başlangıçta, eski hükümlülerin birçok iş alternatifinden elenmelerine neden olmaktadır. Teksas gibi bazı eyaletlerde, belirli işlerde adli sicil kaydı istenmesi yasaktır. Eski hükümlülerin iş görüşmeleri esnasında bu kişilerden adli sicil kaydı istenmemesi, işe yerleşmelerinde önemli bir kolaylık sağlamaktadır.

Eski hükümlülerin birçoğu, iş ararken birçok farklı stratejiyi uygulamaktadırlar, bunların içinde en başarılı olanı, eski işverenin yanında işe başlamaktır. Denetimli serbestlik kapsamındaki eski hükümlüler için, denetimli serbestlik personeli, iş bulma sürecinde etkili bir yöntem olmakla beraber, ankete katılanların çok azı, bu personelin kendilerine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Eski hükümlülerin iş bulduklarında karşılaştıkları zorluklardan birisi de bu işlerde sürekli olarak çalışabilmelerinde ortaya çıkmaktadır. Tahliye sonrasındaki sekiz aylık zaman dilimi içerisinde iş bulan % 65'lik kesimin yarısı, halen çalışmaya devam etmektedir. Eski hükümlülerin iş bulma sürecinde karşılaşmış oldukları zorluklarla ilgili olarak çok daha fazla çalışma yapılmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkardığı bir diğer önemli tespit ise ücret ve tekerrür arasındaki ilişkidir. Eski hükümlülerden saat başı ortalama ücreti 10 Dolar ve üzerinde olanların, yeniden cezaevine girme ihtimali, 7 Dolar ve altında olanlardan çok daha düşüktür. Bu durum, bu kişilerin kendisi ve ailesi için gerekli olan miktardan daha düşük gelir elde etmelerinden kaynaklanan bir sonuçtur. Proje kapsamındaki hükümlülerin yaklaşık olarak beşte ikisi, daha fazla gelir elde edebilmek için haftalık kırk saatten fazla süren işlerde çalışmaya gayret etmişlerdir. Bu bireylerin birçoğu arkadaşlarının, akrabalarının ve hükümetin desteğine ihtiyaç duymuşlardır. Bu bağımlılık zamanla azalmasına rağmen eski hükümlülerin % 48'i, tahliye sonrasındaki sekiz aylık zaman zarfında arkadaş ve ailelerinin maddi desteğine ihtiyaç duymaktadır. Tüm bu gelir kaynakları bir araya getirilse bile toplam miktar 700 Doları geçmemektedir.

Uyum sürecinin kritik bir bileşeni, iş bulma mücadelesidir. Bu, kendi şahsi sorumluluk ve toplumda üretici bir insan olmanın ve bağımsızlığını kazanmak ve de özgüveni sağlamada önemli bir aşamayı kapsamaktadır. Dahası işe girmede ve girilen işte devamlılığı sağlamada daha birçok engel bulunmaktadır. Bu engeller; işverenlerin adli sicil kaydı bulunan bir kişiyi işe almada duyduğu isteksizlik, eğitim eksikliği, iş tecrübesindeki eksiklik, hükümlülükte geçen süre olarak ifade edilebilir. Eski hükümlülerin aşmak zorunda oldukları engeller, sadece bunlardan ibaret değildir. Sürekli bir iş bulmaya çalışırken aynı zamanda sürekli kalabilecekleri bir ev, uğraşmak zorunda oldukları sağlık sorunları ve kötü olan aile ilişkilerini düzeltmek için gerekli olan çabayı göstermek de bulunmaktadır. Ayrıca bireylerin kendi yaşamlarını değiştirme noktasında istekli davranmaları akıllarından çıkarmamaları gereken bir husustur.

İş bulmak ve işte devamlılık sağlamak, eski hükümlülerin aşması gereken önemli bir sorun olmakla birlikte, diğer sorunların çözümünde, tekerrürün engellenmesinde, hayat standardının yükseltilmesinde de önemli bir faktördür.

5.2 JACKSONVILLE RE-ENTRY (JRE) PROJECT⁸⁰ (JACKSONVILLE YENİDEN GİRİŞ PROJESİ)

Bu proje, JRE merkezine eski hükümlülerin istihdamı konusunda gerekli bilgiyi temin etmek için hazırlanmıştır. Proje, eski hükümlülerin mevcut yapıdaki istihdam engelleri ve istihdam edilmeme ve topluma uyum sağlama konusunda gerekli olan bileşenler üzerinde odaklanmıştır. Eski hükümlülerin iş ararken karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların çözümü de bu projenin kapsamı dâhilindedir.

Eski hükümlü erkek ve kadınların karşılaştıkları zorlukları aşmaları için devlet re-entry programına 100 milyon Amerikan Dolarının üzerinde kaynak ayırmıştır. 2006 yılı verilerine göre işverenlerin % 65'i, işe almış olduğu kişilerin eski hükümlü olduğunu bilmemektedir. Boston, San Francisco, Minneapolis'te gönüllülük esası temelinde ve eski hükümlülükten kaynaklanan dezavantajlı durumu ortadan kaldırmaya yönelik işe kabul kampanyası başlatılmıştır. (Ban The Box) adı verilen söz konusu

---

⁸⁰ <http://www.coj.net/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=LmTSQ0zXGt&dl>, (09.05.2014).

kampanyada kişilerin suça karışıp karışmadıklarına bakılmaksızın istihdam edilmeleri hedeflenmektedir.

Elde edilen bilgiler ışığında JREC; bölge halkı, eski hükümlüler ve aileleri için en verimli kariyer planları aracılığıyla tekerrür olasılığını en aza indirgenmeyi amaçlamıştır. Yapılan son çalışmalar göstermektedir ki; tekerrürün azalması için, eski hükümlülerin sürekli işlerde istihdam edilmeleri gerekmektedir.

5.2.1 Eğitim ve Danışmanlık

Tahliye sonrasında etkin bir şekilde işgücüne katılabilmenin önemli bir bileşenini, istihdam edilebilirlik derecesi oluşturmaktadır. Bu noktada çeşitli organizasyonlar, hükümlülere istihdam edilme sürecinde destek olmaktadır. Katılımcılara çeşitli aktivitelerle çalışma alışkanlığı kazandırılmakta, günlük işler vasıtasıyla gelir elde etmelerine yardımcı olunmakta ve sürekli bir işe hazır hale gelmelerine katkı sunulmaktadır. Baltimore'da istihdamı arttırıcı çeşitli etmenlerin yanı sıra GED (General Educational Development) ve GED öncesi eğitimler için çeşitli programlar uygulanmaktadır.

Work Net Solutions aracılığıyla işe yerleştirilmesi zor olan bireylere çeşitli istihdam olanakları sunulmaktadır. WNS'nin sunmuş olduğu imkânlar yalnızca eski hükümlülere kapsamamaktadır. WNCMD (Work Net Career Development Model), % 84 gibi oldukça yüksek bir işe yerleştirme oranına sahiptir ki işe yerleştirilen kişilerin % 64'ü bu işlerde kalıcı olarak istihdamda kalmıştır. 1 Ağustos 2008 itibarıyla WNTTP (Work Net Training Program) ilk mezunlarını vermiştir. Sekiz haftalık bu programda eski hükümlülerin iş bulma sürecinde karşılaştıkları sorunlara değinilmektedir. WN personeli bireylerin iş arama sürecinde, uzun dönemde başarı sağlayacak güçlü oldukları yönler, hedefler, engeller, korkular, ilgiler, beceriler ve motive edici unsurlarını belirlemelerine yardımcı olurlar. WN, kişilerin istihdama giden yolda korku ve engellerini betimlemek ve bunlara karşı yaklaşımlarını ve tedbir almalarını, bu zorlukların üstesinden gelmeyi sağlayacak etmenler üzerinde odaklanmaktadır. Bu durum, Birleşik Devletler Çalışma Yaşamı Kültürü ve istihdam edilenlerin kendi ihtiyaçlarını belirlemeleri konusunda eğitilmeleri ve kariyer planlamaları ile mümkün hale gelmektedir.

5.2.2 Mevcut Eğilimler

Eski hükümlülerin iş bulmalarını ve daha iyi şartlarda eğitim almalarını amaçlayan birçok girişim bulunmaktadır. 2007 yılındaki “ikinci şans hareketi” (The Second Chance Act) bu amaca yönelmiş olan girişimlerden birisidir ki, bu hareket kişilerin ihtiyaç duydukları iş ve eğitimleri elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu tarz girişimler, eski hükümlüleri istihdam ederek onların yeniden suç işlemelerini engellemekle kalmayıp toplumun huzur ve güvenliğini sağlamakta ve ayrıca bireylerin yeniden tutuklanıp kovuşturmaya maruz kalmalarından kaynaklanan masrafların doğmasına engel olmaktadır. Adalet İstatistik Ofisi verilerine, göre yeniden suç işleyen kişilerin % 89’u işsizlerden ya da haklarında denetimli serbestlik yaptırımı uygulanan kişilerden oluşmaktadır.

Kadınlar, tahliye edildikten sonra erkeklere nazaran iş bulma konusunda çok daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun nedeni, kadınlara hükümlülük süresince verilmiş olan istihdama yönelik programların sayısının az olmasıdır. Geleneksel olarak kadınlara hükümlülük dönemlerinde kozmetik ve kuaförlük gibi sınırlı alanlarda eğitimler verilmektedir. Son dönemlerde cezaevlerinde uygulanan programlar ise sekreterlik ve insanlarla etkileşimde bulunan mesleklere yönelik olmaktadır.

5.2.3 Eski Hükümlülerin İstihdam Edilmesinin Yararları

Eski hükümlüleri istihdam etmenin en önemli tarafı, konunun ekonomik boyutudur. Federal devlet, eski hükümlü istihdam eden işletmelere vergi indirimini sağlamaktadır. En iyi bilinen federal devlet kredisi WOTC (Work Opportunity Tax Credit)’dur. Bu kredi, hedef grubun istihdam edilmesine yönelik teşvik sağlamaktadır. Kredi tutarı 30 Eylül 2011 öncesinde yaklaşık olarak % 40 ya da 2500 ABD Doları gibi bir tutara karşılık gelmektedir. Şayet kişi yaşlı bir engelli ise söz konusu kredi iki kat olarak uygulanır. Buna benzer başka bir kredi olan WWTC(Welfare To Work Tax Credit) ise istihdam edilmelerinin ardından bir yıllık süreçte eski hükümlü çalışanın almış olduğu maaşın % 35’ine tekabül etmektedir.

Yukarıda ifade edilen mali teşviklerin ötesinde toplumun desteğini almak işletmeler açısından eski hükümlü istihdam etmenin bir başka yararlarıdır. Bu şekilde

işletmeler, insanlar tarafından daha çok tercih edilerek hem karlılıkları artmakta hem de sosyal sorumluluklarını yerine getirmiş olmaktadır.

5.2.4 Başarının Yapı Taşları

Eski hükümlülerin yeniden uyumunun başarıya ulaşmasında yasal zorunlulukların ve toplumun desteğinin önemi büyüktür. Bu süreç, ajanslarla toplum arasında güçlü bir iletişim ve bilgi paylaşımını gerektirir. Eski hükümlülerin toplumla yeniden kaynaşması noktasında sorumluluk yalnızca cezaevlerine ait değildir. Bunun yanında toplumun da üzerine düşen görevler bulunmaktadır. Yerel işletmeler, eski hükümlülerin istihdamının potansiyel faydaları konusunda tam anlamıyla bilgilendirilmelidir. Eski hükümlülerin topluma uyumunda karşılaşmış oldukları sorunların giderilmesinde toplumsal farkındalığın önemi son derece büyüktür.

5.3 ESKİ HÜKÜMLÜNÜN EL KİTABI⁸¹

5.3.1 Tahliye Hazırlanmak İçin Ne Yapılmalı?

Hükümlülükte geçen sürede, tahliye sonrasındaki yaşama uyum sağlamak için hazırlık yapılmalıdır. Bu hazırlığa; cezaevindeki eğitimleri tamamlayarak, eğer uyuşturucu bağımlılığı söz konusu ise bu bağımlılıktan kurtulmak için gerekli olan tedavi sürecini tamamlayarak ve kariyer hedefleri koyarak başlanılabilir. Özellikle çocuk sahibi olan hükümlüler, cezaevi tarafından kendilerine verilen ebeveyn eğitimlerini tamamlayarak aile bağlarını yeniden kurabilirler. Hükümlülerin birçoğu tahliye sonrasındaki yaşantı için plan yapmamaktadır.

Eski hükümlülerin tahliye sonrasında karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi de kendi işini kurmak için gerekli olan krediyi sağlamaktır. Bu yüzden salıverilen hükümlüler kısa vadede bağımlı statüde çalışmayı denemelidirler. Kendi işlerini kurma planları uzun vadeli planları içerisinde yer almalıdır.

5.3.2 İşverenlerin Eski Hükümlü İstihdamına Olan Bakış Açıları

Eğer işverenlerin istedikleri kıstaslara uygun iseniz eski hükümlü olup olmadığımıza bakmaksızın işi kaptınız demektir. Araştırmalara göre ankete katılan

---

⁸¹ <http://www.exoffender.org/up/docs/Exohandbook.pdf>, (08.05.2014).

işverenlerin sadece % 8'i aramış oldukları nitelikleri taşımış olsalar bile eski hükümlüleri istihdam etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu, işverenlerin geriye kalan % 92'sinin eski hükümlüleri işe almaya hazır olduğu anlamına gelmektedir. Yapılması gereken beceri, tecrübe ve kariyer hedeflerine uygun işleri aramak olacaktır.

Arkadaş, aile ve diğer bireylerden iş istenmesi durumunda iş bulma olasılığı % 33'tür. Bilgi ve becerilerine uygun herhangi bir işçi arayan fabrikaya başvurulması durumunda bu oran % 47' ye çıkmaktadır. Telefon rehberlerinin sarı sayfalarında listelenmiş olan alanlarda faaliyet gösteren işletmeleri, arayıp işçi arayıp aramadıkları sorularak başarı oranı % 69'a çıkarılabilir.

Başarılı iş arama sürecinin iki önemli bileşenin doğru davranış ve ısrar olduğunu unutmamak gerekir. İş arama sürecinde adeta bir işte çalışmışçasına sekiz saatin bu uğraşta harcanması gerekmektedir. Genelde işverenler, eski hükümlüleri aramazlar, bu nedenle eski hükümlüler işverene gitmelidir.

5.3.3 İstihdamda Ayrımcılıktan Korunma

Eski hükümlü istihdamı konusunda birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin bir kısmı sabıka kayıtlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalınmasını önlemeye yönelmişken, diğer kısmı eski hükümlülerin çalışabilecekleri faaliyet alanlarını sınırlayan düzenlemelerdir. İşverenlerin eski hükümlüleri işe alma noktasında tamamen isteksiz olmaları yasaklanmış iken eski hükümlülerin çalıştırılacakları alanların sınırlandırılmasına izin verilmiştir. Çocuk bakımı, eğitim, güvenlik, hasta bakıcılığı, evde bakım hizmetleri gibi mesleklerde eski hükümlü istihdam edilmesinde yasal bakımdan engeller bulunmaktadır.

5.3.4 Eyalet Programlarının Eski Hükümlülere Olan Desteği

Eyalet programları, genel olarak istihdam ve barınmaya ilişkin desteklerde bulunmaktadır. Katılımcılar için her bir programın kendine özgü ön koşulları bulunmaktadır. Bu koşullardan en yaygın olanı düşük gelirli olmaktır. Eski hükümlülere özel bir program bulunmamaktadır.

Yardımlarının çoğu, yerel sivil toplum kuruluşlarınca yürütülmektedir. Bu yardımlara ilişkin iletişim bilgilerine yerel telefon rehberlerinin mavi sayfalarından ya da internetten ulaşılabilir.

Kişi eyalet hükümlülerinden değilse, yerel düzeydeki enstitülerin eğitim bölümü yetkililerinden bilgi alabilir. Ayrıca yerel kütüphanelerde bulunan halkın ücretsiz yararlanabildiği bilgisayarları kullanmak suretiyle internet üzerinden de bilgi sahibi olunabilir. Bulunulan bölgede “ilk adım istihdam merkezi” bulunuyor ise her türlü eğitim ve istihdam hizmetleri hakkında yardımcı olunmaktadır.

5.3.5 Mikro Kredi ve Hibeler

Federal hükümet, çeşitli organizasyonlarla sınırlı sayıda hibe ve kredi sağlar. Departmanların çoğu, tek başına hibe ve kredi vermeye yetkili değildir.

Eski hükümlülere özel mikro kredi ve hibeler mevcut değildir. (Small Business Administration-SBA) doğrudan kredi veremez. Yalnızca belirli iş alanları için kredi garantisi sağlamaktadır, eski hükümlülerin iş dünyasına girişlerinde bazı düşük faizli kredileri de veremez. Her bir eyalette en az bir tane SBA bulunmaktadır. Ayrıca her eyalette küçük ölçekli girişimcilere destek olan en az bir tane SBA Bölge Ofisi bulunmaktadır.

5.3.6 Birleşik Devletler Çalışma Departmanının Desteklediği Programlar

İlk adım merkezleri, işgücü yatırım hareketleri olarak adlandırılan, işgücü yatırım sisteminin kalbi durumundadır. Bu merkezler, çalışanlara yardım etmek için bir dizi yüksek kaliteli destek ve iş arayanlar ile işletmelere kolay erişim esaslı hizmet anlayışı ile katkıda bulunmaktadır. İşletmelere ayrıca kalifiye çalışan bulmada, iş arayan ve işçilerin kariyerlerini geliştirme noktasında eğitim ve istihdam desteği sağlamaktadır. Bu servisler beceri, ihtiyaç ve destekleri belirlemede işsizlik sigortası ile birlikte, kariyer danışmanlığı, iş ve meslek danışmanlığı, eğitimler hakkında bilgi ve ilgili destek birimleri ile geniş çaplı bir işbirliği vasıtasıyla hizmetlerini sunmaktadır.

İlk adım merkezleri, Birleşik Devletler ve diğer birçok topluma hitap edici niteliktedir. Bu merkezler; ilk adım merkezi, ilk adım işgücü geliştirme merkezi, ilk adım kariyer merkezi, istihdam servisi, iş servisi olmak üzere farklı şekillerde

adlandırılabilir. İsimleri farklı olsa da hepsinin ortak bir amacı bulunmaktadır. O amaç ise müşteriye anında destek esaslı hizmet anlayışıdır. İlk adım merkezleri, federal, eyalet, yerel ve özel servis sağlayıcılarının işbirliğini içeren bir yapı göstermektedir.

5.3.7 İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası programı, şartları taşımaları halinde, işsizlere temel gereksinimleri karşılayacak miktarda ödeme yapmaktadır. İşsizlik sigortası fonu, bordrolu çalışanlardan alınan vergilerle finanse edilmektedir. Kişiler, işsizlik sigortasına hak kazanmış olsalar bile otomatik olarak işsizlik sigortasının sunmuş olduğu hizmetlerden yararlanmazlar. İşsizlik sigortasına hak kazanabilmek için, son bir yıl içerisinde belirli sürelerle çalışmış olmak, işsizliğe kendi kusur ve kastıyla sebep olmamak gerekmektedir. Hükümlüler, cezaevinde buldukları süre zarfında işsizlik sigortasından yararlanmazlar.

İşsizlik sigortasından yararlanmak için ilk adım merkezlerindeki işsizlik sigortası ofisleri ile irtibata geçilmelidir. Bazı eyaletlerde telefon ya da internet ile başvuru yapılması mümkündür.

5.3.8 Ağır Suçtan Hükümlülüğü İşverene Açıklama

Eski hükümlülerin en çok zora düştüğü nokta, potansiyel işveren adaylarına ağır suçtan dolayı giymiş oldukları hükümlülüğü ifade etmektir. Eski hükümlülerin çoğu, hiçbir zaman “herhangi bir suçtan dolayı hüküm giydiniz mi” sorusuna dürüst cevap vermezler. Sonuç olarak, işverenler bu kişilerin eski hükümlü olduklarını öğrendikleri ana kadar bu kişileri istihdam etmektedir. Eski hükümlü oldukları öğrenildiğinde işlerine son verilmektedir.

Eski hükümlüler, sadece eski hükümlü oldukları için işten çıkarılmazlar. Bunun yanında işverenlere yanıltıcı bilgi vermeleri sonucunda da işten çıkarılırlar. İşverenler bazen, eski hükümlüleri sırf doğru sözlü oldukları için istihdam ederler.

Ağır bir suçtan hüküm giymiş olduğunu söyleyip söylememek kişiye kalmıştır. Ancak bilinmektedir ki, dürüst davranmak en iyi politikadır. Eski hükümlü kişinin kendini, beceri ve vasıflarıyla işverenin beklentilerine cevap veren bir değer olarak görmesi gerekmektedir. Bu kişilerin ihtiyacı olan tek şey yetenek ve becerileri

hususunda kendisine güven duymak ve işverene kendini başarılı bir şekilde ifade etmektir.

Federal iş fırsatı vergisi kredisi (Work Opportunity Tax Credit), iş bulmakta güçlük çeken eski hükümlülere, gereken desteği vermektedir. Federal birleşme programının (Federal Bonding Program) uygulandığı eyaletlerde, bu program ağır suçlardan hüküm giymiş eski hükümlülere, kendi iş sigortaları gereken desteği sağlayamaması durumunda işverenlere gerekli katkıyı sağlayarak, eski hükümlülerin işe alınmasını kolaylaştırır.

5.4 ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAM FIRSATLARI⁸²

Sabika kaydı, iş başvurusu yapanlar için önemli bir engel iken bu dezavantajlı durumu bazı eyaletler yasal düzenlemeler ile ortadan kaldırmıştır. Örneğin Florida'da kişiler işe girerken şayet salıverilmelerinin üzerinden üç yıl geçmiş ve diğer şartları da taşıyor ise dezavantajlı durum ortadan kalkmaktadır. Ancak iş başvurusunda bulunanlar rehabilite edildiklerini gösteren belgeleri ilgililere sunmak zorundadır.

5.4.1 Rehabilitasyonun İspatı

Rehabilitasyonun ispatı, eski hükümlülerin işe girmelerinde dezavantajlı durumu ortadan kaldırırken aynı zamanda bu kişilerin toplum için potansiyel tehlike olmadıklarını ispatlamaktadır. Eyaletler, düzenledikleri çeşitli belge ve sertifikalarla bu bireylerin topluma uyum sürecine katkı sağlamaktadır.

Kaliforniya, Illinois, New Jersey, New York, Kuzey Carolina ve Ohio eyaletlerinde eski hükümlülere rehabilite edildiklerini gösteren belgeler verilmektedir. New York yasaları gereği bu belgeleri mahkemeler ve denetimli serbestlik makamları vermektedir. Şayet hükümlülerin daha önce başka suçlardan kaynaklanan mahkûmiyeti varsa bu kişiler bu belgeleri alabilmek için asgari bekleme süresinin dolmasını beklemek zorundadır.

Arkansas'da kişiler salıverilmelerinin üzerinden beş yıl geçtikten sonra, bu süre zarfında herhangi bir suça karışmamış iseler rehabilite edilmiş sayılırlar Minnesota,

---

⁸² <http://www.ncsl.org/documents/cj/pew/ex-offenderreport.pdf>, (08.05.2014).

Montana ve New Mexico’da aynı şekilde belirli sürelerin sonunda buna benzer belgeler verilmektedir.

New Jersey’de kişiler rehabilite edildiklerine dair cezaevi içinde ve dışında iyi hallerini ve katılmış oldukları eğitimleri başarıyla tamamladıklarını gösteren, denetim ve gözetim birimlerinden alınan belgelerle rehabilite edildiklerini kanıtlayabilirler. Kuzey Dakota’da da rehabilite edildiklerini benzer belgelerle ispatlayabilirler.

5.4.2 Uygulamalar

Eyaletler sabıka kayıtlarının önem derecesini sınırlandırabilir. Connecticut, Hawaii, Massachusetts, New Mexico, Minnesota, Columbia bölgesi ve diğer bazı şehirler, işe giriş sürecinde sabıka kaydının öneminin sınırlı düzeyde olduğu yerlerdir.

5.4.3 Sabıka Kaydının Silinmesi

Sicil kaydının silinmesi suretiyle bu kayıtlara ulaşılması engellenir. Böylelikle sicil sorgulamalarında ve işe girişlerde sicil kaydı listelenemez. Bu işlem, suça karışmış insanların seçme ve seçilme gibi bazı vatandaşlık haklarını da yeniden kazanmalarını sağlamaktadır. Çok az eyalette, üst mahkemeler tarafından tutukluluk kararı bozulmadığı sürece sicil kaydı silinmez. Bazı eyaletlerde ise çok az kategoride yer alan suçlar silinebilir. Silme işlemi için suç türüne göre değişen çeşitli bekleme süreleri bulunmaktadır.

2010 yılında Massachusetts Genel Mahkemesi, sicil kayıtlarının eski hükümlülere olan etkisine atıfta bulunarak CORI (Criminal Offender Record Information)’ı temel alarak bir dizi düzenlemenin yapılmasının önünü açmıştır. Bu düzenlemeler, kısaca şu şekilde ifade edilebilir;

- Bekleme sürelerinin kısaltılması; genel suçlar için bu sürenin 15 yıldan 10 yıla düşürülmesi, kabahat suçlarında ise 10 yıldan 5 yıla indirilmesi.
- İşverenlerin, iş başvurusu yapan eski hükümlülerin sicil kaydının sorgulanabilmesi için, eski hükümlünün yazılı onayını almak mecburiyetinde olması.

- Sicil kayıtlarında aleniyet ilkesi geçerli değildir, yani isteyen herkes bu kayıtları göremez.

Bazı eyaletler, sicil kayıtlarının silinmesi ve toplumdan gizlenmesi mekanizmasını, uyuşturucu tedavisi görmüş suçlular için uygulamıştır. Arkansas ve New York'ta mahkemelere uyuşturucu tedavi programını başarılı bir şekilde tamamlayan eski hükümlülerin sicil kayıtlarını silme yetkisi verilmiştir. Colorado ve Nevada eyaletlerinde hükümlülük sonrası bekleme süresi kısaltılmıştır.

5.4.4 Beceri Eğitimi ve Uyum Servisleri

Cezaevi ve toplum odaklı eğitim ve mesleki deneyim programları, eski hükümlülerin işgücü piyasasındaki rekabetçi ortamda dezavantajlı durumlarını ortadan kaldırmaya yarayan araçlardır.

2008 yılında Ohio Eyaleti Genel Kurulu; oluşturmuş olduğu Eski Hükümlülerin Uyum Koalisyonu vasıtasıyla uzun dönemde eski hükümlülerin eyalet ekonomisine olan katkısını gösteren bir rapor hazırlatmıştır. Bu Koalisyon, raporunda mevcut kaynakların ve teknik imkânların eski hükümlülerin topluma kazandırılmasında nasıl kullanılabileceği noktasında öneriler sunmaktadır. Uyum programları; eğitimin, ailenin, sağlıklı yaşamın, uyuşturucu madde tedavisinin iş olanaklarının ve konut yardımının önemine dikkat çekmektedir.

5.4.5 Federal Destek

2007 yılındaki “İkinci Şans Hareketi” yerel hükümetlerden ve halk tabanlı organizasyonlardan önemli destek görmüştür. Uygulanan programlar çerçevesinde tahliye edilmeden altı ay önce başlayan haftalık derslerde para yönetimi ve mevcut işgücü piyasası koşulları ile ilgili bilgiler verilmektedir. Hükümlüler ayrıca kişisel uyum planlarını geliştirebilmek için uyum koçları refakatinde çalışmaktadırlar. Salıverilmeye kadar söz konusu çalışmalar sürmektedir.

Ulusal istihdam yasası kapsamında yürütülen proje faaliyetlerine göre, Amerika'daki yetişkin bireylerin dörtte birinin sabıka kaydı bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu proje ayrıca, eski hükümlülerin iş sahibi olma sürecinde işverenlerin sorumluluğuna ve işveren teşviklerinin önemine dikkat çekmektedir.

5.5 DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ

5.5.1 Karşılaştırmalı Hukuktaki Durum

1960 yılında Londra ve 1965 yılında ise Stockholm Birleşmiş Milletler (BM) Kongrelerinde kısa süreli hapis cezalarının tamamen kaldırılması önerilmiştir. Uzun zamandan beri Alman ceza hukuku öğretisinde kısa süreli hapis cezaları için yeni alternatifler önerilmiş ve bu kapsamda özellikle 1962 tarihli Alternatif Ceza Kanunu Tasarısında hapis cezalarının altı aydan başlaması öngörülmüştür. Bununla birlikte, bu önerinin, özellikle de cezanın genel önleme amacı açısından ortaya çıkaracağı sorunlar üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Bu durum, kısa süreli hapis cezalarının, bir süre daha reform tartışmalarının odak noktasını oluşturmaya devam edeceğini göstermektedir.⁸³

Yapılan BM Kongrelerinde kısa süreli hapis cezalarının, tamamen ortadan kaldırılması ve bu cezalar yerine yeni seçenekler üzerinde durulması gerektiği gündeme getirilmişse de kısa süreli hapis cezalarının tamamen ortadan kaldırılmasının ortaya çıkarabileceği olası sorunların üzerinde yeterince tartışılmaması üzerine bu konu tartışılmaya devam etmektedir.

1960'lı yılların sonlarına gelindiğinde, hapis cezalarının çektirilmesi ve bunların infazından elde edilen sonuçlar açısından suç politikasının bir kriz içerisine girdiği görülmektedir. Sanayileşmiş batılı ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde olağanüstü artan suçluluğun tehdit edici boyutlara ulaşması ve tekerrür oranının giderek artış göstermesi, bu durumun en önemli nedenleri arasındadır. Suçluluk oranındaki bu artış, birçok ülkede yargı organlarının iş yükünün oldukça artmasına neden olmuştur.⁸⁴ Yargı organlarının iş yükü, günümüzde de oldukça fazladır. Her gün çeşitli nedenlerle, çok sayıda kişi suç işlemekte bunun sonucunda da yasal süreçler tamamlandıktan sonra yargı organlarının önüne çıkarılmaktadır.

Uluslararası terörizm ve organize suçluluk gibi cezai müeyyidelerin yeterince etkili olmadığı yeni suçluluk biçimleriyle karşılaşılması, suç politikasının içine düşmüş olduğu krizin bir sonucu olarak o güne kadar hapis cezalarının ve bunların infazının yeniden topluma kazandırıcı gücüne güvenen birçok ülkede söz konusu cezalar ve

---

⁸³ Öztürk, Bahri; Erdem, M. Ruhan; **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbir-leri Hukuku**, 8. Baskı, Ankara 2005, s.272.

⁸⁴ Öztürk; Erdem, **age.**, s.273.

bunların infazı açısından yeni alternatif arayışları belirmiştir. Bu noktada kısa süreli hapis cezalarına seçenek olarak, erteleme, para cezası, çalışma cezası ve özgürlüğü sınırlayıcı başka yaptırımlar gündeme gelmiştir.⁸⁵ Günümüzdeki duruma bakıldığında uluslararası terörizm ve organize suçların, önemini koruduğu ve bu türden suçlarla ilgili olarak çeşitli ülkelerde, farklı zamanlarda büyük yankı uyandıran olaylar yaşanmaktadır.

Hapis cezaları, esas olarak son çare olarak görülmekte ve birinci derecede bir yaptırım olarak sadece önemli suçlarda, tekrürde ve tehlikeli şiddet suçlarında gündeme gelmektedir. Böyle olmakla birlikte gerek genel ve gerek özel önleme düşüncesiyle, hapis cezalarından tümünden vazgeçilmesi mümkün değildir. Hollanda ve İsveç'te olduğu gibi, eğer genel önleme açısından hapis cezası kaçınılmaz ise, hapis cezasının olumsuz etkilerini sınırlı bir çerçevede tutmak için hapis cezalarına mümkün olduğunca kısa süreli olarak hükmedilmektedir.⁸⁶ Hollanda ve İsveç örneklerinden de anlaşılacağı üzere, mümkün mertebe, hapis cezası yerine başka alternatifler üzerinde durulmaktadır. Ancak hapis cezası mutlaka uygulanmak zorunda ise, hapis cezalarının hükümlüye ve kamuoyuna olan olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla, hapis cezaları olabildiğince kısa süreli olarak uygulanmaya çalışılmaktadır.

Kısa süreli hapis cezalarının olumsuz neticelerini dikkate alan kanun koyucular, diğer seçenek yaptırımların kısa süreli hapis cezasına göre öncelikli olacağına dair koşullar getirmektedir. Buna örnek olarak Alman Ceza Kanunu gösterilebilir. Söz konusu Ceza Kanununa göre mahkeme; bir aydan fazla ve altı aydan az kısa süreli hapis cezasına, fail üzerinde etkide bulunmak veya hukuk düzenini savunmak açısından bu cezaya mahkûmiyeti zorunlu kılan fiile veya failin kişiliğine haiz özel durumlar varsa, özel nitelikleri kıldığı takdirde hükmedebilmektedir. Şayet bu koşullar yoksa hapis cezasına değil, para cezasına hükmetme imkânı bulunmaktadır.⁸⁷ Alman Ceza Kanunundaki bu düzenleme de mümkün olduğunca hapis cezasının uygulanmadığını, bunun yerine para cezası gibi diğer seçenek yaptırımlar uygulanmaktadır.

---

⁸⁵Öztürk; Erdem, **age.**, s.273.

⁸⁶Öztürk; Erdem, **age.**,s.273-274.

⁸⁷Öztürk; Erdem, **age.**,s.273-274.

Almanya'daki uygulamaya benzeyen uygulamalar Avusturya, Portekiz, Polonya, Hollanda, İngiltere ve ABD'de de uygulanmaktadır. Aşağıda bu husus, biraz daha ayrıntılı olarak ifade edilmektedir.

Avusturya Ceza Kanunu, beş yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlar için para cezaları lehine biçimsel bir öncelik şartı öngörmektedir. Buna göre, suçun beş yıldan daha fazla hapis cezasını gerektirmemesi halinde, altı aya kadar hapis cezasına, ancak genel veya özel önleme nedenleri bunu zorunlu kılıyorsa, karar verilebilmektedir. Benzer yöndeki düzenlemeler, Portekiz ve Polonya Ceza Kanunlarında da görülmektedir. Hollanda, İngiltere ve ABD'de kısa süreli hapis cezalarını sınırlandırma amacını taşıyan bir suç politikası anlayışı görülmektedir.⁸⁸

Denetim altında erteleme adı verilen kontrollü serbestlikte ise, hükümlü, bazı sorumlulukları yerine getirmeye zorlanmaktadır. Belirli bir yerde ikamet etmek ya da ikamet etmemek, alkol tedavisine tâbi tutulmak, bir eğitim programını takip etmek ya da mağdura verilen zararı gidermek gibi yükümlülükleri yerine getirmek mecburiyetindedir.⁸⁹ Kontrollü serbestlik sistemi ile kişiye, tedavi olma, belirli eğitimleri alma gibi çeşitli mecburiyetler yüklenerek cezaevinde tutulmak yerine kişisel gelişimine yardımcı olacak tedbirler uygulanmaktadır.

İngiltere, ABD ve özellikle Kanada'da yürürlükte bulunan kontrol altında serbestlikte (probation), mahkûm hakkında çeşitli yükümlülükler uygulanmaktadır. Söz konusu bu yükümlülükler, hapis cezasıyla birleştirilmemiştir; ancak onların ihlal edilmesi durumunda, hapis cezasının infazı söz konusu olmaktadır.⁹⁰

5.5.2 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Denetimli serbestlik ABD'de alternatif cezaların en önemlilerinden birisidir. Denetimli serbestliğin en önemli özelliği, hâkimin denetimli serbestlik koşullarını her suçlunun özelliğine göre belirleyebilmesidir. Bu noktada şu örnek verilebilir. 1984 yılında Kuzey Carolina'da kırk yaşındaki bir doktorun içkili olarak kullanmış olduğu otomobil ile bakmakla yükümlü olduğu ailesi olan bir kişinin ölümüne sebep olduğu

---

⁸⁸Öztürk; Erdem, *age.*, s.273-274.

⁸⁹Pradel, Jean; Çağdaş **Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İSİSC Kollokyumlarının Sentez Raporu**, Çeviren; Sulhi Dönmezer, 1. Baskı, İstanbul 2000, s.133.

⁹⁰Pradel, *age.*, s.134.

olayda; hâkim, doktoru beş yıl süreyle denetimli serbestliğe ve bu süre boyunca kişinin ailesine otuz yıl boyunca, yılda 25.000 Dolar ödemeye mahkûm etmiştir.⁹¹Denetimli serbestliğin en önemli özelliği olarak ifade edilmiş olan, her suçlunun özelliğine göre, denetimli serbestliğin koşullarının belirlendiğini gösteren bu örnekteki suçlu olan doktorun gelir durumunun iyi olması nedeniyle ve mağdurun ailesinin de ekonomik açıdan korunması hasebiyle otuz yıl boyunca 25.000 Dolar ödemeye mahkûm edilmiştir.

Denetimli serbestlik sisteminin özel bir şekli de, genellikle düşük risk grubundaki suçlulara uygulanan yoğun gözetimdir. Bu uygulama ile sözü geçen riski kontrol altına alarak toplumun korunması amaçlanmaktadır. Yoğun gözetim programına dâhil olan hükümlüler, basit denetimli serbestlikten farklı olarak çalışmak zorunda olup, bunlara çok sıkı kurallar uygulanmaktadır. Buna aykırılık halinde ise hapis cezası uygulanmaktadır. Yoğun gözetimin başarısı, iyi yetişmiş gözetim görevlilerine ve onların sayısının yeterli olmasına bağlıdır.⁹²

Yoğun gözetim uygulaması ile ilgili bilgi verdikten sonra, bir örnek vererek uygulamanın daha iyi anlaşılması sağlanabilir. İllinois'teki programda, hükümlü ve gözetim görevlisi haftada en az beş defa yüz yüze görüşmek zorunda olduğu için, her bir görevlinin sorumluluğuna yirmibeş kişi verilmiştir. Yoğun gözetim programlarının devlete maliyeti azdır. Hürriyeti bağlayıcı cezalara oranla %15 ilâ %75 arasında bir tasarruf sağlamaktadır.⁹³ Bu programlar ile hem toplum korunmakta hem de devlet tarafından karşılanan maliyetler azalmış olmaktadır.

ABD'de, cezaevine bağlı toplumsal yardımcıları (institutional parole officer), infazın başlangıcından itibaren hükümlüler ile temas geçmekte ve cezanın çekilmesi süresince ortaya çıkabilecek sorunları aşma konusunda hükümlülere yardımcı olmaktadır. Tahliye yaklaşınca, bu toplumsal yardımcıları, lüzum görülürse, şartlı salıverilme devresinde eski hükümlüye yardım etmekle görevlendirilecek olan gözetim görevlisi (parole officer) ile iş bulma memuru veya dairesi ile temas kurmaktadır.⁹⁴

---

⁹¹Demirbaş, Timur; **İnfaz Hukuku, Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi**, Ankara 2003, s.445- 446.

⁹² Demirbaş; **age.**,s.446.

⁹³ Demirbaş; **age.**,s.446.

⁹⁴ Tosun, Öztekin (Çeviren); **Suçluların Cezaevinde İyileştirilmesinde Yeni Yöntemler**, İstanbul 1967, s.157.

Toplumsal yardımcılarının, hükümlülerle irtibat kurarak, onlara yardımcı olmaları ve gerek duyulması halinde iş bulma memuru ile hükümlünün infaz kurumundan ayrılmasından sonraki süreçte iş yaşamı konusunda iletişime geçmesi, hükümlülere yönelik olarak sağlanan önemli bir destektir.

İş bulma daireleri (job placement units), cezaevleri için çalışmakta olup, hükümlülerin salıverilmeleri halinde onları işe yerleştirme konusunda uzmanlaşmışlardır. Söz konusu iş bulma bürolarının çalışanları; işverenlerle, sendikalarla ve devletin resmi iş bulma daireleriyle temas halindedirler. Ayrıca, infaz kurumundan salıverilen hükümlüye, infaz kurumunda iken çalışması karşılığında almış olduğu ücretten yapılan kesintilerden başka, karşılıksız veya borç para vermek suretiyle daha fazla yardım sağlanabilmektedir. 1951 yılındaki kanun uyarınca, tahliye olan hükümlüye, iş kurmasında yardımcı olmak üzere sağlanan bu parasal yardım için, örneğin kantin işletilmesinden elde edilen gelirlerden pay verilmesi öngörülmektedir.⁹⁵ ABD’de uygulanan bu sistemin, Türkiye’de de verimli bir şekilde uygulanması, eski hükümlü istihdamını arttırabilir. Bunun için, İŞKUR ile cezaevleri arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü eski hükümlü istihdamını arttırmanın en önemli koşullarından bir tanesi de kurumlar arasındaki iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesidir.

5.5.3 İngiltere

İngiltere’de suç politikasının temel amacı, kısa süreli hapis cezalarının azaltılmasıdır. İngiliz yasama organı, katı öncelik koşulu öngörerek mahkemeler tarafından hapis cezasının en son başvurulabilecek yaptırım olmasını amaçlamıştır. Bu itibarla, ilk kez suç işleyen yetişkinler için hapis cezasına, ancak diğer cezalar elverişli görünmüyorsa hükmedilebilmektedir.⁹⁶ Bu noktada, denetimli serbestlik uygulanabilmesi için gerekli plan yaş şartına ve uygulanacak olan denetimli serbestlik süresine değinmek gerekmektedir. İngiltere’de, en az onaltı yaşında olan her suçlu, kabul etmesi durumunda, altı aydan üç yıla kadar denetimli serbestliğe mahkûm edilebilir.⁹⁷

“Hükümlü Değerlendirme Sistemi” İngiltere denetimli serbestlik hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu bu sistem 1998 yılında kullanılmaya başlanmıştır.

---

⁹⁵ Tosun; *age.*,s.158.

⁹⁶ Öztürk;Erdem, *age.*,s.274.

⁹⁷ Pradel; *age.*,s.134.

Sistem; hükümlüleri yeniden suç işleme ve zarar verme risklerine göre sınıflandırmak suretiyle, hükümlülerin yeniden suç işleme olasılığını tespit etmek amacıyla uygulamaya konulmuştur. Ayrıca hükümlünün göstermiş olduğu gelişmeler düzenli olarak değerlendirilmekte ve bunun sonucunda denetim planında gerekli olan değişiklikler yapılabilmektedir.⁹⁸ Ülkemizde de buna benzer bir sistemin uygulanması ve sistemin çıktılarının iyi bir şekilde analiz edilerek, eski hükümlülerin yeniden suç işlemelerinin önüne geçilmesi noktasında verimli bir çalışma yapılabilir.

Hükümlü değerlendirme sisteminin üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; hükümlünün yeniden suç işleme riski, zarar verme riski ile öz değerlendirilmedir. Bu sistemde; suçla ilgili bilgiler, suçun nedeni ve hangi koşullarda işlendiğine, suçun analizine ilişkin bilgiler, hükümlünün yaşadığı yerle ilgili bilgiler, hükümlünün eğitim durumu ile istihdam edilme bilgileri, mali durumu, yaşam tarzı ve arkadaşları ile ilgili ilişkileri, uyuşturucu madde ve alkol kullanımı ile ilgili bilgiler, duygusal durumu, düşünce ve davranışı ile ilgili bilgiler ve sağlık durumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.⁹⁹ İfade edildiği üzere üç bölümden oluşan hükümlü değerlendirme sistemi; hükümlünün istihdam durumundan, sağlık durumuna, eğitim durumundan, arkadaşlarıyla olan ilişkilerine kadar ayrıntılı bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgilerden yararlanılarak, hükümlülere yönelik olarak atılacak adımların daha iyi sonuçlar vermesi olasıdır.

İngiltere’de, cezaevinden çıkan hükümlüler bir yıllık zorunlu bir salıverilme sonrası korumaya (after-care) tabi tutulmaktadırlar. “Advisory Council on the Treatment of Offenders”, haklarında zorunlu salıverilme sonrası yardım öngörülen eski hükümlüleri tercih sırasına göre şu şekilde sıralamıştır; ikinci suçunu işleyenler, dört sene ve daha uzun süre cezaevinde kalanlar, 21-26 yaş arasındaki mükerrirler, cezası bir yıl veya daha fazla olmak şartıyla üçüncü suçunu işleyenler, dördüncü suçunu işleyenler.¹⁰⁰ Bu yöntemle hükümlülerin, tahliye sonrasında belirli bir süre zarfında takip edilerek rehabilitasyon sürecinin sağlıklı bir şekilde işletilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle tahliye öncesinde koruma altına alınan hükümlüler, tahliye sonrasında da belirli sürelerle korunmuş olmaktadır.

⁹⁸Kamer, V. Kadri; “İngiltere Ziyareti İzlenimleri”, **Sesleniş Gazetesi**, 15 Mart 2006, Yıl: 4 Sayı: 48, s.5.

⁹⁹Kamer; **agm.**,s.5.

¹⁰⁰Gölcüklü, Feyyaz; **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara 1966, s.165 vd.

5.5.4 Almanya

Almanya’da, salıverildikten sonra hükümlünün topluma yeniden kazandırılmasına yardım görevi Cezaevi Danışma Kurullarına verilmiştir. Bu danışma kurullarına infaz görevlileri üye olamazlar. Bu kurullar; infazın düzenlenmesinde ve mahkûma yön gösterme konusunda yardımcı olmak, kurum yöneticisine önerilerde bulunmakla görevlidir. Danışma Kurulu; yerel işçi ve işveren birlikleri, meslek kuruluşları, spor birlikleri, dini cemaatler ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinden oluşmaktadır.¹⁰¹ Bu Kurullara, infaz görevlilerinin üye olmaması, hükümlülerle kurulacak iletişimin daha sağlıklı yürütülmesi noktasında yararlı bir uygulamadır. Çünkü infaz görevlilerinin yerine, hükümlülere daha iyi bir bakış açısıyla yaklaşan ve sosyal yönü daha ağır basan çeşitli sivil toplum örgütlerinin Kurul içerisinde yer alması, faydalı sonuçlar doğurabilecek bir yaklaşımdır.

İş bulma yükümlülüğü kamusal iş bulma kurumuna aittir, ancak infaz kurumu iş bulma kurumuyla iletişime geçmelidir. İnfaz kurumu, hükümlüye doğrudan iş temin edemez. Ancak, hükümlünün topluma yeniden entegrasyonu açısından gerekiyorsa ya da uygun olacağı düşünülüyorsa, infaz kurumu, hükümlünün bağlantı kuracağı bir kişi (bezugs person) belirler. Bu tür kişisel bağlantıların cezaevi sonrasındaki hayata geçişi ve toplumsal uyumu kolaylaştıracağı varsayılmaktadır. Ancak bu ilişkinin başarılı olabilmesi için, hükümlü salıverilmeden önce harekete geçilmesi uygun görülmektedir.¹⁰² Ülkemizde hükümlüler, tahliyelerinin ardından İŞKUR’ a başvurarak, Kurumun işe yerleştirme, aktif işgücü politikaları kapsamındaki hizmetleri ile iş ve meslek danışmanlığı gibi çeşitli hizmetlerinden yararlanabilmektedir.

Salıverilme hazırlıkları için kurum müdürü altı aya kadar özel bir izin olanağı sağlayabilir, güvenlik gözetimi altındaki bireyin salıverilmesini denemek ve hazırlamak içinse infaz yumuşatılabilir ve bir aya kadar özel bir tatil olanağı sağlanabilir. Hükümlüler, salıverilme anında da birtakım maddi yardımlar almaktadır. İhtiyaç duyulması halinde, tahliye anında; seyahat giderleri, yeterince kıyafet ve dışarıdaki yaşama uyum sağlamasında gerekli olan yardım infaz kurumu tarafından

---

¹⁰¹webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/5_6.pdf, (06.05.2014).

¹⁰²webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/5_6.pdf, (06.05.2014).

sağlanmaktadır. Seyahat giderleri; kamusal ulaşım araçlarının en ucuz sınıfı için geçerli olan yol ücreti ile seyahat esnasındaki zorunlu harcamalardan oluşmaktadır.¹⁰³

Salıverilmeden sonraki intibak dönemi için ödenen ücretin miktarının takdirinde; hükümlülük süresi, hükümlünün kişisel olarak yaptığı iş, kendi parasıyla yaptığı tasarrufun miktarı ve hükümlülük süresindeki infaz kurumunun parası göz önüne alınmaktadır. Daha çok hükümlünün cezaevindeki çalışmalarından tasarruf edilerek biriktirilen, serbest bırakılma anında tamamen veya kısmen hükümlünün kendisine veya gözetim makamına ödenen ve serbest bırakıldıktan sonraki ilk dört hafta süresince eski hükümlünün geçimini sağlamaya yetecek kadar olan bu para için, cezaevinde bir fon oluşturulmakta ve ödeme bu fondan yapılmaktadır.¹⁰⁴

Almanya'daki Ceza Danışma Kurulları, eski hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmaları sürecine, kamu otoritesine destek olmak için özel kuruluşları da dâhil etmektedir. Kurul üyeleri, sunmuş oldukları öneriler ile hükümlülerin rehabilitasyonuna katkı sunmaktadırlar. Hükümlülerin, cezaevlerinde çalışarak gelir elde etmeye güdülenmesi için gerekli çalışmaların yapılması, kazanç elde etmenin yanı sıra, kişinin kendisini daha mutlu ve huzurlu hissetmesine yardımcı olabilmektedir.

5.5.5 İtalya

İtalya'da 1981 tarihli kanuna göre, hâkim, altı aya kadar hapis cezası yerine yarı özgürlük (semi detenzione), üç aya kadar hapis cezası yerine denetimli özgürlük (liberta controllata) ve bir aya kadar hapis cezası yerine de para cezasına hükmedilmektedir. Böyle olmakla birlikte seçenek yaptırımlar lehine hâkimi bağlayıcı bir öncelik koşulu bulunmayıp, bunların uygulanması, daha çok hâkimin takdirine bırakılmıştır.¹⁰⁵ İtalyan sistemi, kısa süreli hapis cezaları yerine denetimli serbestlik ve para cezasına hükmedilmesi yönünde tavır almış olsa da bu durum, bağlayıcı değil, hâkimin takdirindedir.

İtalya Anayasa Mahkemesi 1979 tarihli bir kararı ile ödeme gücü bulunmayan hükümlülere para cezası yerine hapis cezasına hükmedilmesine olanak sağlayan düzenlemeyi anayasaya aykırı bulmuş ve ödenmeyen para cezasının yerine geçen hapis

¹⁰³webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/5_6.pdf, (06.05.2014).

¹⁰⁴webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/5_6.pdf, (06.05.2014).

¹⁰⁵Öztürk; Erdem, **age.**,s.275-276.

cezasının yerine başka yaptırımların öngörülmesi gerektiğine işaret etmiştir. İşte bunun sonucu olarak 1981 tarihli kanun, para cezasının ödenmemesi durumunda denetimli serbestlik yoluyla hükümlünün talebi üzerine cezanın çalışma cezasına (lavoroso stitutivo) dönüştürülmesine imkân tanımıştır.¹⁰⁶ Anayasa Mahkemesinin bu kararı, adalet açısından oldukça yerinde bir karardır. Önceki düzenlemede ödeme gücü bulunmayan insanlar, hapis cezasına mahkûm ediliyorken, yeni düzenleme ile bu durumun çalışma cezasına evrilmiş olması, daha adil olmasının yanında, hükümlüyü, çalışmaya sevk ettiği için de çalışma isteğini canlı tutması açısından oldukça değerlidir.

1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu 149 uncu maddede; her mahkeme nezdinde bir koruma kurulu oluşturulması öngörülmüş ve bu kurula; salıverilen hükümlülere, gerekmesi durumunda sürekli bir iş bularak yardım etmek, tutuklu ve hükümlülerin ailelerine her türlü yardım ve hatta nakdi yardım görevleri verilmiştir. Bu şekilde, koruma ve yardım kurulları yalnızca salıverilen hükümlülere değil, aynı zamanda cezalarını çekmekte olan hükümlülerden aileleri yardıma muhtaç olanlara da yardım etmektedir. Bu kurul, savcının başkanlığında iki hâkim, cezaevi müdürü ve diğer görevli kişilerden oluşmaktadır.¹⁰⁷ İŞKUR'un da içerisinde bulunduğu Koruma Kurulları; ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin iş bulmalarında, meslek edinmelerinde ve buna benzer konularda faaliyette bulunmaktadır. Bu itibarla, ülkemizdeki koruma kurulları ile İtalya'da bulunan koruma kurullarının benzer işlevlere sahip olduğu görülmektedir.

5.5.6 Fransa

1975 tarihli Reform Kanunu ile hapis cezalarına seçenekler öngörülmüştür. Ancak buna rağmen, Fransa'da kısa süreli hapis cezaları önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu durumun nedeni adı geçen Kanunun öngörmüş olduğu seçeneklerin uygulamada fazla rağbet görmemesidir. Bu Kanunda altı aya kadar hapis cezalarının infazı için yarı özgürlüğe karar verme olanağı bulunmaktadır. Hükümlü, gündüz işine veya eğitimine devam edebilir; ancak boş zamanlarını ve hafta sonlarını infaz kurumunda geçirir. Söz konusu Kanun çıkmadan önce Fransa'da hapis cezalarına tek alternatif, para cezası ve erteleme idi.¹⁰⁸ 1975 tarihli Kanun ile kısa süreli hapis cezaları yerine öngörülen

¹⁰⁶Öztürk; Erdem, *age.*, s.275-276.

¹⁰⁷ Taner, Tahir; *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, 3. Bası, İstanbul 1953, s.608.

¹⁰⁸Öztürk; Erdem, *age.*,s.274-275.

seçenek yaptırımların çeşidi artırılarak, denetimli serbestlik uygulamalarının kapsamı genişletilmiştir. Bu anlamda bu durum, Fransa'da denetimli serbestlik sisteminin yaygınlaşması anlamında önemli bir adımdır.

1975 tarihli Reform Kanunu, hapis ya da para cezası yerine başvurulabilecek bir temel ceza olarak ek ceza veya güvenlik tedbiri şeklinde başvurulmuş bazı yaptırımlara hükmetme imkânı tanımıştır. Bu yaptırımlar; belirli bir mesleğin icrasının yasaklanması, sürücü belgesinin geri alınması, araç kullanma yasağı, silah taşıma yasağı, araçların müsadere edilmesi ve av izninin geri alınması olarak ifade edilebilir. Ancak, mahkemeler çoğu kez bu olanakları kullanmamıştır. 1983 tarihli Kanunla bu konuda bir gelişme kaydedilmiştir. Buna göre; 40 saatten 240 saate kadar olan hapis cezası yerine hükümlünün kamu yararına ücretsiz olarak çalıştırılmasına yer verilmiştir.¹⁰⁹ Reform Kanununun teorik anlamda denetimli serbestlik uygulamalarına yer vermekle birlikte, bu uygulamaların hükümlülere uygulanmamasında, hâkimlerin takdir yetkisinin neden olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de 40 saatten 240 saate kadar olan hapis cezası yerine, hükümlünün kamu yararına bedelsiz olarak çalıştırılması, hem kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi ve hükümlünün çalışmaya teşvik edici etkisi olması hasebiyle önemli bir gelişmedir.

Fransa'daki Ceza Sonrası Komitelerinin hatalı bir şekilde kurulduğu, çünkü bunlara bir yargıcın başkanlık ettiği ve toplantıların Adalet Sarayında yapıldığı, oysa eski hükümlülerin ne yargıcı ne de Adalet Sarayını görmek istemedikleri, bu faaliyetin Çalışma Bakanlığına verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Pek çok ülkede bu faaliyeti yürütecek özel derneklerin bulunmaması ya da yapmış oldukları faaliyetlerin yetersiz olması dolayısıyla, koruma ve yardım konusunu devlet bizzat ele almıştır. Ancak, devlete ait bir görev olarak nitelendirilen tahliye sonrası yardım ve koruma faaliyetine özel derneklerin de katılması halinde, rehberlik ve koordinasyon işlevinin mutlaka devlet tarafından yerine getirilmesi istenmektedir.¹¹⁰ Tahliye sonrasındaki süreçte, devletin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da etkin bir şekilde varlık göstermesi, eski hükümlülerin karşılaşmış oldukları sorunların çözümü noktasında önem arz etmektedir. Bu yönde aktif rol alabilecek dernek, vakıf vb. kuruluşlar, hem devletin işini kolaylaştırır hem de eski hükümlü insanlara verilmiş olan desteğin, daha iyi seviyelerde olmasına yardımcı olabilir.

¹⁰⁹ Öztürk; Erdem, *age.*,s.274-275.

¹¹⁰ Gölcüklü; *age.*,s.166-167.

5.5.7 Denetimli Serbestlik Sistemi İle İlgili Uluslararası Belgeler

Denetimli serbestlik uygulamaları ile ilgili olarak çeşitli ülkelerdeki uygulamaları ifade ettikten sonra, bu konudaki uluslararası belgelere değinmekte yarar bulunmaktadır.

Hükümlüler hakkında uygulanacak hapis dışı tedbirler hakkında uluslararası belgelerde çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler şu şekildedir;¹¹¹

a) Birleşmiş Milletler Hükümlülerin İyileştirilmesi İçin Asgari Standart Kuralları: Bu kararların 79, 80 ve 81 inci maddeleri; hükümlülerin salıverilme sonrasında topluma kazandırılmalarını ve buna kamu kurumu dışındaki gönüllü kuruluşların da yardım etmesini, eski hükümlülere çalışacakları bir iş sağlanmasını öngörmektedir.

b) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince R (87) 3 sayılı Avrupa Cezaevi Kuralları: Söz konusu bu kararların 87, 88 ve 89 uncu maddeleri; tüm hükümlülerin salıverilme sonrası topluma ve aile yaşamına uyumlarının kolaylaştırılmasını, uzun süreli hapis cezasına hükümlü olanların etkili bir sosyal desteği de içeren denetim altında cezalarının yerine getirilmesini düzenlemektedir. Ayrıca; koşullu salıverilme olanağının bulunmasını, salıverilenlerin toplumdaki yerlerini alabilmeleri için sosyal hizmetler ve diğer kuruluşlarla işbirliği yapılmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

c) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (2000) 22 sayılı Kamusal Cezalar ve Tedbirler Hakkında Avrupa Kurallarının Uygulamasının Geliştirilmesi Tavsiye Kararı: Üye devletlere, hapis cezası dışında çeşitli tedbirler düzenlemelerini ve kısa süreli hapis cezalarından kaçınmalarını tavsiye etmektedir. Bu kapsamda tutuklamaya ve hapis cezasına alternatif önlemlerin türleri de belirtilmiştir.

Yukarıda ifade edilen bu belgelerden; çağdaş ülkelerde uygulanan cezaların, hapis cezaları ve hapis cezasına seçenek tedbirler olarak iki ayrı alanda infaz edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Cezaları ertelenen ve koşullu salıverilen hükümlüler toplum içinde izlenmekte ve denetim altında tutulmaktadır.

---

¹¹¹ Çolak Haluk, Uğurtan Altun; “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili İle Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 25.

ALTINCI BÖLÜM

ESKİ HÜKÜMLÜ İSTİHDAMININ ARTIRILMASI İÇİN UYGULANABİLECEK AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI, ESKİ HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONUNUN AŞAMALARI, ÖNERİLER VE SONUÇ

6.1 AKTİF İSTİHDAM POLİTİKALARI

Çeşitli nedenlerle işgücü piyasalarında aksaklıklar meydana gelebilmektedir. Bu aksaklıkların ekonomiye ve insanların yaşamlarına, psikolojilerine çok ciddi olumsuz etkileri olabilmektedir. İşte bu nedenle, devletin çeşitli araçlarla işgücü piyasasındaki aksaklıkları gidermesi büyük önem taşımaktadır. Aktif istihdam politikaları, bu noktada çok önemli bir işleve sahiptir. Aktif istihdam politikalarının ulaşmaya çalıştığı hedef, işsizliği önlemektir.

Aktif istihdam politikalarının kullanmış olduğu belli başlı araçlar şu şekilde sıralanabilmektedir;

6.1.1 Girişimciliği Destekleyici Programlar

İnsanlar bir işverene bağlı olarak çalışabilecekleri gibi, kendi işlerini kurarak da geçimlerini idame ettirebilmektedirler. Devlet, kendi işini kurmak isteyen girişimci insanları cesaretlendirmeli ve işsizliği azaltıcı önlemleri almalıdır. Bu nedenle, girişimciler, devlet tarafından maddi açıdan desteklenmektedir. Ülkemizde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla girişimciler, desteklenmektedirler. Kullandırılan krediler ve verilen hibelerle girişimciler desteklenmekte ve kendi işlerini kurmaları sağlanmaktadır.

İşverenler, çalışmamızda ifade edilen çeşitli nedenlerden dolayı eski hükümlüleri istihdam etmek istememektedir. Özel sektör işyerlerinin zaten eski hükümlü istihdam etme zorunlulukları bulunmamaktadır. Gönüllü olarak eski hükümlü istihdam eden özel sektör işyeri sayısı da yok denecek kadar azdır. Hatta kota kapsamında eski hükümlü istihdam etme zorunluluğu bulunan kamu işyerleri ise İş Kanununda yapılan değişiklikten sonra eski hükümlü istihdam etmek yerine terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralananları istihdam etmeyi tercih

etmektedirler. Kaldı ki bu değişiklikten önce bile pek çok işveren eski hükümlü istihdam etmek yerine İş Kanununun 101 inci maddesinde yer alan idari para cezasını ödemeyi tercih etmiştir. Sayılan bu nedenlerden dolayı eski hükümlülerin istihdamı düşük seviyelerde kalmaktadır.

Eski hükümlüleri, girişimcilik programlarına yönlendirmek ve girişimciliği teşvik etmek, bu kimseler arasındaki işsizliği azaltıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir. Nihayetinde eski hükümlülerin kendilerine ait bir işyeri açmasını engelleyen ya da kısıtlayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Girişimcilik bilincini, arzusunu ve cesaretini bu insanlara kazandırmak ve yaygınlaştırmak faydalı bir aktif istihdam politikası aracı olacaktır. Bu şekilde eski hükümlüler, hem kendi yaşamlarını devam ettirmek için ihtiyaç duydukları geliri elde edebilecek hem de işlerinin boyutlarını büyüttükleri ölçüde eleman istihdam edebileceklerdir. Bunun sağlamış olduğu manevi tatmin duygusu da son derece önemli bir kazanımdır.

İŞKUR tarafından açılan girişimcilik eğitimi programlarına eski hükümlülerin yoğun şekilde katılımının sağlanması ve eğitimlere başlayanların da devamlılığının sağlanması gerekmektedir. İŞKUR tarafından 2013 yılı içerisinde toplam 852 adet girişimcilik kursu açılmıştır. Bu kurslara toplam 23.571 kişi katılmıştır. Bunun 11.935’i erkek ve 11.636’sı kadınlardan oluşmaktadır. Erkek ve kadın kursiyer sayılarının neredeyse aynı olması dikkat çekicidir. Bu tür kurslara eski hükümlülerin de yoğun bir şekilde katılımının sağlanması gerekmektedir.

KOSGEB de girişimcilik eğitimleri vermektedir. Bu eğitimlere de eski hükümlülerin katılımının sağlanması ve KOSGEB kredilerinden en etkili şekillerde yararlanmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

6.1.2 Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları

Pek çok gelişmiş ülkede ücret ve istihdam sübvansiyonları aktif istihdam politikası aracı olarak kullanılmaktadır. “ABD, Almanya, Fransa, İngiltere”, ücret ve

istihdam sübvansiyonlarını bir araç olarak kullanarak emek piyasalarına müdahale eden ülkelerden bazılarıdır.¹¹²

Burada ulaşılmak istenen amaç, işsizliği azaltarak istihdamı artırmaktır. İşgücü maliyetleri düşürülerek istihdam artışının teşvik edilerek işsizliğin azaltılmasına çalışılmaktadır.

Ücret ve istihdam sübvansiyonlarının eski hükümlüleri kapsayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Ülkemizde kimi zaman bazı iş kollarında eleman temininde güçlükler yaşanabilmektedir. Örneğin madenlerde, ağır sanayide vb. fiziki açıdan ağır çalışma şartları bulunan işlerde, işletmeler kimi zaman çalıştıracak eleman bulmakta sorun yaşayabilmektedir. Bu tip işyerlerine eski hükümlülerin yönlendirilmesi ve bunu teşvik edici sübvansiyonların uygulanması, eski hükümlü istihdamını arttırıcı bir politika olacaktır.

6.1.3 Mesleki Eğitim Programları

Uygulanan mesleki eğitim programları sayesinde, işgücünün niteliği ve yeterlilik düzeyi arttırılmaktadır. Bu ise, değişen şartlara ve yaşanan hızlı gelişmelere işgücünün uyumunun sağlanması açısından son derece önemlidir. Günümüz dünyasında her geçen gün sayısız değişim yaşanmaktadır. İşgücünün de bu değişimlere ayak uydurabilmesi için mesleki eğitim programlarından yararlanılmaktadır.

Ülkemizde İŞKUR mesleki eğitim programlarının yürütücüsü konumundadır. Her yıl pek çok program açarak, mesleki eğitim faaliyetlerini yürütmektedir.

4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesinde kamu işyerlerinin % 2 oranında eski hükümlü veya terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan kişileri istihdam etme zorunluluklarının bulunduğu ifade edilmektedir. Bu zorunluluğa uymayan kamu işyerlerine Kanunda belirtilen idari para cezası uygulanmaktadır. Kamu işyerleri, kota kapsamında çalıştırmakla yükümlü oldukları bu işçileri İŞKUR aracılığıyla istihdam etmektedirler. Bu işyerlerinden kota kapsamındaki işçileri istihdam etmeyenlere kesilen idari para cezası sonucunda toplanan paralar, engelli ve eski

---

¹¹²Biçerli, M. K. ; **İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1563, 2004 Eskişehir s.74.

hükümlülerin kendi işini kurmaları, iş ve işyerlerine uyumun sağlanması gibi amaçlar için kullanılmaktadır.¹¹³

2013 yılında hükümlülere yönelik olarak toplam 112 kurs açılmıştır. Bu kurslara toplam 1.538 hükümlü katılmıştır. 1.538 kişinin 1.429'u erkek ve 109'u ise kadındır. Eski hükümlülere yönelik olarak ise toplam 7 kurs açılmıştır. Açılan bu kurslara toplam 88 kursiyer katılmıştır. Bunun 86 kişisi erkek ve 2 kişisi de kadınlardan oluşmaktadır. Hükümlülerle kıyaslandığında eski hükümlülere yönelik olarak düzenlenmiş olan kurs sayısı oldukça düşüktür. Eski hükümlülere yönelik düzenlenen kursların sayısı artırılmalı ve bu kurslara mümkün olduğunca çok eski hükümlünün katılımının sağlanması gerekmektedir.

6.1.4 Doğrudan Kamu İstihdamı

İşgücü piyasası içerisinde çeşitli nedenlerle iş bulma olasılıkları düşük olan kişiler yer almaktadır. Devlet, bu kimseleri işgücü piyasasına kazandırmak için doğrudan kamuda istihdam edebilmektedir. Fakat bu istihdam biçimi, sürekli bir iş niteliğinde değil de geçici süreli olmaktadır.

İŞKUR tarafından yürütülen “toplum yararına programlar,” bu türden istihdam biçimine girmektedir. İŞKUR, bu programlar aracılığıyla; özellikle işsizliğin yoğun olduğu dönem ve yerlerde, iş bulmaları oldukça güç olan kişileri işgücü piyasasına kazandırmaktadır.

Doğrudan kamu istihdam modelinde dikkat çeken noktalardan birisi de, bu istihdam biçiminin özel sektörün varlığına bir tehdit olmaması, özel sektörü ortadan kaldırmamasıdır. Doğrudan kamu istihdamının tek bir uygulama şekli yoktur. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren biçimlerde uygulanmaktadır. Ancak, bu modelin uygulanmasında genel ortak amaçlar bulunmaktadır. Bunlar; iş bulmakta güçlük çeken ve hâlihazırda işsiz olan kişilerin kamusal alanlarda, kamu yararına hizmet edecek şekilde ve geçici sürelerle çalıştırılmasıdır. Bu kapsamda, anılan kişiler; okul, cami, park gibi kamuya hizmet veren yerlerde istihdam edilmektedirler. Bu kişiler, bu yerlerin temizliğini, bakımını yapmaktadırlar. Ayrıca ağaçlandırma, erozyonla mücadele gibi

---

¹¹³Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik, RG. 9.1.2014-28877.

alanlarda da toplum yararına programların uygulanması mümkündür. Bu programlar aracılığıyla, hem işsizlere geçici süreyle de olsa iş imkânı sağlanmakta hem de kamunun kullanımına açık olan yerlerin daha nitelikli ve kullanılabilir hale gelmesi sağlanmış olmaktadır.

Yukarıda ifade edilen yararlarının dışında toplum yararına programların başka faydaları da bulunmaktadır. Uygulanan programlar sayesinde işsizliğin vermiş olduğu olumsuz havadan dolayı sorun yaşayan kimselerin, bu istenmeyen ruh halinden çıkmaları sağlanabilmektedir. Ayrıca belirli bir meslek sahibi olan kimseler, uzun süreler boyunca işsiz kaldıklarında mesleki becerilerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Uygulanan programlar aracılığıyla geçici süreyle de olsa iş bulmakta zorluk çeken, kendisinin ve ailesinin geçimini idame etmekte zorlanan işsizlerin, içinde buldukları zor durumdan kurtulmaları sağlanmaktadır. Toplum yararına programlar, bu yönüyle, salt ekonomik yarar sağlayan program olmanın ötesine geçmekte sosyal ve psikolojik açılardan da faydalar sağlayan programlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eski hükümlülere yönelik olarak toplum yararına programlar düzenlenmelidir. Bu sayede bu kişiler geçici de olsa bir işte çalışacak hem de toplumsal yaşama uyum sağlamada ivme kazanacaklardır. Toplum yararına programların içeriği çevre temizliği, okul bakımı vb. sosyal yönü ağır basan hizmetler olduğu için, bu programların eski hükümlülerin toplum yaşamına uyum sağlamalarına ve manevi tatmin düzeylerinin artmasına büyük faydası olacaktır.

6.1.5 Eşleştirme, İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri

İşgücü piyasasında üç bileşen bulunmaktadır. Bunlar; devlet, çalışanlar ve işverenlerdir. Sayılan bu aktörler, birbirleriyle iletişim ve etkileşim halinde bulunmaktadır. Kimi zaman çeşitli nedenlerle çalışanlar ya da işverenler bilgi eksikliği sorununu yaşamakta ya da istenilen düzeyde iletişim sağlayamamaktadırlar. Bu durumda, işgücü piyasasında düzenleyici bir role sahip olan kamu otoritesinin işçileri ve işverenleri bilgilendirmesi, eşleştirme ve danışmanlık hizmetlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Kamunun eşleştirme hizmetleri, işgücü piyasasında işçi ile işveren arasında İŞKUR'un adeta bir köprü vazifesi görmesi olarak ifade edilebilmektedir. Köprünün bir

tarafında iş bulup çalışmak isteyen işçiler, diğer tarafında ise işçiye ihtiyaç duyup, aradığı niteliklerde işçi istihdam etmek isteyen işverenler bulunmaktadır. İşte İŞKUR, işgücü piyasasında yer alan tarafları bir araya getirerek, kamunun eşleştirme faaliyetini yerine getirmektedir.

İŞKUR, yürütmüş olduğu iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri ile kişilerin kendi durumlarına uyan işlere, istekleriyle örtüşen ve gereklerini yerine getirdiği mesleklere yönlendirilmesini sağlamış olmaktadır. Kişinin bir işte istihdam edilmesi kadar, kendi istek ve niteliklerine uyan işlerde çalıştırılmaları da önem arz etmektedir. Zira istek ve niteliklerine uymayan işlerde çalışan işçiler, işlerini severek yapmamakta, gereken saygıyı göstermemekte, işyerinde huzursuzluklar yaşamakta ve sonuç olarak mutsuz olabilmektedirler. Bu olumsuz durumların yaşanmaması ve çalışılan işyerinde sürekliliğin sağlanması açısından iş ve meslek danışmanlığının büyük bir önemi bulunmaktadır.

İŞKUR, istihdam ettiği iş ve meslek danışmanları aracılığıyla, kişilere nitelikli iş ve meslek danışmanlığı hizmeti vermekte, işsiz kimselere ulaşmakta ve bu kişilerin aradıkları işleri bulmalarına yardımcı olmakta, mesleki niteliklerini tespit etmekte ve işverenlerin istihdam etmek istediği nitelikli işgücünü bulma noktasında faaliyetlerini sürdürmektedir.

İş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinden sadece çalışan kimseler ya da işsizler değil, öğrenciler de yararlanmaktadır. Bu şekilde öğrenciler, meslekleri tanıma fırsatı bulmakta ve orta ya da yükseköğrenim kurumlarını tercih ederken İŞKUR'un danışmanlık hizmetlerinden yararlanıp, mesleki gelecekleri ile ilgili doğru kararlar alabilmektedirler.

Meslek seçimi, oldukça önemli bir konudur. Bu seçim, kişilik gelişimi ile yakın ilişkilidir. İnsanlar yetişkinlik dönemlerinde kişiliklerini önemli oranda meslekleri, mesleğin getirdiği ve gerektirdiği, statü ve roller ile yansıtır. Meslek seçmek bir bakıma da hayat biçimini seçmek demektir. Bu nedenle meslek seçimi tesadüflere bırakılmamalıdır. Bireylerin istemeden seçmiş oldukları meslekte çalışıyor olmaları; sık sık iş değiştirme, işinden memnun olmama; dolayısıyla isteksiz çalışma ve verim düşüklüğü, mesleki yenilikleri takip edememe gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar, çalışılan işletmeyi, sektörü ve ülke ekonomisini olumsuz

yönde etkilemekte, ayrıca ulusal rekabet gücünü de zayıflatmaktadır. Bu denli öneme sahip olan meslek seçimi noktasında kararlı ve bilinçli olunması gerekmektedir. Şöyle ki; öncelikle kişiler kendilerini ve meslekleri tanımalı, çalışma hayatı ve mesleki eğitim yerleri hakkında bilgi edinmelidir. Daha sonra kendisi ve meslekler hakkında edindiği bilgileri analiz etmeli ve seçtiği meslekle ilgili formasyonu kazanabileceği uygun eğitim yerine yönelmelidir. Bu aşamalardan geçerek meslek seçimi konusunda tercihlerini yapan bireyler mesleklerinde başarılı olabilir. Ayrıca meslek seçiminin önemi ne kadar erken yaşlarda fark edilirse, buna uygun eğitim programına yönelme ve kendini geliştirme olasılığı da o kadar yüksek olur.¹¹⁴

Eski hükümlülerin karşılaştığı oldukları sorunlardan bir tanesi de mesleksizliktir. Geçerli bir meslek sahibi olmak, işgücü piyasasında tutunabilmek için oldukça önemlidir. Bu nedenle, eski hükümlülerin mesleki yönelimleri, bilgi ve becerileri iyi bir şekilde analiz edilmelidir. Bu itibarla, İŞKUR tarafından sunulan iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinden eski hükümlülerin etkin bir biçimde yararlandırılması gerekmektedir.

Eski hükümlüler; eğitim düzeyi, mesleki bilgi ve beceri gibi açılardan diğer insanlara göre dezavantajlı durumda bulunmaktadır. Bundan dolayı, iş ve meslek danışmanlarının eski hükümlülere hizmet sunarken daha hassas davranmaları gerekmektedir. Bu amaçla iş ve meslek danışmanlarından özel gruplar oluşturularak eski hükümlülere yönelik verimli iş ve meslek danışmanlığı faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.

6.1.6 Yatırım ve İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Olarak Uygulanan Teşvikler

Ekonomik ve sosyal politika araçları içerisinde yatırım ve istihdamın arttırılmasına yönelik olarak uygulanan teşvikler çok önemli bir yer tutmaktadır. Böyle olmakla birlikte gelişmiş ülkelerin genelinde günümüzde teşvik uygulamalarının geçmişte olduğu kadar yoğun bir şekilde uygulandığını söylemek mümkün değildir. Ancak bazı Avrupa Birliği ülkelerinde örneğin İtalya’da bölgesel teşvik uygulamaları halen uygulanmaktadır.

---

¹¹⁴Kenar, Necdet; “Kariyer Rehberliği Hizmetleri”, **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 4, Ankara 2011, s.52.

Düşük gelir düzeyinde ve kayıt dışı olarak çalışan kişilerin istihdamını arttırmak amacıyla istihdam teşviklerinden yararlanılmaktadır. Bu teşvikler sayesinde kayıt dışı olarak çalışan kişiler kayıtlı istihdam içerisine alınmaktadır. İstihdamın istenilen düzeylerde olmamasının sebeplerinden birisi de vergi yüküdür. Uygulanan teşvikler ile işçi ve işveren üzerindeki vergi yükü azaltılabilmekte, buna bağlı olarak da istihdam düzeyi artış gösterebilmektedir. Uygulamaya konulan vergi indirimleri ve vergi teşvikleri, işverenleri, yeni işçi istihdam etme noktasında cesaretlendirmektedir. Ayrıca, kimi işverenler yüksek vergi yükünü gerekçe göstererek çalışanlarını işten çıkarma yoluna gidebilmektedir. İşte bu vergi indirim ve teşvikleri, işçilerin işlerini kaybetmelerini de belli ölçüde azaltabilmektedir.

Oldukça sınırlı düzeyde olan eski hükümlü istihdamının arttırılması için sigorta prim teşvikleri getirilerek, işverenlerin eski hükümlü istihdam etme noktasında özendirilmeleri gerekmektedir. Bunu desteklemek için zorunlu kontenjanın üzerinde eski hükümlü istihdam eden işverenler, ilave sigorta prim teşvikleri ve vergi indirimleri yoluyla daha fazla eski hükümlü istihdam etmeye teşvik edilmelidir.

6.2 ESKİ HÜKÜMLÜLERİN REHABİLİTASYONUN AŞAMALARI

Çalışmanın başlığı eski hükümlülerin istihdamı olmakla birlikte, istihdama gelinceye kadar bu insanların toplumsal yaşam süreci içerisinde eğitim, adalet, sosyal, kültürel alanlar başta olmak üzere pek çok sıkıntıları bulunmaktadır. Ancak çalışmamızın konusunun eski hükümlülerin istihdamı olmasıyla konunun özellikle istihdam boyutu incelenmektedir.

İstihdam konusunda Kurumumuzun çok önemli bir konumu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Adalet Bakanlığının ilgili birimleri, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşlarının eski hükümlülerin çeşitli açılardan rehabilitasyonu ve topluma uyumu noktasında çok önemli çalışmaları bulunmaktadır. Kurumumuz ve yukarıda sayılan Bakanlık ve bu bakanlıklara bağlı kurumlar ile sivil toplum kuruluşlarının yapacakları özverili çalışmalar ve eski hükümlülerin sergileyecekleri olumlu davranışların sonucunda başta istihdam olmak üzere yaşanan birçok sorun çözülebilecek ve toplumumuz daha yaşanılır, güvenilir ve huzurlu bir hal alabilecektir.

“Hükümlü ve eski hükümlülerin tedmanı konusunda sekiz adımdan oluşan rehabilitasyon aşamasından bahsedebiliriz. Bu aşamalar, suçluları yakalama tekniklerinden başlayıp tahliye sonrasına kadar uzanan bir süreci ifade eder.

Bunları sırasıyla şu şekilde belirleyebiliriz:

Suçluları yakalama ve ifadelerini alma tekniklerini geliştirme

Yargılama ve ceza verme süreci

Cezaevine yerleştirme

Cezaevinde eğitim

Açık veya yarı açık cezaevine ayırma

Açık veya yarı açık cezaevinde eğitim

Salıverme öncesi infaz programı

Tahliye sonrası ¹¹⁵”

Birinci başlık, emniyet güçlerinin sorumluluk alanına girmektedir ve zincirin ilk halkasını oluşturmaktadır. Bunun içindir ki bu noktada emniyet güçlerinin niteliği ve suçlulara karşı tutumları ön plana çıkmaktadır. Belirli bir suça karışan kimselerin yakalanmalarının ardından ifadeleri alınmaktadır. İfade aşaması suçun ve suçlunun belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Bu itibarla, bu sürecin iyi işletilmesi gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, bir hukuk devletidir. Hukuk devletlerine egemen olan temel ilkelerden birisi de insanların suçları ispat edilene dek suçsuz olarak kabul edilmeleridir. Bu husus, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da güvence altına alınmaktadır. Bu temel ilke, tüm insanlar için geçerli olduğundan dolayı, eski hükümlüleri de kapsamaktadır. Bununla birlikte ülkemizde kimi durumlarda eski hükümlüler, herhangi bir konuda suçsuz olmalarına rağmen, sırf eski hükümlü olmalarından dolayı sanki o suçu işlemiş gibi değerlendirilebilmekte ve bu kimseler adeta suçsuz olduklarını kanıtlamak durumunda kalmaktadırlar. Bu olumsuz durumun önüne geçilebilmesi için ilgili birimlerin daha titiz davranması ve eski hükümlüler hakkındaki olası önyargılarından kurtulmaları son derece önemlidir.

Yargılama ve ceza verme süreci, ikinci aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılama ve bu yargılama sonucunda ilgili kişi ya da kişilere suçları oranında ceza

---

¹¹⁵ Güngör; a.g.e.,s.83.

verilmesi, çok hassas ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir süreçtir. Bu süreçle ilgili olarak çok çarpıcı bir tespit bulunmaktadır.

“Yargılama sonrası verilen cezanın ağırlığı veya hafifliği işlenen suç niteliği üzerinde pek fazla etki yaratmamaktadır. Bunun aksine kimi zaman ağır cezalar, ulaşılmak istenen sonucun aksine sonuçlar doğurmaktadır.”¹¹⁶ Kamuoyunda sıklıkla söylenegelen bir şey vardır. O da cezaların yetersizliğinden dolayı işlenen suçların arttığına yönelik ifadeler çok sık duyulan şeyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu söyleyen pek çok kişinin elbette ki yukarıda ifade edilmiş olan tespitten haberi yoktur.

Cezaevine yerleştirme, hükümlülerin rehabilitasyonu noktasında üçüncü aşama olarak değerlendirilmektedir. Hükümlülerin, cezaevlerine yerleştirilmesinde, uygun koşullara yerleştirme yapılması son derece önemlidir. Zira her hükümlünün kişilik özellikleri, eğitim seviyesi gibi sosyal durumu, bir diğerinden farklı olabilmektedir. Bu itibarla sosyal durumları, birbirine yakın olan hükümlüleri bir arada tutmak, hükümlüler açısından önem arz etmektedir. Birbirine yakın altyapılara sahip olan hükümlülerin cezaevinde geçirdiği süreyi daha etkili ve sağlıklı geçirme ihtimali, tersi duruma göre elbette ki çok daha yüksektir.

Hükümlüler cezaevlerinde buldukları süre içerisinde çeşitli yollarla sosyal ve mesleki açılardan rehabilite edilmeye çalışılmaktadır. Rehabilite kapsamında yürütülen çalışmalara kimi durumlarda hükümlüler engel olabilmektedirler. Örnek vermek gerekirse; mesleki becerisini geliştirmeye çalışan bir hükümlü bu yönde gayret gösterirken bazen diğer hükümlü arkadaşları tarafından alaya alınmakta ve bunun sonucunda da motivasyon kaybı yaşayabilmektedir. Bu uyum basit örnekte ifade edilmeye çalışılan olumsuz yaklaşımlar en başta hükümlülerin kendilerine ve daha sonra ise dolaylı yollardan topluma zarar vermektedir. Çünkü sosyal ve mesleki rehabilitasyonunu tamamlayamayan hükümlüler cezaevlerinden çıkmalarının ardından topluma tekrar uyum sağlamakta güçlükler yaşayabilmekte ve mesleki yönden yetersiz oldukları için bir iş bulmaları ya da buldukları işte tutunmaları pek mümkün olmamaktadır. Bunun sonucunda da tekrar suç işleyebilmekte ve cezaevine girebilmektedirler.

---

¹¹⁶ GÜNGÖR; a.g.e., s.85.

Üzerinde dikkatle durulması gereken bir başka önemli husus da, diğer hükümlülere kıyasla çok daha basit suçlardan cezaevine girmiş olan kişiler, suç işlemeyi kendisine meslek edinmiş olan bazı hükümlüler tarafından son derece olumsuz şekilde etkilenebilmektedir. İnsan öldürmenin, gaspın, darbin, hırsızlığın ve sahtekârlık gibi olumsuz davranışların nasıl yapılacağı hakkında bilgilendirilmekte ve bu tip suçları işlemeye meyilli hale getirilmeye çalışılabilmektedir. Bunun sonucunda da basit suçlardan cezaevine girmiş olan bazı kişiler, çıktıklarında çok büyük suçları işleyebilecek potansiyele sahip olabilmektedirler. Bu türden olumsuz örneklerin önüne geçilebilmesi adına cezaevlerine hükümlülerin yerleştirilmesi aşamasında koğuşların, bu hususa dikkat edilerek doldurulması büyük önem arz etmektedir.

Dördüncü aşama, cezaevinde eğitim aşamasıdır. Eğitimin ne denli önemli olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. İşte bu yüzden, cezaevine giren insanların eğitimi de oldukça önemlidir. Cezaevlerinde kaldıkları sürece, hükümlülerin almış oldukları eğitimler, onları, çok çeşitli açılardan donanımlı hale getirmektedir. Hükümlülere cezaevinde kazandırılması gereken en önemli şeylerden birisi de, özgürlüklerine kavuştuklarında bir amaçlarının olmasını sağlamaktır. Bunun yolu da cezaevlerinde iyi bir eğitim almalarından geçmektedir. Bu eğitimleri verecek eğitimcilerin yeterlilikleri de son derece büyük öneme sahiptir. Alanında uzman kişilerin seçilmesi ve bu eğitimcilerin hükümlülerle kuracakları diyalog, eğitimin kalitesini belirleyecek unsurların başında gelmektedir. Cezaevinde kalmanın vermiş olduğu olumsuz psikolojinin hükümlüler üzerinde ciddi bir travması olabilmektedir. Eğitimcilerin bunu bilerek ve buna uygun hareket ederek eğitim faaliyetlerini yürütmeleri gerekmektedir.¹¹⁷

Hükümlülerin açık ya da yarı açık cezaevlerine konulması, rehabilitasyonun bir diğer basamağıdır. Açık ve yarı açık cezaevleri, kapalı cezaevleri ile kıyaslandığında, bu yerlerin her hükümlünün gitmek isteyeceği kurumlar olarak ifade edilmesi yanlış olmayacaktır.

Kapalı cezaevlerinden, açık ya da yarı açık cezaevlerine geçebilmenin belli başlı şartları bulunmaktadır. Bu şartların en başında da, hükümlünün önceki kapalı cezaevinde geçirdiği süre zarfında olumlu davranışlar gösterip, olumsuz davranışlardan kaçınmış olması gelmektedir. Cezaevlerinde uyulması gereken kurallara riayet etmek,

---

¹¹⁷Güngör; **a.g.e.**,s.88.

kapalı cezaevinde kalmış olduğu süre boyunca disiplin cezası almamak, cezaevi bünyesinde uygulanan eğitim çalışmalarına katılım sağlayarak, olumlu kazanımlar edinmek suretiyle sosyal ve mesleki rehabilitasyonu tamamlama yönelimi göstermek, açık veya yarı açık cezaevlerine gidebilmenin koşulları arasında bulunmaktadır.

Şartları taşıyan hükümlülerin, açık cezaevlerine konulması, hükümlüler açısından çok önemli bir avantajdır. Burada cezalarını tamamladıktan sonra, eski hayatlarına geri dönmeleri, toplumla kaynaşmaları daha kolay olmaktadır.

Açık veya yarı açık cezaevinde eğitim, rehabilitasyon aşamalarından altıncısıdır. Bu kurumlardaki kişilere verilen eğitim de diğer bireylere verilen eğitim gibi önemli yararlar sağlamaktadır.

Cezaevindeki yaşam ve insanlar, dışarıdaki yaşam ve insanlardan bir hayli farklılık göstermektedir. Bundan dolayıdır ki cezaevinden çıkan bir hükümlünün yeniden toplumsal yaşama uyum sağlaması çok kolay olmamaktadır. Uyum sorununu aşabilmek için açık cezaevlerinde eğitimler uygulanmaktadır. Bu eğitimler, hükümlünün dışarıdaki hayata daha kolay bir şekilde uyum sağlaması için gerekli olan içeriğe sahiptir. Açık cezaevlerinde almış olduğu eğitimler, kazanmış olduğu mesleki deneyimler ve sıyrılmış olduğu kapalı cezaevinin ağır psikolojisi dolayısıyla, hükümlüler tahliye olduktan sonra diğer insanlarla daha kolay bütünleşebilmektedirler.

Salıverme öncesi infaz programı, rehabilitasyon aşamalarının yedincisidir. İnfaz programı ile hükümlülerin, topluma yeniden uyum sağlaması kolaylaştırılmaktadır. Bu açıdan üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hükümlülerin, cezaevinden çıktıktan sonraki en temel sorunlarının başında içinde buldukları topluma uyum sağlamada yaşadıkları güçlükler gelmektedir.

Salıverme öncesi infaz programları uygulanırken, dikkat edilmesi gereken en önemli husus, hükümlü ile infaz kurumu arasında karşılıklı güvenin sağlanmasıdır. Çünkü beşeri ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi açısından güven son derece önemlidir. Ceza ve infaz kurumlarında çalışan infaz koruma memurlarının ve buralardaki eğitimcilerin, hükümlülerle kurdukları iletişimin kalitesi, salıverme öncesi infaz programlarının başarısını belirleyen en temel unsurlardandır. Bu infaz programları

aracılığıyla, hükümlünün tahliye sonrasında yaşayabileceği olası problemler tespit edilerek, bunlara çözüm önerileri getirilebilmektedir.

Uygulanacak programlar ile hükümlülerin, tahliye sonrasındaki yaşamlarına yön verebilecek, onların hayata tutunmalarını kolaylaştıracak, kendileri, aileleri ve içinde yaşadıkları toplum açısından faydalı olabilecek yetenek, tutum ve davranışlar kazandırılmaktadır.

Hükümlü ve eski hükümlülerin rehabilitasyonu hususundaki son aşama, tahliye sonrası aşamadır.

Tahliye sonrasındaki aşama esasında en önemli ve en zor olan aşama olarak değerlendirilebilmektedir. Zira tahliye olduktan sonra yaşamını devam ettirmek için bir işte çalışmak ve toplumsal hayata yeniden uyum sağlamak, toplumun kendisini kabullenmesini beklemek gibi çok önemli sorunlarla karşılaşacak olan eski hükümlü için bu aşama hayati bir önem arz etmektedir.

Tahliye sonrasında sürekliliği olan bir işte çalışmak, eski hükümlü için pek çok sorunu çözmek anlamına gelmektedir. İyi bir işte çalışmanın sonucunda hayatını kimseye muhtaç olmadan sürdürebilecek, varsa eş ve çocuklarının geçimini sağlayacak, diğer insanlar tarafından kabul görmesi kolaylaşacaktır, çünkü kişi işsiz ve eski hükümlü ise pek çok kişi tarafından potansiyel bir risk olarak görülebilmektedir.

6.3 ÖNERİLER

Bu çalışmada, eski hükümlülerin istihdamı çeşitli yönleriyle ele alınmış olup, eski hükümlülerin istihdamını arttırmaya yönelik alınabilecek tedbirlere yönelik öneriler ile mevzuatın eksik görülen yönlerine ilişkin öneriler aşağıdaki üç başlık altında sınıflandırılarak ifade edilmiştir.

6.3.1 Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılması İçin Önerilen Kanuni Düzenlemeler

Öneri 1: 1.6.2005 tarih ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu; kesinleşmiş ceza ve güvenlik tedbirlerine mahkûmiyete ilişkin bilgilerin otomatik işleme tâbi bir sistem kullanılarak toplanmasına, sınıflandırılmasına, değerlendirilmesine, muhafaza

edilmesine ve gerektiğinde en seri ve sağlıklı biçimde ilgililere bildirilmesine dair usul ve esasları belirlemektedir.

Kanunun 4 üncü maddesine adli sicile kaydedilecek bilgiler yer almaktadır. Buna göre Türk mahkemelerince vatandaş hakkında verilmiş ve kesinleşmiş mahkûmiyet hükümleri adli sicile kaydedilmektedir. Bu itibarla adli sicile kaydedilecek olan bilgiler aşağıda yer almaktadır.

“a) Hapis cezaları ile ilgili olarak;

- 1. Hapis cezasına mahkûmiyet kararı,*
- 2. Koşullu salıverilme kararı,*
- 3. Koşullu salıverilmede denetim süresinin uzatılmasına ilişkin karar,*
- 4. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasına dair karar,*
- 5. Hapis cezasının infazının tamamlandığı hususu,*

b) Hapis cezasının ertelenmesi halinde;

- 1. Denetim süresi,*
- 2. Denetim süresinin yükümlülüklerle uygun veya iyi halli olarak geçirilmesi dolayısıyla cezanın infaz edilmiş sayıldığı hususu,*
- 3. Ertelenen hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine ilişkin karar,*

c) Adli para cezası ile ilgili olarak;

- 1. Adli para cezasına ilişkin mahkûmiyet hükmü,*
- 2. Adli para cezasının ödenmek suretiyle infaz edildiği hususu,*
- 3. Adli para cezasının tazyik hapsi suretiyle kısmen veya tamamen infaz edildiği hususu,*
- 4. Adli para cezasının tazyik hapsinden sonra kalan kısmının ödenmek suretiyle infaz edildiği hususu,*

d) Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırıma mahkûmiyet halinde;

- 1. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak, adli para cezasına mahkûmiyet veya güvenlik tedbiri uygulanması hükmü,*
- 2. (Değişik: 26/2/2008-5739/7 md.) Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak hükmedilen güvenlik tedbirinin gereklerinin yerine getirilmemesi dolayısıyla hapis cezasının infazına ilişkin karar,*
- 3. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak hükmedilen güvenlik tedbirinin değiştirilmesine ilişkin karar,*

e) Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma ile ilgili olarak;

1. Kasten işlenen bir suç nedeniyle hapis cezasına mahkûmiyetin kanunî sonucu olarak yoksun kalınan haklara cezanın ertelenmesi dolayısıyla getirilen istisnaya ilişkin karar,

2. Mahkûmiyet hükmüyle bağlantılı olarak verilen, belli bir hak ve yetkinin kullanılmasının veya belli bir meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin karar,

f) Türk vatandaşı hakkında yabancı mahkemededen verilmiş ve kesinleşmiş olan mahkûmiyet kararının Türk hukuku bakımından doğurduğu hak yoksunluklarına ilişkin olarak Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkemece verilen karar,

g) Ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran şikayetten vazgeçme veya etkin pişmanlık dolayısıyla verilen karar,

h) Ceza zamanaşımının dolduğunun tespitine ilişkin karar,

i) Genel veya özel affa ilişkin kanun; özel affa ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararı,

j) Askerî Ceza Kanununa göre verilmiş mahkûmiyet kararlarındaki ferî cezalar,

Adli sicile kaydedilmektedir.

(2) Kanun yararına bozma veya yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen mahkûmiyet hükmü ya da eski hükümde değişiklik yapan tüm hüküm ve kararlar açısından da birinci fıkra hükümleri uygulanmaktadır.

(3) Kanun gereği olarak gerçek kimliği saklı tutulan kişilerin adli sicil ve arşiv kayıtlarına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenmektedir.

Kanunun 12 nci maddesinde adli sicil ve arşiv bilgilerinin silinmesi düzenlenmektedir. Buna göre arşiv bilgileri;

a) İlgilinin ölümü üzerine,

b) Anayasanın 76 ncı maddesi ile Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunlarda bir hak yoksunluğuna neden olan mahkûmiyetler bakımından kaydın arşive alınma koşullarının oluştuğu tarihten itibaren;

1. Yasaklanmış hakların geri verilmesi kararı alınması koşuluyla onbeş yıl geçmesiyle,

2. Yasaklanmış hakların geri verilmesi kararı alınması koşulu aranmaksızın otuz yıl geçmesiyle,

c) Diğer mahkûmiyetler bakımından kaydın arşive alınma koşullarının oluştuğu tarihten itibaren beş yıl geçmesiyle,

tamamen silinmektedir.

2) Fiilin kanunla suç olmaktan çıkarılması halinde, bu suçtan mahkûmiyete ilişkin adli sicil ve arşiv kayıtları, talep aranmaksızın tamamen silinmektedir.

3) Kanun yararına bozma veya yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının kesinleşmesi halinde, önceki mahkûmiyet

kararına ilişkin adli sicil ve arşiv kaydı tamamen silinmektedir.”¹¹⁸

Kanunun yukarıda ifade edilen 12 nci maddesinde 5.4.2012 tarihinde değişiklik yapılmış ve adli sicil ve arşiv bilgilerinin silinmesi için gerekli olan süreler düşürülmüştür. Ancak, yeni bir yasal düzenleme ile bu sürelerin daha da aşağıya çekilmesi, eski hükümlüler için yararlı sonuçlar doğurabilecektir.

Adli sicil kaydı, eski hükümlülerin istihdamının önündeki engellerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İşverenler, işe alacakları kişilerden adli sicil kaydı istemektedirler. Cezasını tamamladıktan sonra geçimini temin etmek için iş arayan eski hükümlülerden, işveren tarafından adli sicil kaydı istenmekte ve kayıta kişinin arşiv kaydının olduğunun anlaşılması üzerine, işverenler genellikle bu eski hükümlü insanları işe almamaktadır. Bu sorunun, eski hükümlülerin istihdamına olan olumsuz etkisi nedeniyle, en insancıl ve eski hükümlülerin çalışma yaşamlarını olumsuz etkilemeyecek şekilde çözülmesi gerekmektedir. Bunun için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İŞKUR, Adalet Bakanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve konuyla ilgisi olan diğer tüm sosyal tarafların katılımı ve mutabakatıyla bir anlaşmaya varılması ve sonucunda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, eski hükümlülerin istihdamında önemli bir sorun teşkil eden adli sicil kaydı konusunun çözüme kavuşturularak, bu insanların daha fazla istihdam edilmelerine olanak sağlayacaktır.

Öneri 2: 4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesi engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunu düzenlemektedir.

“İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi veya 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16/6/1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.”¹¹⁹

Yukarıda ifade edilen yasaya rağmen, bazı kamu işyerleri, istihdam etmek zorunda oldukları eski hükümlüleri, istihdam etmekten kaçınmaktadırlar. Bu işyerlerine 4857 sayılı İş Kanununun 101 inci maddesi uyarınca, çalıştırmadıkları her eski hükümlü

¹¹⁸ 5352 Sayılı Adli Sicil Kanunu, RG. 1.6.2005-25832.

¹¹⁹ 4857 Sayılı İş Kanunu.

ve her ay için idari para cezası verilmektedir. Ancak, kamu işyerleri, idari para cezası ödemek yerine, eski hükümlü işçileri istihdam etmeleri yönünde bilinçlendirilmelidir. Bu şekilde, kısıtlı olan eski hükümlü istihdamı arttırılarak, eski hükümlüler arasındaki işsizlik oranı düşürülebilecektir. Kamu işyerlerindeki işveren veya işveren vekilleri, eski hükümlü istihdamının önemi hakkında yeterli ve gerekli bilinç düzeyine ulaştırılmalıdır. İstihdam edilmeyen eski hükümlülerin tekrardan bir suç işlemeye meyledebileceği, bu durumun da gerek toplum gerekse de eski hükümlüler için son derece olumsuz sonuçları olacağı, kamu işyerlerindeki yetkililere aktarılarak, bu konudaki farkındalık arttırılmalıdır.

Öneri 3: 12.7.2012 tarihli ve 6353 sayılı Kanununun 79 uncu maddesi ile 4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle 30 uncu maddede yer alan “İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi” ifadesinden sonra “veya 21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu veya 16.6.1927 tarihli ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu kapsamına giren ve askerlik hizmetini yaparken 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21 inci maddesinde sayılan terör olaylarının sebep ve tesiri sonucu malul sayılmayacak şekilde yaralananları” ibaresi eklenmiştir.

Söz konusu değişiklik, zaten sınırlı olan eski hükümlü istihdamını iyice azaltacak nitelikte bir değişikliktir. İşverenlerin pek çoğunun eski hükümlü istihdam etme noktasında isteksiz oldukları bilinen bir gerçektir. İş Kanununda yapılan bu değişiklikten sonra, kamuda eski hükümlü istihdamı azalacaktır. Pek çok kamu işyeri, eski hükümlü istihdam etmek yerine, TMY’leri istihdam etme yönünde tercihte bulunacaktır.

Yapılacak bir yasa değişikliği ile eski hükümlülerin aleyhine olan bu durum tekrar ele alınarak, eski hükümlülerin istihdamını arttıracak şekilde bir değişiklik yapılabilir.

Öneri 4: 4857 sayılı İş Kanununun 101 inci maddesinde hükmedilen zorunlu eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kamu işyerlerine kesilen idari para cezasının miktarı arttırılabilir.

Cezanın miktarı, kamu işyerlerinin istihdam etmek zorunda oldukları eski hükümlü işçileri mutlak surette istihdam etmelerini sağlayacak şekilde yüksek miktarda olmalıdır.

Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının personel almaya yetkili olan görevlilerine, zorunlu eski hükümlü istihdam kotalarını doldurmamaları durumunda cezai işlem uygulanmalıdır. Bu şekilde kamu kurumlarının keyfi bir şekilde eski hükümlü istihdamından kaçınmalarının önüne geçilebilecektir. Zira yasal zorunluluğa rağmen pek çok kamu kurum ve kuruluşu eski hükümlü kotalarını doldurmamaktadır. Bunun sonucu olarak da pek çok eski hükümlü işsiz kalmakta ve zor şartlarda yaşam mücadelesi vermektedir.

Öneri 5: 4857 sayılı İş Kanununun 30 uncu maddesinde

“Özel sektör işverenlerince bu madde kapsamında çalıştırılan 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tabi engelli sigortalılar ile 1/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinde belirtilen korumalı işyerlerinde çalıştırılan engelli sigortalıların, aynı Kanunun 72 nci ve 73 üncü maddelerinde sayılan ve 78 inci maddesiyle belirlenen prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı, kontenjan fazlası engelli çalıştıran, yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştıran işverenlerin bu şekilde çalıştırdıkları her bir engelli için prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin yüzde ellisi Hazinece karşılanır”¹²⁰ denilmektedir.

Kanunla, engelli istihdamına getirilen sigorta primi teşvikinin, eski hükümlü çalıştıran işverenler için de uygulanması, eski hükümlü istihdamının artırılması adına yararlı olacaktır. İşveren sigorta priminin belirli bir kısmının Hazine tarafından karşılanması, işverenleri, eski hükümlü istihdam etme yönünde güdüleyecektir.

6.3.2 Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılmasına Yönelik Genel

Öneriler

Öneri 1: Eski hükümlü istihdamını arttırmanın belki de en radikal ve en etkili yolu, eski hükümlü nitelemesinin kullanılmasının terk edilmesidir. Hükümlüler, ceza infaz kurumlarından çıktıktan sonra diğer insanlar gibi yaşamlarına devam edebilmelidirler. İşe girişte, adli sicil kaydı istenilmeyebilir. Bu insanların isimlerinin önüne eski hükümlü sıfatını koymak yerine, cezaevinden çıktıktan sonra toplumsal yaşama uyum sağlamaları noktasında desteklenebilirler.

---

¹²⁰4857 Sayılı İş Kanunu.

Kişiler işlemiş oldukları suçun neticesinde hukuk düzeni tarafından cezalandırılmaktadırlar. Cezasını çekip, tahliye olduktan sonra artık bu kimselerin diğer insanlardan toplumsal statü bakımından bir farkı olmamalıdır. Eski hükümlü nitelendirmesi, bu insanların ömürlerinin sonuna kadar bırakmamaktadır.

Herhangi bir boş pozisyona yerleştirme yapılırken, eski hükümlü olarak değil de diğer insanlar gibi normal statüde başvuru yapabilmek, bu insanların istihdam edilme düzeylerini arttıracaktır. İşverenler tarafından eski hükümlülerden, adli sicil kaydı istenmesi ve bunun sonucunda da işlemiş oldukları suçtan dolayı cezalarını çekmiş olmalarına rağmen, söz konusu işe alınmayan eski hükümlülerin içine düşmüş oldukları durum son derece üzüntü vericidir. İşverenlerin, işe alacakları kişilerden adli sicil belgesi istememeleri ve eski hükümlülerin de eski hükümlü statüsünde değil de normal statüde iş başvurusunda bulunmaları, eski hükümlü istihdamını arttıracak bir uygulama olacaktır. Zira yürürlükte bulunan mevzuat uyarınca, sadece kamu sektörünün zorunlu eski hükümlü istihdamı bulunmaktadır. % 2 oranındaki zorunlu kota işsiz olan çok sayıda eski hükümlünün işe yerleşmesini sağlayacak yeterlilikte değildir.

Öneri 2: 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Hakkında Kanun ile kurulan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının (KOSGEB) görevlerinden birisi de girişimcilik kültürünün geliştirilmesi, girişimleri ve girişimcileri desteklemektir.

KOSGEB, sağladığı kredilerle pek çok girişimciyi desteklemekte ve insanların kendi işlerini kurmalarında onlara yardımcı olmakta, girişimcilik kararlarını desteklemektedir.

Hükümlü ve eski hükümlülere KOSGEB kredileri hakkında bilgi verilerek bu kişilerin kendi işlerini nasıl kuracakları, kredilerden nasıl yararlanacakları konusunda yardımcı olunmalıdır. İŞKUR, KOSGEB, Adalet Bakanlığı ve diğer sosyal paydaşların birlikte tasarlayacakları projelerle, eski hükümlülerin istihdamının artırılması mümkündür.

Öneri 3: Eski hükümlüler; istihdamdan toplumsal yaşama uyuma kadar çeşitli konularda zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu zorlukların aşılması noktasında Çalışma

ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi Bakanlıklar ile İŞKUR, KOSGEB gibi kurumların temsilcilerinden oluşan bir “Eski Hükümlü Konseyi” kurularak, eski hükümlülere yönelik olarak yapılacak çalışmaların işbirliği esası içerisinde planlı, programlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi sağlanabilir.

Eski hükümlülere, özel politika gerektiren diğer gruplarla kıyaslandığında fazla bir önem verilmemektedir. Eski hükümlülere sunulan hizmetler, sınırlı düzeydedir. Ayrıca kurumlar arasındaki işbirliği düzeyi istenilen düzeyde değildir. Sayılan bu nedenler, Eski Hükümlü Konseyi kurulması ve Konseyin sadece eski hükümlülere yönelik olarak hizmet vermesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Konsey; eski hükümlülerin sorunlarını tespit edip, bu sorunlara çözüm önerileri getirmek, eski hükümlülere yönelik projeler yapmak, ulusal ve uluslararası düzlemde eski hükümlülere yönelik olarak diğer kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalara destek olmak, onlara yol göstermek gibi görevleri icra etmelidir.

Söz konusu Konseyin çalışmalarından istenilen sonuçların alınabilmesi için, Konseye yeteri kadar personel desteği ile finansman kaynağı aktarılması ve Konseyin etkin çalışıp çalışmadığının izlenmesi gerekmektedir.

Öneri 4: Çeşitli nedenlerle cezaevlerine giren hükümlüler, yatkınlık gösterdikleri meslekleri öğrenip, geliştirebilecekleri zamana sahiptirler. Bu insanlara mesleki eğitim verilerek kendilerini geliştirmelerinin sağlanması ve kazandıkları becerilerin sertifikalandırılarak daha da anlamlı hale getirilmesi son derece önemli bir işleve sahiptir. Ceza infaz kurumlarında verilen mesleki eğitimlerin sayısının ve niteliğinin artırılması gerekmektedir. Bu eğitimlere yüksek düzeyde katılımın sağlanması ve katılımcıların sürekliliğinin temin edilmesi gerekmektedir. Eğitimleri veren eğitimcilerin mesleki nitelikleri de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususa özen gösterilmesi, hükümlülerin kazandıkları niteliklerin geliştirilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Hükümlülere verilen mesleki eğitimlerin, piyasada geçerli olan mesleklerle uyumlu olması ve artık önemini yitirmiş olan mesleklerle ilgili eğitimlerin tercih edilmemesi gerekmektedir.

Öneri 5: Dernek ve vakıflar, toplum yararına olan çeşitli sosyal amaçları gerçekleştirmektedirler. Kültürümüzde vakıfların yeri ve önemi oldukça büyüktür. Özellikle Osmanlı Devleti zamanında topluma faydası olan çok sayıda vakfin kurulduğu bilinmektedir. Bu vakıflar, çeşitli açılardan sıkıntılar yaşayan insanlara hizmet etmişlerdir.

Eski hükümlülere yönelik olarak da vakıf ve derneklerin kurulması teşvik edilmek suretiyle, bu kimselerin hem sorunlarının çözümü kolaylaştırılabilir hem de sosyalleşmeleri ve topluma uyum sağlama süreçleri hızlandırılabilir. Örneğin; bu dernek ve vakıflar evsiz, yurtsuz olan ya da çok çeşitli nedenlerden dolayı evine dönemeyen eski hükümlülerin barınma sorunlarının giderilmesi için çalışmalar yapabilir ve insanları bu olumsuz durumdan kurtarabilir.

Öneri 6: Eski hükümlülerle ilgili olarak bilinç düzeyini yükseltmek, toplumunu bu insanlara olan bakış açısını değiştirmek, eski hükümlüler arasındaki iletişim düzeyini geliştirmek ve toplumda farkındalık oluşturmak gibi nedenlerle, tıpkı engellilerde olduğu gibi, eski hükümlüler için de çeşitli etkinlikler yapılabilir.

2012 yılı Ankara’da “Engelliler Yılı” olarak ilan edilmişti, örneğin 2015 yılı da “Eski Hükümlüler Yılı” olarak ilan edilebilir. Yıl içerisinde, eski hükümlülere yönelik olarak hafta ve günler belirlenebilir. Böylece, eski hükümlülerin yaşamış oldukları başta istihdam olmak üzere tüm sıkıntıları gündeme getirilerek, bu sıkıntıların çözümüne dönük adımların atılması süreci hızlanarak toplumdaki farkındalık düzeyi üst seviyeye çıkarılabilir.

Bu yıl, hafta ve günlerde, eski hükümlülerle ilgili konferanslar, çalıştaylar düzenlenebilir, eski hükümlülerin konu edildiği filmler gösterilebilir, tiyatro oyunları sergilenebilir, çeşitli yarışmalar düzenlenebilir. Yapılacak olan tüm bu çalışmaların sonucunda eski hükümlülerin karşılaşmış oldukları zorlukların en önemlilerinden birisi olan, toplumun önyargılı bakışının eski hükümlüler lehine değiştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmış olur.

Öneri 7: Eski hükümlü istihdamının önündeki en büyük engellerden birisi de bu insanlara karşı duyulan önyargılardır. Bazı işverenler de içinde buldukları toplumun eski hükümlülere olan önyargılarından etkilenebilmekte ve eski hükümlü istihdam

etmeye sıcak bakmamaktadırlar. Bu önyargıların kırılması, eski hükümlülerin istihdamından, içinde yaşadıkları toplumla entegrasyonlarına kadar pek çok sorunu ortadan kaldıracak bir etkiye sahiptir. Bunu yapabilmek için iyi örneklerin paylaşılması gerekmektedir. Eski hükümlü istihdam eden işverenler ve bu işverenlere bağlı olarak çalışan eski hükümlülerin tecrübelerini, eski hükümlü istihdam etmek isteyen işverenler ve henüz bir iş bulamamış olan eski hükümlü işsizlerle paylaşması zihinlerde oluşan olumsuz düşüncelerin kırılabilmesi adına çok yararlı olacaktır.

6.3.3 Eski Hükümlülerin İstihdamının Arttırılması İçin İŞKUR'a Yönelik Öneriler

Öneri 1: Kurum mevzuatımız içerisinde yer alan “Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile “Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” birbirinden farklı eski hükümlü tanımı yapmıştır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; eski hükümlü tanımını 4 üncü maddesinde şu şekilde yapmaktadır;

“Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri; özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı istihdam olanağı bulunmayanları; ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanlardan, Cumhuriyet Başsavcılığında alınan salıverilen hükümlülere ait durum bildirme formu ile durumlarını belgelendirenleri” ifade etmektedir.

Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik ise 3 üncü maddesinde eski hükümlü tanımını aşağıdaki şekilde yapmaktadır.

“Eski hükümlü: Bir yıldan uzun süreli bir cezadan veya Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenleri, cezasını infaz kurumlarında tamamlayanları, cezası ertelenenleri, koşullu salıverilenleri, özel kanunlarda belirtilen şartlardan dolayı

istihdam olanağı bulunmayanları ve ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklı bulunanları” ifade etmektedir.

Bu iki tanım arasında önemli bir fark bulunmaktadır. İlk tanımda “kasten işlenen suç” ifadesi yer alırken ikinci tanımda “kasıt ve taksir” ayrımı yapılmamaktadır. Buna göre, süresi bir yıldan uzun olan taksirli bir suçu işlemiş olan kimse Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik açısından değerlendirildiğinde eski hükümlü olarak kabul edilmemektedir.

İki Yönetmelikte iki farklı tanımın yer alması yerine ortak bir tanım yapılarak iki Yönetmeliğe işlenmesi gerekmektedir. Yapılacak bu tanımın da sadece kasıtlı suçlardan değil hem kasıtlı hem de taksirli suçlardan hüküm giyenleri kapsamaması, eski hükümlü istihdamı açısından yararlı olacaktır.

Öneri 2: Eski hükümlü istihdamı hakkında yerel düzeyde yapılan bilinçlendirme ve farkındalık faaliyetlerinin kapsamı genişletilmeli ve konuya daha fazla önemin verilmesi sağlanmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için yerel düzeyde faaliyet gösteren ve her ilde bulunan İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında (İİMEK) eski hükümlü istihdamı konusu gündeme getirilmeli ve kurul üyeleri tarafından bu konuda neler yapılabileceği tartışılmalıdır. Belirli aralıklarla eski hükümlü istihdamında gelinen nokta, yapılan ve yapılacak olan çalışmalar görüşülmelidir. İİMEK üyeleri dışındaki konunun ilgilisi olan taraflarla işbirliği yapılmalı ve eldeki kaynaklar en iyi şekilde kullanılarak eski hükümlü istihdamının artırılması için gerekli olan çalışmalar titizlikle yürütülmelidir.

İİMEK üyeleri arasına Adalet Bakanlığı temsilcisinin dâhil edilmesi, eski hükümlülerin istihdamını arttırmak için gerekli olan çalışmaların daha sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlayabilir ve bu konuda alınacak tedbirlerin daha hızlı alınmasına yardımcı olabilir.

Kurumumuzun Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatı ile olan iletişim ve işbirliği düzeyinin geliştirilmesi suretiyle, eski hükümlülere sunulmuş olan hizmetlerin etkinlik ve kalitesi artırılabilir. Özellikle de denetimli serbestlik şubelerinde İŞKUR hizmet noktalarının kurulması, olumlu sonuçlar

doğurabilir.

Eski hükümlüler için zorunlu istihdam kotası uygulanması, bazı insanlarda “istihdam edilmem için suç mu işlemem gerekiyor” şeklinde bir algı oluşturmaktadır. Hâlbuki bu düşünce oldukça yanlıştır. Kota uygulaması eski hükümlüleri, diğer insanlardan avantajlı duruma getirmek için değil, eski hükümlülerin işe girme konusunda yaşamış oldukları sıkıntıları gidermek için getirilmiş olan bir uygulamadır. Çünkü pek çok işveren, gönüllü olarak eski hükümlü istihdam etme konusunda isteksiz davranmaktadır.

Öneri 3: İşbaşı eğitim programları, İŞKUR’a kayıtlı işsizlerin mesleki anlamda tecrübe kazanmaları, aldıkları teorik eğitimleri, pratiğe dönüştürebilmeleri ve işyeri ortamına uyumun sağlanabilmesine yönelik olarak düzenlenen programlardır.

“İşbaşı eğitim programlarından yararlanabilmenin üç koşulu bulunmaktadır;

İŞKUR’a kayıtlı işsiz olmak,

15 yaşını tamamlamış olmak,

İşverenin birinci veya ikinci dereceden kan hısmı olmamak.

İşbaşı eğitim programlarında belli başlı giderler karşılanmaktadır. Bu giderler, aşağıda sıralanmaktadır;.

Katılımcı zaruri gideri,

İş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi,

Bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar için genel sağlık sigortası prim gideri.”¹²¹

İşbaşı eğitim programlarına, eski hükümlü işsizlerin katılımının artırılması ve etkinliğinin sağlanması gerekmektedir. İşbaşı eğitim programları aracılığıyla eski hükümlülerin mesleki tecrübe kazanmaları, kazanmış oldukları teorik bilgileri pratiğe dönüştürmeleri ve çalışma ortamına uyumlarının kolaylıkla sağlanabilmesi olanaklı hale gelebilecektir.

Öneri 4: Ceza ve infaz kurumlarında bulunan hükümlülere yönelik olarak verilen mesleki eğitimlerin niteliğini arttırmak için İŞKUR ile Adalet Bakanlığı arasında olan işbirliğinin arttırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir.

---

¹²¹<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/isbasiegitim.aspx>, (29.12.2013).

Hükümlülere mesleki eğitim verilirken, işgücü piyasasının durumu dikkate alınmalıdır. İŞKUR tarafından ihtiyaç duyulan mesleklerin analizi yapılarak, hükümlülere verilen mesleki eğitimlerin kapsamı belirlenmelidir. Aksi halde, piyasada artık pek bir geçerliliği kalmamış olan meslekler hakkında eğitim alan hükümlülerin, cezalarını tamamlamalarının ardından iş bulma ihtimalleri azalmış olmaktadır.

Öneri 5: Ceza ve infaz kurumlarında bulunan hükümlülere yönelik olarak verilen mesleki eğitimlerin niteliğini arttırmak için İŞKUR ile Adalet Bakanlığı arasında olan işbirliğinin artırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir.

Hükümlülere mesleki eğitim verilirken, işgücü piyasasının durumu dikkate alınmalıdır. İŞKUR tarafından ihtiyaç duyulan mesleklerin analizi yapılarak, hükümlülere verilen mesleki eğitimlerin kapsamı belirlenmelidir. Aksi halde, piyasada artık pek bir geçerliliği kalmamış olan meslekler hakkında eğitim alan hükümlülerin, cezalarını tamamlamalarının ardından iş bulma ihtimalleri azalmış olmaktadır.

Öneri 6: 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile birlikte, İŞKUR deyim yerindeyse kabuk değiştirmiş ve Kurumun sorumlulukları ve sunduğu hizmetlerin çeşitliliği ve işgücü piyasasındaki önemi artmıştır. Buna rağmen bazı vatandaşlarımızın İŞKUR'un sunmuş olduğu hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı bilinmektedir.

Eski hükümlü bazı vatandaşlarımızın da İŞKUR hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı açıktır. Bu kimselere ulaşılmalı ve Kurumun sunmuş olduğu hizmetler hakkında bilgi verilmelidir. Kuruma kaydı olmayan eski hükümlülerin kaydı alınmalı ve iş ve meslek danışmanları tarafından özel olarak eski hükümlü vatandaşlarımızla ilgilenilmelidir.

İŞKUR'un açmış olduğu kurslar ve eski hükümlülerin durumlarına uygun açık işler ve işsizlik sigortası gibi Kurum hizmetleri hakkında eski hükümlülere yönelik olarak bilgilendirmede bulunulmalıdır.

Öneri 7: Herhangi bir işe herhangi bir kişinin kabul edilebilmesi, o iş için gerekli olan niteliklerin, kişiyi diğer kişilerden farklı kılan yönlerin ortaya koyulması için iş arayanın kendi bilgi ve becerilerinin farkında olması ve bunları etkili bir şekilde işverene aktarması gerekmektedir.

Günümüzde işletmeler ihtiyaç duydukları elemanları daha geniş bir başvuru kitlesi arasından seçme olanağına sahiptirler. Bu durum iş arayan kimselerin iş arama becerilerinin ve kendi niteliklerini işverene sunma tekniklerinin geliştirilmesini beraberinde getirmektedir. İş arama becerilerinin geliştirilmesi aşamasında iş arayan niteliklerinin ve işveren ihtiyaçlarının belirlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir. Bu durum da iş arama becerilerinin geliştirilmesi sürecinde bazı aşamaların gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Öncelikle iş arayan kendi özelliklerini tanımlamalıdır. Sonraki aşamalarda ise işyerinin koşulları, işverenin istek ve beklentileri analiz edilmelidir.¹²² Bu süreçlerde eski hükümlüye iş ve meslek danışmanı tarafından destek verilerek, iş arama süreci kolaylaştırılmalıdır.

Kendini tanıma aşamasını gerçekleştirmiş kişilerin aynı şekilde meslekleri tanımları meslek nedir, çalışanlar ne tür işler yapıyorlar, mesleğin gerektirdiği fiziksel özellikler, yetenekler, ilgiler, kişilik özellikleri nelerdir, nerede ve nasıl iş bulunabilir vb. konularda bilgi edinmeleri gerekmektedir. Son aşamada ise bilgilerin değerlendirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada; birey var olan yetenekler, ilgiler, fiziksel özellikler, kişilik özellikleri girilmeye çalışılan işin gerektirdiği nitelik ve şartlara uygun mu, meslekle ilgili çalışma koşulları bireyin sağlık durumuna uygun mu, seçilen veya seçilmesi düşünülen meslek bireyin beklentilerine cevap verebilecek mi, gibi soruların ciddi ve objektif bir şekilde analiz edilip cevaplandırılması gerekmektedir.¹²³ İfade edilen tüm bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi açısından iş ve meslek danışmanlarının, eski hükümlülere karşı ilgili ve özverili çalışmalarda bulunması son derece önemlidir. Özel sektör işyerlerinin eski hükümlü istihdam etme zorunluluğu bulunmamakla birlikte, iş arama sürecinde yukarıda belirtilmiş olan hususlara riayet edilir ve iş arayan ile iş ve meslek danışmanı arasındaki iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanırsa, işverenler, eski hükümlü istihdam etme noktasında istekli olabilirler.

Öneri 8: Eski hükümlülerin istihdamını artırmada yapılması gereken çalışmalardan birisi de bu yönde projeler tasarlamak ve uygulamaktır. Bu tür projelere başlamadan önce konunun diğer tarafları olan Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşları ile yakın bir işbirliğine gidilmeli ve yapılacak çalışmalar hakkında bir ön hazırlık yapılmalıdır.

---

¹²² Kartal, G. Deniz; "İş Aramak Bir Beceri Midir?", **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 2, Ankara 2011, s.91.

¹²³ Kartal, G. Deniz; "Dünden Bugüne İŞKUR'da İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri", **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 4, Ankara 2011, s.42.

Projeler hazırlanırken dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de proje içeriklerinin eski hükümlülerin özelliklerine uygun ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmasıdır.

İŞKUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının işbirliği ile yapılan “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Uygulanacak Meslek ve İş Kurma Kursları Projesi” 2004, 2005 ve 2006 yıllarını kapsayacak şekilde uygulanmıştır.

İŞKUR, proje kapsamında eğitim alan hükümlülerin kendilerine uygun işlerde istihdam edilmelerine aracılık etmekte ve hükümlülere ceza infaz kurumlarında buldukları sürece ve tahliyelerinin ardından meslek danışmanlığı hizmeti sağlamıştır.

Bu türden projelerin sayı ve niteliklerinin artırılarak sürdürülmesi, İŞKUR’un sunduğu hizmetlerin zenginleştirilmesi ve eski hükümlülerin istihdamının artırılması bakımından önemli ve gereklidir.

Öneri 9: Yönetmeliğe göre, Cumhuriyet Başsavcılığından alınan salıverilen hükümlülere ait durum bildirme formu ile durumlarını belgelendirenler, eski hükümlü statüsünde değerlendirilmektedir. Denetimli serbestlik müdürlüğünden alınan belge, Cumhuriyet Savcılıklarından alınan belgelerin de, kişinin eski hükümlü statüsünde değerlendirilmesini sağlayacak şekilde mevzuatımızda yer alması yararlı olabilir. Bu şekilde hem eski hükümlüler mağdur edilmez, hem de Kurum personeli açısından da yararlı bir çalışma yapılmış olur.

Öneri 10: Korumalı işyerleri, Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmeliğin 3 üncü maddesinde; işgücü piyasasına kazandırılmaları zor olan zihinsel veya ruhsal engelli bireylere istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen işyerleri olarak tanımlanmıştır. Eski hükümlüler de işgücü piyasasında dezavantajlı konumda bulunmaktadır. Bu itibarla korumalı işyerlerine benzer bir yapının da eski hükümlüler için düşünülmesi yararlı olabilir. Bu şekilde eski hükümlüler, çalışma yaşamındaki ayrımcı uygulamalardan ve işsiz kalmaktan korunmuş olabilir.

Öneri 11: İş Kanunumuzun 30 uncu maddesinde; bu maddeye aykırılık hallerinde 101 inci madde uyarınca tahsil edilecek cezalar, engellilerin ve eski

hükümlülerin kendi işini kurmaları, engellinin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri, engellinin işe yerleştirilmesi, işe ve işyerine uyumunun sağlanması ve bu gibi projelerde kullanılacağı ifade edilmektedir. 101 inci madde uyarınca tahsil edilen cezaların kullanımına ilişkin hususların, Türkiye İş Kurumunun koordinatörlüğünde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü ile İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, en çok işçi ve işvereni temsil eden üst kuruluşların ve en çok özürünü temsil eden üst kuruluşun birer temsilcisinden oluşan komisyon tarafından karara bağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

09.01.2014 tarih ve 28877 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmeliğin “kapsam” başlıklı 2 nci maddesinde İş Kanununun 30 uncu maddesinde ifade edilmiş olan hususlar düzenlenmiştir.

02.08.2013 tarih ve 28726 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan değişiklikle Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 10 uncu maddesinde şu değişiklikler yapılmıştır;

Bu maddenin uygulanması bakımından aşağıda sayılan kuruluşlar özel sektör işvereni olarak değerlendirilir.

a) Mahalli idarelerin ve bağlı kuruluşlarının 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurdukları şirketler ile kooperatifler,

b) 15/11/2000 tarihli ve 4603 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun kapsamındaki bankalar, borsalar ve bunların müessese, teşebbüs, işletme ve iştirakleri ile sermayesinin tamamı Hazineye ait olup 4/2/1924 tarihli ve 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu ile kurulmuş kuruluşlar,

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının vizeye tabi olmadan işçi çalıştırılan eğitim ve dinlenme tesisi, misafirhane, kreş, anaokulu, spor tesisi, yemekhane ve benzeri sosyal tesisleri.

Yapılan bu değişiklik sonrasında, Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun kaynaklarında ciddi bir azalma meydana gelmiştir. Dolayısıyla da eski hükümlülerin kendi işini kurmalarına yönelik projelerin Komisyon kaynaklarıyla finansmanında sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu itibarla, eski hükümlülere sağlanan finansman desteğinin devam etmesi için başka kaynaklara yönelmek gerekmektedir. Bu noktada Kurum bütçesinden, eski hükümlülere yönelik faaliyetlerde kullanılmak üzere ek kaynak kullanılabilir.

SONUÇ

Çalışma, insanların hayatlarında çok önemli bir yere sahip olan ve yaşamın büyük bir bölümünü kapsayan bir etkinliktir. Özellikle günümüzün modern dünyasında çalışılan işin, toplum içinde saygınlık kazanma, bireyin özgüven düzeyini artırma gibi diğer boyutları da önem kazanmış durumdadır.

Eski hükümlüler, hem istihdam hem de toplumsal yaşama uyum açısından belli başlı birtakım sorunlar yaşamaktadırlar. Eski hükümlülerin yeniden suça karışmalarını önlemek için istihdam edilmelerinde karşılaşılan sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunların çözümü için sağlam politikaların yanında toplumun bakış açısında da bir dönüşüme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada en büyük görev, devlete düşmektedir. Devlet, hem eski hükümlülerin istihdamını artırıcı düzenlemeleri hayata geçirmeli hem de toplumda eski hükümlülere yönelik olarak gelişen önyargıları ortadan kaldırmak için gerekli olan tedbirleri almalıdır.

Eski hükümlülerin içinde yaşadıkları topluma yeniden uyum sağlayacak hale gelmelerini sağlayacak olan en gerekli ve en önemli unsurlar; ceza infaz kurumlarında buldukları süre içerisinde mesleki eğitim programlarından verimli bir şekilde yararlandırılmaları ve tahliye edildikten sonra da gerekli olan istihdam tedbirlerinin alınarak uygulanmasıdır.

Hedeflenen amaca ulaşılabilmesi için bunu sağlayacak olan mevzuata ihtiyaç duyulmaktadır. Mevzuatımız kimi yönleriyle yeterli iken eski hükümlü istihdamını arttıracak yeni düzenlemelere de ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Anayasamızın 61 inci maddesinde yer alan sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenlerin arasında eski hükümlülere de yer verilerek, devletin eski hükümlüleri koruması altına alması sağlanabilir.

Başta mevzuat olmak üzere tüm ilgili yerlerden eski hükümlü ifadesinin çıkarılarak bu tanımlamanın kullanılmaması da eski hükümlülerin istihdamı ve sosyal bütünleşmesi açısından faydalı olabilecek bir yeniliktir. Bu kişiler istihdam edilirken normal statüdeki işlere başvurabilmeli ve bu işlerde istihdam edilebilmelidir.

İŞKUR mevzuatı arasında bulunan tanım farklılıkları giderilmelidir. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkındaki Yönetmelikte yer alan eski hükümlü tanımları birleştirilerek tek bir ortak tanım yapılmalıdır.

Kamu işyerlerinin zorunlu kota kapsamında istihdam yükümlülüğü bulunan eski hükümlü oranı % 4'e çıkarılabilir. Zira mevcut haliyle İş Kanununun eski hükümlü istihdamında yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca pek çok kamu kurumunun eski hükümlü istihdam zorunluluğunu yerine getirmediği görülmektedir. Bu kurumların açıklarını doldurmalarının sağlanması gerekmektedir.

4857 sayılı İş Kanununun 101 inci maddesinde hükmedilen zorunlu eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kamu işyerlerine kesilen idari para cezasının miktarı arttırılabilir. Cezanın miktarı, kamu işyerlerinin istihdam etmek zorunda oldukları eski hükümlü işçileri mutlak surette istihdam etmelerini sağlayacak şekilde yüksek miktarda olmalıdır. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının personel almaya yetkili olan görevlilerine, zorunlu eski hükümlü istihdam kotalarını dolduramaları durumunda cezai işlem uygulanmalıdır.

Mesleki eğitim ve işe alıştırılma son derece önemli olan iki konu olmakla beraber hükümlülerin mesleki eğitimi ve işe alıştırılmalarında ülkemizde gönüllülük esası benimsenmiş olduğundan dolayı bu iki önemli konuda oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. İlk bakışta gönüllülük esasının Anayasamızın benimsemiş olduğu insan haklarına saygı ilkesinden kaynaklandığı düşünülebilir, ancak esasında bu durumun gerçek nedeni ceza infaz kurumlarındaki mesleki eğitim imkânlarının yeterli düzeyde olmamasıdır. Ceza infaz kurumlarının, hükümlülerin mesleki eğitimlerini en iyi şekilde alabilmelerini sağlayacak gerekli olanaklara sahip olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarında eski hükümlü istihdamı tartışılmalı ve Kurul üyesi taraflarla neler yapılabileceği hakkında fikir alışverişinde bulunularak eski hükümlü istihdamını arttırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Eski hükümlülerin istihdamını engelleyen toplumsal önyargılar, güvensizlik algısı ve ayrımcı uygulamalar karşısında yasa koyucu tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Yasal düzenlemelerin yanında, toplumdaki yanlış düşünce ve tutumları değiştirecek bilinçlendirme çalışmalarının da yapılması gerekmektedir. Ancak, 2008 yılındaki düzenleme ile özel sektörün eski hükümlü istihdam zorunluluğunun kaldırılmış olması, yasa koyucunun eski hükümlülerden yana değil de işverenlerden yana bir tutum takındığını göstermektedir. Yasa koyucu sosyal devlet ilkesinin gereklerini yerine getirmeli ve eski hükümlü istihdamını arttırıcı gerekli düzenlemeleri yapmalı ve tedbirleri almalıdır.

Kadınlara, engellilere vb. gruplara sunulan istihdam teşviki uygulamalarından eski hükümlüler de yararlandırılmalıdır. Eski hükümlüler, bu teşvik uygulamaları düzenlenirken göz ardı edilmektedirler. Bu algının değiştirilmesi ve eski hükümlü istihdamını arttırıcı teşvik uygulamalarının ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir.

İŞKUR ile Adalet Bakanlığı arasındaki işbirliği arttırılarak devam ettirilmelidir. Mesleki eğitimlerden, işe yerleştirmeye dek tüm süreçlerde yoğun işbirliği yapılmalıdır.

İŞKUR tarafından düzenlenen işbaşı eğitim programlarına eski hükümlülerin katılımının ve devamlılığının sağlanması bu kişilerin istihdam edilmelerini kolaylaştırıcı önemli bir unsurdur. Bu programlarda edindiği kazanımlar sayesinde eski hükümlülerin işgücü piyasasına girmeleri ve çalışma hayatında tutunmaları olanaklı hale gelebilmektedir.

Adli Sicil Kanununda, değişiklik yapılmalıdır. Kanun mevcut haliyle eski hükümlü istihdamı üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Belirlenecek bazı suçlar dışında kalan suçlardan hüküm giymiş olan eski hükümlülerin adli sicil kayıtları silinmelidir. Çünkü iş başvurusunda bulunan eski hükümlülerden işverenler tarafından adli sicil kaydı istenmekte ve bu kişilerin sabıkası olduğu anlaşıldığında ise işe alınmamaktadırlar.

Toplumda eski hükümlülere yönelik gelişmiş olan önyargıların ve gereksiz korkuların giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Konunun uzmanları tarafından halkı bilinçlendirici toplantı, seminer ve konferanslar gibi etkinlikler yapılmalıdır.

Eski hükümlüler arasında girişimcilik faaliyetleri yaygınlaştırılmalı ve bu kişiler bu yönde cesaretlendirilmelidirler. KOSGEB'in sunmuş olduğu hizmetler ve sağlamış olduğu kredi imkânları hakkında eski hükümlüler bilgilendirilmelidir.

İŞKUR'a kaydı olmayan eski hükümlülerin kaydı alınmalıdır. Kayıtlı olan eski hükümlülere ise Kurumun sunmuş olduğu hizmetler hakkında yeterli bilgi verilmelidir. Açılan kurslara eski hükümlülerin katılımı sağlanmalı, açık işler ve işsizlik sigortası gibi Kurum hizmetlerinden eski hükümlülerin en etkili şekilde yararlandırılması sağlanmalıdır.

Eski hükümlülerin mesleki rehabilitasyonunu gerçekleştirmek, istihdam edilmelerini kolaylaştırmak ve işgücü piyasasında tutunmalarını kolaylaştırmak için çeşitli projeler gerçekleştirilmelidir. Projeler tasarlanırken ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri ile işbirliğine gidilmelidir.

Sonuç olarak; eski hükümlülerin çalışma hayatına girmeleri ve çalışma yaşamında tutunabilmeleri için gerekli olan mesleki rehabilitasyonun ve gerek görülen diğer eğitimlerin verilebilmesi için, kamunun konunun tarafı olan tüm kurum ve kuruluşlarla yakın bir işbirliği içerisinde olması gerekmektedir. Bir taraftan gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmalı, diğer taraftan da bu düzenlemelerin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar çözümlenmelidir. Eski hükümlülerin istihdamı ve toplumsal yaşamdaki konumları hakkında toplumun diğer kesimlerinde oluşan önyargı ve olumsuz tutumların aşılması da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu.

1961 Anayasası.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

4301 Sayılı Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun.

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu.

4857 Sayılı İş Kanunu.

4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun.

5352 Sayılı Adli Sicil Kanunu.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu.

5402 Sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu.

Altan, Ö. Zühtü; **Sosyal Politika**, Açıköğretim Fak. Ya. No: 474, C: II, Eskişehir 1996.

Artuç, Mustafa; **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2009.

Biçerli, M. K. ; **İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1563, Eskişehir 2004.

Bilgin, Leman vd.; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1561, Eskişehir 2004.

Çolak Haluk, Uğurtan Altun; “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili İle Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 25.

Çolak, Haluk; **Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu**, Ankara 2005.

Çolak, Haluk, Uğurtan Altun; “Güvenlik Tedbirleri ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununa Göre Yaptırım Teorisindeki Yeri”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 22, 2008.

Demirbaş, Timur; **İnfaz Hukuku, Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi**, Ankara 2003.

Dilberoğlu, Ahmet Vedat; **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik.

Erbaş, Coşkun; **Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme ve Fransa'daki Uygulaması İle Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu Öntasarı Metinleri**, 1996.

Gökçen, Ahmet; **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987.

Gölcüklü, Feyyaz; **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara 1966.

Güngör, Özkan; **Türkiye'de Hükümlülerin Meslek Edindirilmelerine Yönelik Hizmetler ve Eski Hükümlülerin İstihdam Edilebilirliği**, Eskişehir 1997.

Gürbüz, Yaşar; **Cumhuriyet Dönemi Anayasalarında Sosyal ve Ekonomik Haklar Çağdaş Anayasalarda Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler**, Uluslararası Seminer, 2006.

İlgün, Candaş; **Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Türkiye İş Kurumu, **Yıllık İstatistik Bülteni**, 2007.

Türkiye İş Kurumu, **Yıllık İstatistik Bülteni**, 2013.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Mart 2014.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2013.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2007.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2008.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2009.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2010.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2011.

Türkiye İş Kurumu, **Aylık İstatistik Bülteni**, Aralık 2012.

Kale, Mustafa; **Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi**, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2009.

KAMER,V.Kadri; **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.

Kamer, V.Kadri; “Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesinde Yeni Dönem: Denetimli Serbestlik”, **Adalet Dergisi** Sayı: 32, 2008.

Kamer, V. Kadri; “İngiltere Ziyareti İzlenimleri”,**Sesleniş Gazetesi**, 15 Mart 2006, Yıl: 4 Sayı: 48.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

Kartal, G. Deniz; “Dünden Bugüne İŞKUR’da İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri”, **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 4, Ankara 2011.

Kartal, G. Deniz; “İş Aramak Bir Beceri Midir?”, **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 2, Ankara 2011.

Kaşıkcı, Tuba; **İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Hükümlülüğü**, İstanbul 2007.

Kavi, Ersin, Serdar, Altun; “Sosyal İçerme Açısından Eski Hükümlülerin Girişimciliğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri”, http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menusayfalari/bilgibankasi/makaleler/Sos_icerme_acsnda_esk_hkmlu.pdf.

Kenar, Necdet; “Kariyer Rehberliği Hizmetleri”, **İstihdamda 3İ Dergisi**, Sayı: 4, Ankara 2011.

Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik.

Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik.

Kutal, Gülten; **Sakatların Ekonomik Hayata Katkısı**, Münir Ekonomi 60. Yaş Armağanı, Ankara 1993.

Meran, Necati; “Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Adalet Dergisi**, Sayı 27, Ocak 2007.

Nursal, Necati-Deniz Öztürkmen; **Uluslar arası Denetimli Serbestlik ve Yardım Konferansı**, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı, İstanbul 2005.

Önder, Ayhan; **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, İstanbul 1963.

Özdemir, Metin; **Denetimli Serbestlik Tedbiri Olan Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.

Öztürk, Bahri, M.Ruhan Erdem; **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Yeni TCK'ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.

Pradel, Jean; **Çağdaş Sistemlerde Karşılaştırmalı Ceza Usulü, İSİSC Kollokyumlarının Sentez Raporu**, Çeviren:Sulhi Dönmezer, 1. Baskı, İstanbul 2000.

Sabuncuoğlu, Zeyyat; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ezgi Kitabevi, Bursa 2000.

Savaş, Abdullah; **Adli Vergi Cezalarında Denetimli Serbestlik Sistemi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011.

Şentuna, Mustafa Tarık; **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama ve Adli Kontrol**, Genişletilmiş 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.

Talas, Cahit; **Ekonomik Sistemler**, Doğan Yayınları, Ankara 1977.

Taner, Tahir; **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Bası, İstanbul 1953.

Tosun, Öztekin (Çeviren); **Suçluların Cezaevinde İyileştirilmesinde Yeni Yöntemler**, İstanbul 1967.

Turgut, Hüseyin; **Cezaevi İdaresi**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 1986.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü.

Ücret Garanti Fonu Yönetmeliği.

Yaşar, Osman; **Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu**, Kişisel Yayınlar, Ankara 2005.

Yavuz, Hakan; "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Düzenlenen Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerin Ruhsatsız Olarak İmal ve Ticaretine İlişkin Suçlar ve Kanunun Yer Bakımından Uygulama Kurallarının Bu Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi", **Adalet Dergisi**, Sayı: 23, 2005.

Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik.

dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/26/199.pdf.

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.4857&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4857>.

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1190>.

<http://www.coj.net/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=LmTSQ0zXGt&dl>.

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>

<http://www.exoffender.org/up/docs/Exohandbook.pdf>.

<http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/projeler.aspx#dltop>.

<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/isbasiegitim.aspx>.

<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/kursarama.aspx>

<http://www.iydb.adalet.gov.tr/default.asp?islem=tanitim>.

<http://www.ncsl.org/documents/cj/pew/ex-offenderreport.pdf>.

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13943.pdf>.

http://www.urban.org/UploadedPDF/411778_employment_after_prison.pdf.

http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/25.sayi/09_27_16.htm.

webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/5_6.pdf.

www.sozluk.net/osmanlica/NEFY.htm.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Tufan KARA

Doğum Tarihi : 13.07.1986

Eğitim Durumu

İlkokul : İsmet Paşa İ. Ö. O. (1992-1997)

Ortaokul : Korgeneral Lütü Akdemir İ. Ö. O. (1997-2000)

Lise : Eskişehir Anadolu Teknik Lisesi (2000-2005)

Üniversite : Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi (2005-2009)

İş Deneyimi

Kamu : **1-** T.C.D.D. Eskişehir Gar Müdürlüğü / Tren Teşkil Memuru (2007-2008)

2- 1. Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı / Motor Teknisyeni (2008-2010)

3- İŞKUR / İstihdam Uzman Yardımcısı (2010-2014)

Özel : **1-** Doruk Ev Gereçleri Ticaret ve Ltd. Şti. / Montaj Teknisyeni (2005-2006)

Medeni Durumu : Bekâr